

*Architecturam*, aliter admirantur, aut æstimant, quam ut Opus quoddam inferioris Generis. Nemini enim, *Fortuna propria*, pro *Dono Esse sui*, à Deo concessio, ullo modo digna Retributio esse possit. Quin & non raro fit, ut viri Virtutibus egregii, *Fortunæ suæ* sponte renuncient, ut Rebus sublimioribus vacent. Digna tamen est *Fortuna*, quatenus Virtutis ac Bene merendi Organum est, suâ quoque *Speculatione*, & *Doctrinâ*.

Ad hanc *Doctrinam* pertinent Præcepta, nonnulla *Summaria*; nonnulla *Sparsa & Varia*. Præcepta *Summaria* versantur, circa veram *Notitiam*, & *Aliorum*, & *Sui*. Primum igitur Præceptum (in quo *Cardo Notitiæ Aliorum*, vertitur,) illud constituatur, ut procuremus nobis (quantum fieri possit,) *Fenestram* illam, quam olim requisivit Momus. Ille, cum in *Humani Cordis Fabricâ*, tot Angulos & Recessus conspiciatus esset, id reprehendit, quod defuisset *Fenestra*, per quam in obscuros illos & tortuosos Anfractus inspicere quis possit. Hanc autem *Fenestram* obtinebimus, si omni sedulitate nobis *Informationem* comparemus, & procuremus, de personis, quibuscum intercedunt *Negotia*, *Particularibus*; *Barumque Ingeniis*, *Cupiditatibus*, *Finibus*, *Moribus*, *Auxiliis & Adminiculis* quibus præcipuè suffulciuntur & valent; Et rursus, *Defectibus & Imbecillitatibus*, quæque ex parte maximè pateant & obnoxii sint; *Amicis*, *Factionibus*, *Patronis*, *Clientelis*; Rursusque *Inimicis*, *Invidis*, *Competitoribus*; Etiam *Temporibus & Aditibus*:

(*Sola viri molles Aditus, & Tempora nôris;*)

Denique *Institutis*, & *Normis* quas sibi præscripserunt; & similibus. Quinetiam, non solum *Informatio* capienda est, de *Personis*, sed insuper de *Actionibus Particularibus*, quæ de *Tempore* in *Tempus* in *Motu* sunt, & tanquam sub *Incude*; Quomodo regantur & succedant, quorum studiis foveantur, à quibus oppugnentur, cuiusque sint ponderis & momenti, & quid secum trahant, & huiusmodi. Etenim *Actiones* præsentis nosse, & in se plurimum prodest; & illud insuper habet, quod absque hoc, etiam personarum *Notitia* valde futura sit fallax & erronea. Mutantur enim *Homines* simul cum *Actionibus*: & Alii sunt, dum *Actionibus* ipsis implicentur & obsideantur; Alii, postquam redierint ad *Ingenium*. Atque hæc de *Rebus Particularibus* *Informationes*, quæ tam ad *Personas*, quam ad *Actiones* spectant, sunt tanquam *Propositiones Minores* in omni *Activo Syllogismo*. Nulla enim *Observationum*, aut *Axiomatum* (unde conficiuntur *Majores Propositiones Politicæ*,) *Veritas*, aut *Excellentia*, ad *Conclusionis Firmamentum* sufficere possit, si in *Minore Propositione* fuerit *erratum*. Quod verò huiusmodi *Notitia* comparari possit, *Fidejussor* nobis est *Salomon*, qui ait; *Consilium in corde Viri, tanquam Aqua Profunda*; sed *vir Prudens exhauriet illud*. Quamvis autem ipsa *Notitia* non cadat sub *Præceptum*, quoniam *Individuorum* est, attamen *Mandata* de eadem eliciendâ utiliter dari possunt.

*Notitia Humanum* sex Modis elici, & hauriri potest: per *Vultus & Ora* ipsorum; per *Verba*; per *Facta*; per *Ingenia* sua; Per *Fines* suos; Denique per *Relationes Aliorum*. Quantum ad *Vultus* attinet, minimè



minimè nos moveat Vetus Adagium, *Fronti nulla Fides*; Licet enim hoc ipsum non perperam dictum sit, de *Vultus*, & *Gestus* compositione externâ & generali; Attamen subsunt subtiliores quidam Motus, & Labores *Oculorum*, *Oris*, *Vultus*, & *Gestus*; Ex quibus referatur, & patet (ut elegantè ait Q. Cicero) veluti *Ianua quaedam Animi*. Quis Tiberio Cæsare occultior? At Tacitus; notans Characterem & Modum Loquendi diversum, quo usus est Tiberius, in laudando, apud Senatam, Res à Germanico, & à Druso, gestas; De Laudibus Germanici sic; *Magis in speciem adornatis verbis, quam ut penitus sentire videretur*: De Laudibus Drusi sic; *Paucioribus, sed intentior, & fidâ Oratione*. Iterum Tacitus, eundem Tiberium, aliàs etiàm ut nonnihil Pellucidum, notans; *In aliis (inquit) erat veluti eluctantium Verborum; solutiùs verò loquebatur, quandò subveniret*. Sanè difficilè reperiatur Simulationis Artifex aliquis, tam peritus & egregius; aut Vultus aliquis ita coactus, & ut ille loquitur, *Iussus*; qui à Sermonè artificioso & simulatorio possit istas Notas se jungere, quin Aut Sermo sit solito *Solutior*; Aut *Compertior*; Aut magis *Vagus & Oberrans*; Aut magis *Aridus & quasi Eluctans*.

Ad *Verba Hominum* quod attinet; sunt quidem illa (ut de Urinis loquuntur Medici) *Meretricia*. Sed isti *Meretricii Fuci* optimè deprehenduntur duobus Modis; Cùm scilicet *proferuntur Verba*, aut *ex improvviso*; Aut in *Perturbatione*. Sic Tiberius, cùm ex Agrippinæ Verbis aculeatis, subitò commotus esset, & nonnihil abreptus, extra innatæ Simulationis Terminos pedem protulit; *Audita hæc (inquit Tacitus) raram occulti pectoris vocem elicere; correptamque, Græco Versu, admonuit; Ideò ledi quia non regnaret*. Quare Poeta Perturbationes hujusmodi, non infcitè appellat *Torturas*, quod ab iis Secreta sua prodere Homines compellantur.

— *Vino tortus & Irâ.*

Ipsa fanè testatur Experientia, paucos admodum reperiri, qui erga Arcana sua tam fidi sint, Animùmque gerant adeò obfirmatum; quin interdum ex Iracundiâ; interdum ex Jaçtantiâ; interdum ex intimâ erga Amicum Benevolentia; interdum ex Animi Imbecillitate, qui se Mole Cogitationum onerari amplius non sustineat; interdum denique ex alio quopiam Affectu; intimas Animi Cogitationes, revelent & communicent. Ac ante omnia Sinus Animi excutit, si Simulatio Simulationem impulerit; juxta Adagium illud Hispanorum; *Dic Mendacium, & erues Veritatem*.

Quin & *Factis* ipsis, licet Humani Animi Pignora sint certissima, non prorsus tamen fidendum; nisi diligentè ac attentè pensitatis prius, illorum & *Magnitudine*, & *Proprietate*. Illud enim verissimum; *Fraus sibi in parvis fidem præstruit, ut majore emolumento fallat*. Italus verò seipsum, *In ipso stare lapide putat, ubi Præco prædicat*, si melius solito tractetur, absque Causâ manifestâ. Etenim, Officia ista Minora, Homines reddunt oscitantes, & quasi consolitos, tam ad Cautionem, quam ad Industriam: Atque rectè à Demosthene appellantur, *Alimenta Socordie*. Porro *Proprietatem & Naturâ*, nonnullorum *Factorum*, etiàm quæ *Beneficiorum* loco habentur, subdolam & ambiguum, luculentè cernere licet ex eo, quod Antonio Primo imposuit Mutianus: *Qui post reditum cum*



eo in gratiam; sed fide pessimâ; plurimos ex Antonii Amicis, ad Dignitates evexit; *Simul Amicis ejus Præfecturas & Tribunatus largitur.* Hoc autem Astu, Antonium non munivit, sed exarmavit penitus & desolavit, Amicitias ejus ad se transferendo.

Certissima autem Clavis, ad Animos Hominum referandos, vertitur, in rimandis & pernoscentis, vel *Ingeniis & Naturis* ipsorum; vel *Finibus & Intentionibus.* Atque Imbecilliores certè & Simpliciores, ex *Ingeniis*; Prudentiores autem, & Tectiores, ex *Finibus* suis optimè judicantur. Certè prudenter & facete, (licet meo judicio minus verè,) dictum fuit à Nuntio quopiam Pontificis, sub Reditu ejus à Legatione apud Nationem quandam, ubi tanquàm Ordinarius resederat. Interrogatus, de Delectu Successoris sui, consilium dedit, *Vt nullo modo mitteretur aliquis, qui eximie Prudens esset, sed potius mediocriter tantum; quoniam (inquit) ex Prudentioribus nemo facile conjiciet, quid Verisimile foret illius, Gentis Homines facturos.* Sanè, non rarò intervenit ille Error, & maximè familiaris est Viris Prudentibus, ut ex Modulo Ingenii proprii, alios metiantur; ac proinde ultra Scopum sæpius jaculentur, supponendo quod Homines majora quædam meditentur, & sibi destinant, & subtilioribus Technis utantur, quam quæ illorum Animos unquàm subierint. Quod etiàm elegantè innuit Adagium Italicum; quo notatur; *Nummorum, Prudentia, Fidei, semper minores inveniri rationes, quam quis putaret.* Quare in Levioris Ingenii Hominiibus, quia multa Absurda faciunt, capienda est Conjectura, potius ex Propensionibus *Ingeniorum*, quam ex Destinationibus *Finium.* Porro, *Principes* quoque (sed longè aliam ob Causam,) ab *Ingeniis* optimè judicantur; *Privati* autem ex *Finibus.* *Principes* enim Fastigium adepti Humanorum Desideriorum, nullos ferè sibi propositos *Fines* habent, ad quos, præsertim vehementè & constantè, aspirant; ex quorum *Finium* Situ & Distantiâ, reliquarum suarum *Actionum,* possit excipi & confici, *Directio & Scala:* Id quod inter alia, *Causa* est vel præcipua, ut *Corda eorum* (quod Scriptura pronunciat,) *sint inscrutabilia.* At *Privatorum* nullus est, qui non sit planè veluti Viator, & proficiscatur intentè ad aliquam Itineris Metam, ubi consistat; unde non malè divinare quis poterit, quid facturus sit, aut non facturus. Si enim in ordine sit quidpiam ad Finem suum, probabile est factum: Sin sit in contrarium finis, minimè. Neque de *Finium,* aut *Ingeniorum,* in Hominiibus Diversitate, Informatio capienda est simpliter tantum, sed & comparatè: Quid scilicet prædominetur, & reliqua in ordinem cogat? Sic, ut videmus, Tigellinus, cum se Petronio Turpiliano inferiorem sentiret, in Voluptatibus Neroni ministrandis & prægustandis *Metus* (ut ait Tacitus) *Neronis rimatus est;* & hoc pacto Emulum evertit.

Ad *Notitiam* quod attinet, de Hominum Animis, Secundariam; nimirum, quæ ab aliorum *Relatione* desumitur; breviter dicere sufficiet. Defectus & Vitia didiceris optimè ab Inimicis; Virtutes & Facultates ab Amicis; Mores & Tempora a Famulis; Opiniones & Meditationes ab intimis Familiaribus, cum quibus frequentius Colloquia miscant. Fama Popularis levis est; & Superiorum Judicia minus certa.



Etenim coram illis tectiores incedunt Homines. *Verior Fama è Domesticis emanat.*

Verùm ad *Inquisitionem* istam Universam, via maximè compendiarìa, in tribus consistit. Primùm, ut *Amicitias multas* comparemus, cum ejusmodi *Hominibus*, qui *multiplicem & variam* habent, tam *Rerum*, quam *Personarum*, *Notitiam*: Inprimis verò enitendum, ut saltem singulos habeamus præstò, qui pro *Negotiorum* atque *Hominum Diversitate*, nos de unaquaque re certiores facere, & solidè informare possint. Secundò, ut *Prudens Temperamentum*, & *Mediocris* quandam persequamur, & in *Libertate Sermonis*, & in *Taciturnitate*: Frequentiùs *Libertatem* usurpantes; at, cum *Res* postulat, *Silentium*. *Libertas* siquidem in *Sermone*, etiàm alios invitat & provocat, ut pari *Libertate* erga nos utantur; Et sic multa deducit ad *Notitiam nostram*: At *Taciturnitas* *Fidem* conciliat, efficitque, ut ament *Homines* *Secreta* sua apud *Nos*, tanquam in *Sinu*, deponere. Tertiò, Is nobis paulatim acquirendus est *Habitus*, ut vigilante & præsentè animo, in *Omnibus Colloquiis* & *Actionibus*, simul, & rem, *quæ instat, geramus*; & alia, *quæ incidunt, observemus*. Nam sicut *Epictetus* præcipit, ut *Philosophus*, in *singulis suis Actionibus*, ita secum loquatur; *Et hoc volo, & etiàm Institutum servare*; Sic *Politicus* in *singulis Negotiis*, ita secum statuat; *Et hoc volo, atque etiàm aliquid, quod in futurum usui esse possit, addiscere*. Itaque, qui eo sunt *Ingenio*, ut nimium *Hoc agant*, & toti sint in præsentè *Negotio*, quod in *Manibus* habent, de iis autem, quæ interveniunt, nec cogitant quidem (Id quod in se agnoscit *Montaneus*.) Illi certè *Ministri Regum*, aut *Rerumpub.* sunt vel optimi, sed ad proprias *Fortunas* claudicant. Interim, *Cautio* ante omnia adhibenda, ut *Impetum Animi*, & *Alacritatem* nimiam cohibeamus; ne multa sciendo, ad nos multis immiscendum, feramur. Infelix enim quidam est, & temerarium, *Polypragmosyne*. Itaque ista, quam comparandam præcipimus, *Notitiæ Rerum & Personarum Varietas*, huc tandem redit, ut & *Rerum*, quas suscipimus, & *Hominum*, quorum operâ utimur, magis cum *judicio Delectum* faciamus, unde cuncta & magis dextrè, & magis tutò, disponere & administrare sciamus.

*Notitiam aliorum* sequitur *Notitia sui*. Etenim non minor *Diligentia* adhibenda est, sed major potiùs, ut nos de *Nobis ipsis*, quam de *Aliis* verè & accuratè informemus. Quippe cum *Oraculum* illud, *Nosce teipsum*, non tantùm sit *Canon Prudentiæ Universalis*, sed & in *Politicis* præcipuum locum habeat. Optimè enim *Homines* monet *S. Jacobus*; *Eum, qui vultum in Speculo consideravit, oblivisci tamen illicò, qualis fuerit*; Ut omninò frequenti inspectione sit opus. Idque tenet etiàm in *Politicis*: Sed *Specula* scilicet sunt diversa: Nam *Speculum Divinum*, in quo nos contueri debemus, est *Verbum Dei*; *Speculum autem Politicum*, non aliud est quam *Status Rerum*, & *Temporum*, in quibus vivimus.

Examen igitur accuratum, nec quale esse solet, *Sui* nimium *Amantis*, instituendum est *Homini*, de propriis *Facultatibus*, *Virtutibus* & *Admiculis*; necnon de *Defectibus*, *Inhabilitatibus*, & *Obstaculis*; Ita rationem subducendo, ut hæc perpetuò in majus; Illa autem, minoris potiùs, quam



quam reverà sunt, æstimentur. Ex hujusmodi autem Examine, in *Considerationem* veniant, quæ sequuntur.

Prima *Consideratio* sit, quomodò alicui Homini, Moribusque & Naturæ suæ, cum *Temporibus* conveniat; quæ si inventa fuerint congrua, omnibus in Rebus, magis liberè & solutè agere, & suo Ingenio uti liceat; sin sit aliqua Antipathia, tum demùm in Universo Vitæ Cursu, magis cautè & tectè est incedendum; minùsque in Publico versandum. Sic Tiberius fecit, qui Morum suorum sibi conscius, cum Seculo suo, non optimè convenientium, Ludos publicos nunquam spectavit; Quinetiam per duodècim continuos Annos postremos, nunquam in Senatù venit; ubi contrà, Augustus perpetuò in Oculis Hominum vixit; quod & Tacitus observat; *Alia Tiberio Morum Via.* Eadem & Periculis ratio fuit.

Secunda sit *Consideratio*, quomodò alicui conveniat, cum *Professionibus & Generibus Vitæ*, quæ in usu & pretio sunt, quorumque sibi delectus sit faciendus; ut si jam decretum non sit de *Genere Vitæ*, maxime aptum, & Ingenio suo congruùm sumat; sin jam pridem id *Genus Vitæ*, ad quod minùs à Naturâ factus est, fuerit ingressus, sub primâ Occasione se subducatur, & novam Conditionem arripiat. Id quod à Valentino Borgia videmus factum, ad Vitam Sacerdotalem à Patre innutrito, quam tamen postea ejuravit, suo obsecutus Ingenio, & Vitæ Militari se applicuit: Quanquam Principatù æque ac Sacerdotio indignus, cum utrunque Homo Pestilens dehonestaverit.

Tertia sit *Consideratio*, quomodò se habeat quis, comparatus ad *Aequales & Emulos suos*; quos verisimile sit eum habiturum in Fortunâ suâ Competitores; eumque Vitæ Cursum teneat, in quo maxima inveniat Virorum Egregiorum Solitudo; atque in quo probabile sit, se ipsum, inter cæteros, maxime posse emere. Id quod à C. Cæsare factum est; qui ab initio Orator fuit, & Causas egit; & in Togâ potissimum versabatur: Cum verò vidisset, *Ciceronem, Hortensium, Catulum*, eloquentiæ gloriâ excellere; Rebus verò Bellicis clarum admodum neminem, præter Pompeium; destitit ab Incepto, & Potentiæ illi Civili, multum Valedicere jubens, transtulit se ad Artes Militares, & Imperatorias; Ex quibus summum Rerum Fastigium conscendit.

Quarta sit *Consideratio*, ut Naturæ suæ, & Ingenii Rationem, habeat quis, in *deligendis Amicis*, ac *Necessariis*: Siquidem diversis, diversum *Genus Amicorum* convenit; Aliis Solenne, & Taciturnum; Aliis Audax, & Jactabundum; & complura id genus. Certè notatu dignum est, quales fuerint *Amici Julii Cæsaris* (Antonius, Hirtius, Pansa, Oppius, Balbus, Dolabella, Pollio, reliqui:) Illi scilicet jurare solebant, *Ita vivente Cæsare moriar*; Infinitum studium erga Cæsarem præ se ferentes; Erga omnes alios Arrogantes & Contemptores: Fueruntque Homines, in Negotiis gerendis, impigri; Famâ, & Existimatione, Mediocres.

Quinta sit *Consideratio*, ut caveat quis sibi ab *Exemplis*; neque ad *Imitationem Aliorum* se ineptè componat; quasi quod aliis fuerit pervium, etiã sibi patere necesse sit; ne utiquam secum reputans, quantum fortassè interfuerit, inter suum, & Illorum, quos ad Exemplum



sibi delegit, Ingenium & Mores. In quem Errorem manifestò incidit Pompeius, qui, ut Cicero scriptum reliquit, toties solitus erat dicere; *Sylla potuit, ego non potero?* Quà in re, vehementer sibi imposuit, cum Ingenium, & Rationes Agendi Syllæ, à Suis, *Toto Cælo* (ut aiunt) *distarem*: Cum Alter Ferox esset, Violentus, quique Factum in omnibus urgeret; Alter Gravis, Legum Memor, omniaque ad Majestatem & Famam componens; unde longè minus erat, ad perficienda quæ cogitârat, efficax & validus. Sunt & aliæ hujus generis *Præceptiones*; verùm hæc ad Exemplum reliquarum sufficient.

Neque verò, *Nosse seipsum*, Homini sufficit; sed ineunda etiàm est Ratio secum, quomodò se *Ostentare, Declarare*, denique *Flectere se & Effingere*, commodè & prudentèr, possit. Ad *Ostentandum se* quod attinet, nihil videmus usu venire frequentius, quam ut, qui Virtutis Habitu fit Inferior, Specie Virtutis externâ sit potior. Non parva igitur est Prudentiæ Prærogativa, si quis Arte quâdam, & decorè, Specimen sui apud alios exhibere possit; *Virtutes suas, Merita*, atque *Forumam* etiàm; (quod sine Arrogantiâ, aut Fastidio fieri possit,) commodè *ostentando*; *Contra, Vitia, Defectus, Infortunia & Dedecora*, artificiosè occultando; Illis immorans, easque veluti ad Lumen obvertens; His subterfugia quærens, aut aptè ea interpretando eluens; & Similia. Itaque, de Mutiano, Viro sui Temporis prudentissimo, & ad Res gerendas impigerrimo, Tacitus; *Omnium, quæ dixerat, feceratque, Arte quâdam Ostentator*. Indiget certè Res hæc Arte nonnullâ, ne Tædium, & Contemptum pariat: Ita tamen, ut *Ostentatio* quæpiam, licet usque ad Vanitatis *primum gradum*, vitium sit potiùs in *Ethicis*, quam in *Politicis*. Sicut enim dici solet de Calumniâ; *Audacter calumniare, semper aliquid habet*: Sic dici possit de Jactantiâ, (nisi planè deformis fuerit & ridicula;) *Audacter se vendita, semper aliquid habet*. Hærebit certè apud Populum, licet Prudentiores subrideant. Itaque Existimatio parta apud Plurimos, Paucorum Fastidium abundè compensabit. Quod si ista, de quâ loquimur, *Sui Ostentatio*, decentèr, & cum Judicio, regatur; *Exempli gratiâ*; Si nativum quendam Pectoris Candorem, & Ingenuitatem præ se ferat; Aut si illis temporibus adhibeatur, vel cum Pericula circumstant (ut apud Viros Militares in Bellis;) vel cum alii Invidiâ flagrent; Aut si Verba, quæ ad laudes proprias pertinent, tanquàm Aliud Agenti, excidisse videantur, minimèque vel seriò, vel prolixè nimis, iis insistatur; Aut si ita quis se laudibus honestet, ut simul etiàm Censuris & Jocis erga se non abstineat; Aut si denique hoc facit, non sponte, sed tanquàm laceffitus, & aliorum Insolentiis & Contumeliis provocatus: non parvum certè hæc Res Existimationi Hominis Cumulum adjicit. Neque sanè exiguus est eorum Numerus, qui, cum Naturâ sint magis solidi, & minimè ventosi; atque propterea hæc Arte, Honori suo velificandi, careant; Moderationis suæ, nonnullâ cum Dignitatis jacturâ, dant poenas.

Verùm hujusmodi *Ostentationem virtutis*, utcunque aliquis infirmiore judicio, & nimium fortassè *Ethicus*, improbaverit; illud nemo negârit, dandam saltem esse Operam, ut Virtus per Incuriam, justo suo pretio non fraudetur, & minoris, quam reverà est, æstimetur. Hæc verò, in



Virtutē æstimandā, pretii Diminutio, tribus modis solet contingere: Primò, quandò quis, in Rebus gerendis, se, & operam suam, offert & obtrudit, non vocatus, aut accersitus: Hujusmodi enim officiis, Remunerationis loco esse solet, si non repudientur. Secundò, quandò quis in principio Rei gerendæ, viribus suis nimium abutitur; & quod sensim erat præstandum, uno Impetu effundit; Id quod Rebus benè administratis, præpropèram conciliat Gratiā, in fine autem Satiètatē inducit. Tertiò, quandò quis Virtutis suæ fructum, in Laudibus, Plausu, Honore, Gratiā, sibi præbitis, nimis citò, & levitèr sentit, atque in iis sibi complacet; de quo prudens habetur Monitum; *Cave ne insuetus rebus majoribus videaris, si hæc te res parva, sicut magna, delectat.*

Defectuum enimverò sedula Occultatio, minoris haudquaquam momenti est, quam Virtutum Prudens, & Artificiosa Ostentatio. Defectus autem occultantur, & latent maximè, triplici quādā Industriā, & quasi tribus Latebris; *Cautione; Prætextu; & Confidentiā.* Cautionem dicimus, quandò iis Rebus prudenter abstinemus, quibus Pares non sumus: Ubi contra, Ingenia Audaculā, & Inquieta, se facile ingerunt, sine Judicio, Rebus, quibus non insueverunt; & proinde Defectus suos proprios publicant, & quasi proclamant. Prætextum dicimus, cum sagacitèr, & prudenter, viam nobis sternimus & munimus, quā benigna & commoda, de *Vitiis, & Defectibus* nostris, fiat Interpretatio; quasi aliunde provenientibus, aut aliò tendentibus, quam vulgò existimatur. Etenim, de Latebris Vitiōrum non malè Poeta;

*Sapè latet Vitium proximitate Boni.*

Quarè, si quem Defectum, in nobis ipsis perceperimus, opera danda, ut Personam & Prætextum, *Virtutis finitimæ* mutuemur, sub cujus umbrā lateat. Verbi gratiā, *Tardo Gravitas* prætexenda, *Ignavo Lenitas*, & sic de cæteris. Illud etiā utile, probabilem aliquā Causam obtendere, & in Vulgus spargere, quā adducti, ultimas vires nostras, promerere fugiamus; ut quod *Non possumus, Nolle* videamur. Quod ad *Confidentiam* attinet, Impudens certè est Remedium, sed tamen certissimum atque efficacissimum; Nempe, ut quis ea omninò contemnere, & vilipendere se profiteatur, quæ reverà assequi non possit: Mercatorum Prudentium More, quibus solenne est, & proprium, ut Pretium Mercium suarum attollant, Aliorum deprimant. Est tamen & aliud *Confidentie* Genus, hoc ipso impudentius; Nimirum, perfrictā fronte, Defectus suos etiā Opinioni obtrudere, & venditare; quasi in iis, quibus maximè destituitur, se eminere credat; Atque ut hoc facilius cæteris imponat, se in iis Rebus, quibus reverà plurimum pollet, fingat diffidentem; Quemadmodum fieri videmus in Poetis; Poetā enim Carmina suā recitante, si unum aliquem Versiculum, non admodum dixeris probandum, audias illicò; *Atque hic Versus, pluris mihi constitit, quam reliquorum Plurimi.* Tum verò alium quempiam Versum adducet, quasi sibi suspectum, & de eo, quid putes, sciscitabitur, quem satis norit, inter plurimos esse optimum, & censuræ minimè obnoxium. Ante omnia verò, ad hoc, quod nunc agitur; ut scilicet; Specimen sui quis edat coram aliis illustre, & Jus suum in



in omnibus retineat, nil magis interesse judico, quam ne quis per nimiam suam Naturæ Bonitatem, & Suavitatem, se exarmet, & Injuriis & Contumeliis exponat: Quin potius in omnibus, aliquos Animi Liberi & Generosi, & non Aculei minus, quam Mellis, intra se gestantis, Igniculos, subinde emittat. Quæ quidem munita Vitæ Ratio, unâ cum prompto & parato, ad se a Contumeliis vindicandum, Animo, Aliquibus ex Accidente imponitur, & Necessitate quâdam inevitabili, propter aliquid infixum, in Personâ, aut Fortunâ suâ: veluti fit, in *Deformibus & spuris, & Ignominia aliquâ mulctatis*; unde hujusmodi Homines, si Virtus non desit, felices plerunque evadunt.

Quod verò, ad se *Declarandum* attinet; Id alia Res omninò est, ab *Ostentatione* sui, de quâ diximus. Neque enim ad *Virtutes*, aut *Defectus* Hominum, refertur; sed ad *Actiones Vitæ Particulares*. Quâ in Parte, nihil invenitur magis Politicum, quam ut Mediocritas quædam fervetur, prudens & sana, in Sensu Animi, circa *Actiones Particulares*, Aperiendo, aut Recondendo. Licet enim, profunda Taciturnitas, & Consiliorum Occultatio, & is Rerum gerendarum Modus, qui Omnia Cœcis, & (ut Modernæ Linguae potius loquuntur) Surdis Artibus, & Mediis, operatur, Res sit & utilis, & mirabilis; tamen non rarò evenit, ut (quod dicitur) *Dissimulatio Errores pariat, qui Dissimulatorem ipsum illaqueant*. Nam videmus Viros Politicos, maximè omnium insignes, liberè & indissimulantè, Fines quos peterent, palàm proferte non dubitasse. Sic L. Sylla manifestò præ se tulit, *Se, Omnes Mortales, vel felices, vel infelices fieri cupere, prout sibi essent, vel Amici, vel Inimici*. Sic Cæsar, cum primum profectus est in Gallias, nil veritus est profiteri; *Se malle Primum esse in villâ obscurâ, quam Secundum Romæ*. Idem Cæsar, cœpto jam Bello, Dissimulatorem minimè egit, si audiamus quid Cicero de illo prædicet. Alter (Cæsarem innuens) *non recusat, sed quodammodo postulat, ut (ut est,) sic appelletur Tyrannus*. Similiter videmus, in Epistolâ quâdam Ciceronis ad Atticum, quam minimè fuerit Augustus Cæsar Dissimulator; qui in ipso ingressu ad Res gerendas, cum adhuc Senatui esset in Deliciis, solitus tamen erat, in Congregationibus apud Populum, jurare, illâ Formulâ; *Ita Parentis Honores consequi liceat*. Illud autem, non minus quiddam erat, quam ipsa Tyrannis. Verum est, ad Invidiam paululùm leniendam, solitum eum simul, ad Statuam Julii Cæsaris, quæ in Rostris posita erat, manum protendere. Homines autem ridebant, & plaudebant, & admirabantur, & inter se ita loquebantur; *Quid hoc est? Qualis Adolescens?* Sed tamen nihil Malitiæ in eo suspicabantur, qui tam candidè & ingenuè, quod sentiret, loqueretur. Et isti quidem, quos nominavimus, prospera omnia consecuti sunt; Pompeius contrà, qui ad eosdem tendebat Fines, sed Viis magis umbrosis & obscuris (sicut Tacitus de eo loquitur; *Occultior, non melior*: Atque Salustius similiter idem insinuat; *Ore probo, Animo inverecondo*:) id prorsùs agebat, & innumeris Technis moliebatur, ut Cupiditates suas, & Ambitionem altè recondendo, interim Rempub. in Anarchiam & Confusionem redigeret; quo illa se necessariò in Sinus ejus conjiceret; Atque hoc pacto, summa Rerum ad eum deferretur, quasi invitum & renitentem.



Cum verò hoc se putaret consequutum, factus Consul solus (quod nunquam cuiquam contigisset,) nihilò plus ad Fines suos proficiebat, eò quod, etiàm illi, qui proculdubio eum fuissent adjuturi, quid vellet non perciperent. Adeò ut tandem coactus sit, tritam & vulgarem inire viam; ut scilicet, prætextu se Cæsari opponendi, Arma & Exercitum compararet. Adeò lenta, Casibus obnoxia, & plerunque infelicia solent esse ea Consilia, quæ profunda *Dissimulatione* obteguntur! Quæ de re, idem sensisse videtur Tacitus, cum *Simulationis* Artificia, tanquam Inferioris Subsellii Prudentiam, constituit, præ *Artibus Politicis*: Illam Tiberio, has verò Augusto Cæsari attribuens. Etenim, de Liviâ verba faciens, sic loquitur; Quod fuisset illa, cum *Artibus Martii & Simulatione Filii*, benè composita.

Quod ad Animum *Flectendum*, & *Effringendum* attinet; Totis viribus certè incumbendum, ut Animus reddatur, Occasionibus & Opportunitatibus obsequens, neque ullo modo, erga eas, durus aut renitens. Neque enim majus fuerit Impedimentum, ad Res gerendas, aut Fortunas Hominum constituendas, quam illud; *Idem manebat, neque idem decebat*; videlicet, Cum Homines iidem sint, & Naturâ suâ utantur, postquam Occasiones se mutaverint. Benè itaque Livius, cum Catonem Majorem introducit, tanquam Fortunæ suæ Architectum peritissimum, illud subjungit; quod ei fuerit *Ingenium Versatile*. Atque hinc fit, quod Ingenia Gravia & Solemnia, & Mutare Nescia, plus plerunque habeant Dignitatis, quam Felicitatis. Hoc verò Vitium, in aliquibus à *Naturâ* penitus insitum est, qui suoapte Ingenio sunt, *Viscosi & Nodosi*, & ad Versandum inepti. At in Aliis *Consuetudine* obtinuit (quæ est altera *Natura*,) atque Opinione quâdam (quæ in Animos Hominum facilè obrepit;) ut minimè mutandam sibi putent Rerum gerendarum Rationem, quam prius bonam & prosperam sint experti. Prudentè enim observat Macciavellus in Fabio Maximo, quod *Pristinum suum & inveteratum, Cunctandi, & Belli trahendi, morem, reinere mordicè voluerit, cum Natura Belli esset alia, & acriora postularet Consilia*. In Aliis porrò, idem Vitium ex Inopiâ Judicii progignitur; cum Homines Periodos Rerum & Actionum, non tempestivè discernant; sed tum demùm se vertant, postquam Opportunitas jam elapsa sit: Tale quidpiam in Atheniensibus suis, redarguit Demosthenes, Eos, aïens esse, *Rusticis similes, qui in Ludo Gladiatorio se probantes, semper post plagam acceptam, in eam Partem muniendam Scutum transferunt, quâ percussi sunt; non prius*. In aliis rursùs, hoc ipsum contingit, quia operam, in viâ eâ, quam semel ingressi sunt, collocatam, perdere gravantur, nec receptui canere sciunt; Sed potiùs se Occasionibus superiores fôre, Constantiâ suâ, confidunt. Verùm ista Animi *Viscositas, & Renitentia*, à quacunque illa tandem Radice pullulârit, Rebus gerendis, & Fortunæ Hominum, est damnosissima: Nihilque magis Politicum, quam Animi Rotas reddere, cum Rotis Fortunæ, Concentricas, & simul Volubiles. Atque de *Præceptis dâbus Summariis*, circa *Fortunæ Architecturam*, hæctenus. *Præcepta autem Sparsa* haud pauca sunt; Nos tamen perpauca deligemus, pro modo Exempli.



Primum *Præceptum* est; *Faber Fortuna*, Amusse suâ peritè utatur, eamque ritè applicet; Hoc est, Animum assuefaciat, ut Rerum omnium Pretium & valorem æstimet, prout ad Fortunam & Fines suos, magis aut minùs, conducant; Hocque curet sedulò, non perfunctoriè. Mira enim Res, sed verissima; Inveniuntur plurimi, quorum Mentis *Pars Logica* (si ita loqui licet) est bona, *Mathematica*, pessima; videlicet, Qui de Rerum Consequentiis satis firmitèr judicant; de Pretiis verò, imperitissimè. Hinc fit, ut Alii, privata & secreta cum Principibus Colloquia; Alii, Auras Populares, tanquam Magna adepti, admirentur; cum sit utrunque sæpenuerò Res, & Invidia & Periculo plena: Alii autem Res metiuntur ex Difficultate, atque operâ suâ in eis impensâ: Fieri oportere existimantes, ut quantum moverint, tantum etiâ promoverint: Sicut Cæsar de Catone Uticensi, veluti per Ironiam, dixit; Narrando quam laboriosus fuerit & assiduus, & quasi indefatigabilis, neque tamen multum ad Rem; *Omnia* (inquit) *magno studio agebat*: Hinc etiam illud accidit, ut Homines sæpiùs seipfos fallant; qui, si Magni alicujus, aut Honorati viri operâ utantur, sibi omnia prospera promittant; cum illud verum sit, non grandissima quæque Instrumenta, sed aptissima, citiùs & feliciùs Opus quodque perficere. Atque ad *Mathematicam* veram *Animi* informandam, operæ pretium est, illud inprimis nosse, & descriptum habere; quid ad cujusque Fortunam constituendam & promovendam Primum statui debeat, quid Secundum, & sic deinceps? Primo loco, *Emendationem Animi* pono; *Animi enim Impedimenta*, & *Nodos* tollendo & complanando, citiùs viam Fortunæ aperueris, quam Fortunæ Auxiliis, *Animi Impedimenta* sustuleris. Secundo loco, *Opes* pono, & *Pecuniam*; Quam summo loco plurimi fortassè collocaverint, cum tanti sit ad omnia usûs. Verum, eam Opinionem, similem ob Causam abjudico, atque Macciavellus fecit, in aliâ re, non multum ab eâ discrepante. Cum enim vetus fuerit Sententia, *Pecuniam esse Nervos Belli*; Ille contra, non alios esse *Nervos Belli* asseruit, quam *Nervos Virorum Fortium & Militarium*; Eodem prorsus modo, verè asseri possit; *Nervos Fortuna*, non esse *Pecuniam*, sed potiùs *Animi Vires*; Ingenium, Fortitudinem, Audaciam, Constantiam, Moderationem, Industriam, & similia. Tertio loco, colloco *Famam & Existimationem*; Eò magis, quod illa, *Æstus* quosdam habeant, & Tempora, quibus si non opportunè utaris, difficile erit rem, in integrum restituere. Ardua enim Res, *Famam præcipitantem* retrovertere. Postremo loco, pono *Honores*, ad quos certè facilius Aditus, per unumquodque ex illis tribus, multò magis per Omnia conjuncta datur; quam si ab *Honoribus* auspiceris, & deinde ad reliqua perrexeris. Verum, ut in Ordine Rerum servando, haud parum est momenti; ita non multò minùs, in servando Ordine Temporis; Cujus perturbatione frequentissimè peccatur; dum ad Fines tum properatur, quando Initia essent curanda; Atque, dum ad maxima quæque subitò advolamus, quæ in medio posita sunt, temerè transilientes. At illud rectè præcipitur; *Quod nunc instat, agamus.*

Secundum *Præceptum* est, ut caveamus, ne Animi quâdam Magnitudine, & Præfidentiâ, ad magis Ardua, quam par est, feramur; neve



neve in adversum Fluvii remigemus. Optimum enim Consilium circa Fortunas Hominum,

— *Fatis accede, Deisque.*

Circumspiciamus in omnes Partes, & observemus quæ Res pateant, quæ clausæ & obstructæ sint, quæ proclives, quæ arduæ, neque viribus nostris, ubi non patet Aditus commodus, abutâmur. Hoc si fecerimus, & à Repulsâ nos immunes præstabimus; & in Negotiis singulis nimis diù non hærebimus; & Moderationis Laudem reportabimus; & pauciores offendemus; & denique Felicitatis Opinionem acquiramus; dum quæ sponte fortassè eventura fuissent, nostræ Industrie accepta ferentur.

Tertium *Præceptum*, cum proximè præcedente nonnihil pugnare videri possit; Licet probè intellectum, minimè. Illud hujusmodi est; Ut Occasionibus non semper expectemus, sed eas quandoque provochemus, & ducamus. Quod etiâ innuit Demosthenes, Magniloquentiâ quâdam. *Et quemadmodum receptum est, Ut Exercitum ducat Imperator; sic à cordatis Viris, res ipsæ ducendæ, ut quæ ipsis videntur, ea gerantur; & non ipsi persequi Eventus tantum cogantur.* Etenim, si diligenter attendamus, duas observabimus, easque discrepantes Species, eorum, qui Rebus gerendis, & Negotiis tractandis, pares habeantur. Alii siquidem Occasionibus commodè sciunt uti, sed nihil ex se moliantur, aut excogitant; Alii toti sunt in machinando, qui Occasionibus, quæ opportunè incidunt, non arripiunt. Harum Facultatum altera, alteri non conjuncta, manca omninò & imperfecta censenda est.

Quartum est *Præceptum*; Ut nihil suscipiamus, in quo necesse sit, Temporis plurimum insumere: verum ut Versiculus ille Aurem semper vellicet;

*Sed fugit inerea, fugit irreparabile Tempus.*

Neque alia subest Causa, cur ii, qui Professionibus laboriosis, aut Rebus similibus, se addixerunt; veluti Jureconsulti, Oratores, Theologi doctiores, Librorum Scriptores, & hujusmodi; in Fortunâ suâ constituendâ, & promovendâ, minùs sint soletes; quàm quod Tempore, (aliàs scilicet insumpto,) indigent ad particularia pernoscenda; Opportunitates captandas; & Machinas, quæ ad Fortunam suam spectent, comminiscendas & meditandas. Quinetiâ, in Aulis Principum, & Rebus pub. eos reperias, & ad Fortunam suam promovendam, & ad aliorum invadendam, maximè efficaces, qui nullo publico Munere funguntur; sed in hoc, de quo loquimur, *Ambitu Vire*, perpetuò occupantur.

Quintum est *Præceptum*; Ut Naturam quodammodò imitemur, quæ nihil facit frustra. Id quod factu non erit admodum difficile, si Negotia nostra omnium generum, peritè commisceamus & contexamus. In singulis enim Actionibus, ita Animus est instituendus & præparandus, atque Intentiones nostræ aliæ aliis substernendæ, & subordinandæ; Ut si, in aliquâ re, Voti compotes, in *Summo Gradu*, fieri non possimus, in *Secundo* tamen liceat consistere; imò vel in *Tertio*: Quod si, nec in aliqua omninò Parte Rei hæerere aut consistere possimus, tum verò ad alium quempiam (præter destinatum) Finem, Operam impensam flectamus:

.SIN



Sin nec in *Præsenti*, aliquem Fructum demetere queamus, saltèm aliquid ex eâ extrahamus, quod in *Futurum* profit : Si verò nihil *Solidi*, nec in *Præsenti*, nec in *Futuro* inde elicere detur, fatagamus saltèm, ut aliquid *Existimationi* nostræ inde accrescat : & alia id genus : Rationes sempèr à nobis ipsis exigendo, quibus constet, nos Fructus aliquid, plus minus, ex singulis Actionibus, & Consiliis nostris percepisse ; Neque ullo modo permittendo, ut tanquàm confusi ac consternati Animum illicò despondeamus, si fortè Scopum Principalem non licuerit attingere. Nihil enim minùs convenit Viro Politico, quam uni Rei, unice esse intentum. Qui enim hoc facit, Occasionum innumerarum iacturâ multabitur, quæ Rebus agendis ex obliquo intervenire solent : Quæque fortassè magis fuerint propitiæ & commodæ ad alia, quæ postea usui futura sint, quam ad ea, quæ in manibus habeamus. Ideoque benè calleamus illam Regulam ; *Hæc oportet facere, & illa non omittere.*

Sextum est *Præceptum* ; Ut nos Rei alicui nimis peremptoriè non astringamus ; quanquàm Casui videatur, primo intuitu, minùs obnoxia ; Sed sempèr habeamus, vel Fenestram apertam ad Evolandum ; vel Posticum aliquod secretum, ad Redeundum.

Septimum *Præceptum*, est Antiquum illud Biantis ; modò non ad Perfidiam, sed ad Cautionem, & Moderationem, adhibeatür : *Et ames tanquam Inimicus futurus, & Oderis tanquam Amaturus.* Nam Utilitates quasque mirum in Modum, prodit & corrumpit, si quis nimium se immerferit, Amicitiiis infelicibus ; molestis & turbidis Odii ; aut Puerilibus & futilibus Æmulationibus.

Hæc Exempli loco, circa *Doctrinam* de *Ambitu Vitæ* sufficient : Illud enim Hominibus in Memoriam subiandè reducendum est, longè abesse, ut Adumbrationes istæ, quibus utimur in Desideratis, loco iustorum Tractatum ponantur ; Sed sint solummodò tanquàm Schedæ aut Fimbriæ, ex quibus, de Telâ integrâ, iudicium fieri possit. Neque rursùs ita desipimus, ut Fortunam, absque tanto, quantum diximus molimine, minimè parari asseramus. Probè enim novimus, eam tanquàm sponte in gremium aliquorum defluere : Alii autem eam, Diligentia solâ & Assiduitate (cautione nonnullâ aspersâ,) absque Arte multâ aut operosâ, adipiscuntur : Verùm sicut Cicero, Oratorem Perfectum depingens, non id vult, ut Caufidici singuli tales esse debeant, aut possint : Ac rursùs, sicut in Principe aut Aulico describendo (quod nonnulli tractandum susceperunt,) Modulus effingitur, prorsùs secundum Artis Perfectionem, non autem secundum Practicam vulgatam : Idem & nos in *Politico* instruendo præstitimus : *Politico* (inquàm) quoad *Fortunam propriam*.

Enimverò, illud utique monendum, *Præcepta*, quæ circa hanc rem, delegimus & proposuimus, omnia, ex genere eorum esse, quæ *Bonæ Artes* vocantur. Quod enim ad *Malas Artes* attinet ; Si quis Macciavello se dederit in Disciplinam, qui præcipit ; *Virtutem ipsam non magnoperè curandam, sed tantùm Speciem ejus, in publicum versam : quia Virtutis Fama & Opinio Homini adjumento sit, Virtus ipsa Impedimento ;* Quique alio loco præcipit ; *Vi Homo Politicus, illud tanquàm Fundamentum Prudentiæ*  
sue



sua substernat; quod præsupponat, Homines non rectè, nec iurò, ad ea, quæ volumus, flecti aut adduci posse, præterquam solo metu, ideoque deturpam, ut omnes, quantum in se est, Obnoxii sint, atque in Periculis, & Angustis constituti; Ita ut Politicus suus, videatur esse, quod Itali dicunt, *Seminator Spinarum*: Aut si quis Axioma illud, quod à Cicerone citatur, amplecti velit; *Cadant Amici, dummodo Inimici intercitant*; Sicut Triumviri fecerunt, qui Inimicorum Interitum, Amicissimorum exitio redimebant: Aut si quis L. Catilinæ Imitator esse velit, ut *Rerumpub. Incendiarius fiat & Pertubator*, quò meliùs in Aquis turbidis piscari, & Fortunam suam expedire possit; *Ego (inquit) si in Fortunis meis Incendium sit excitatum, id non Aquam, sed Ruinam vestigium*: Aut si quis illud Lyfandri ad se transferat, qui dicere solebat; *Pueros Placens, Viros Perjuriis allucandos*; Cum aliis ejusdem Farinæ pravis, ac perniciosis Dogmatibus, Quorum (ut fit in cæteris rebus omnibus) major est Numerus, quam rectorum & sanorum; Si quis (inquam) hujusmodi inquinatâ Prudentiâ delectetur; non ierim inficias, eum (quandoquidem Legibus Charitatis & Virtutis omnibus seipsum solutum, Fortunæ solummodo mancipavit) posse, majore compendio, & celerius, Fortunam suam promoveri. Fit verò in *Vitâ*, quemadmodum & in *Via*, ut Iter brevius, sit foedius & cœnosius; neque sanè, ut per Viam meliorem quis incedat, multâ circuitione opus est.

Tantum verò abest, ut Homines ad hujusmodi *Artes Pravas* se applicare oporteat, ut potius sanè, (si modò sint apud se, seque sustinere valeant, neque Ambitionis Turbine & Procellâ in adversum rapiantur) ante Oculos proponere debeant; non solum Mundi Chorographiam generalem illam, quod *Omnia sint Vanitas, & vexatio Spiritus*; verum etiam & illam magis specialem; videlicet, Quod ipsum *Esse*, se junctum à *Benè Esse*, Maledictionis loco sit, & quò grandius sit *Esse*, eò major sit Maledictio: Quodque amplissimum Virtutis Præmium, sit ipsa Virtus; Quemadmodum & ultimum Vitii Supplicium est Vitium ipsum, sicut egregiè Poeta;

*Quæ vobis, quæ digna Viri, pro Laudibus istis*

*Præmia posse rear solvi? Pulcherrima primum*

*Dii Moresque dabunt vestri.* —

Ete contra, non minùs verè ille de Sceleratis, *Atque eum ulsciscenitur Mores sui*. Quinetiam, Mortales, dum in omnes partes, Cogitationes suas agitant, & diffundunt, ut Fortunis suis rectè prospectum atque consultum sit, interim in mediis illis Animi Transcursibus, ad Divina Judicia, & Providentiam æternam, oculos attollere debent; quæ sæpissimè Impiorum Machinationes, & Consilia Prava, licet profunda, subvertit, & ad nihilum redigit; secundum illud Scripturæ; *Concepit Iniquitatem, & pariet Vanitatem*. Imò, etsi Injuriis, & Malis Artibus, abstineant; Attramen hæc jugis, & irrequieta Anhelatio ad Ardua Fortunæ, absq; Cessatione, & quasi sine Sabbato, Tributum Temporis nostri Deo debitum minimè solvit; Qui, ut videre est, Facultatum nostrarum Decimas, Temporis autem Septimas exigit, & sibi seponit. Quorsum enim fuerit, Os gerere in Cœli sublimia erectum; Mentem verò humi prostratam, & Pulverem instar Serpentis comedentem? Quod etiam Ethnicos non fugit;

*Atque*



*Atque affigit humi Divinæ Particulam Auræ.*

Quod si in hoc sibi quisquam adblandiatur, quod Fortunâ suâ, utcumque eam Malis Artibus obtinuerit, rectè uti decreverit; sicut de Augusto Cæsare, & Septimio Severo, solitum erat dici; *Debuisset illos aut nunquam Nasci, aut nunquam Mori*: Tantâ in Ambitu Fortunæ suæ patrârunt Mala; tanta rursus, Summa adepti, contulerunt Bona: intelligat nihilominus, hanc Malorum per Bona Compensationem, post Factum probari; Consilium autem hujusmodi meritò damnari. Abs te postremò nobis non fuerit, in Cursu isto incitato, & fervido, versus Fortunam nostram, Frigidam paulisper aspergere, haustam è Diçterio illo non inelegante, Caroli Quinti Imperatoris, in Institutionibus suis ad Filium; *Imitari Fortunam Mores Mulierum, quæ procos plus nimio ambientes, plerunque superbè aversantur*. Verùm hoc ultimum Remedium, pertinet ad eos, quibus Gustus, ex Morbo Animi, corruptus est. Innitantur potiùs Homines *Lapidi illi, qui Theologiæ & Philosophiæ est tanquàm Angularis*; quæ idem ferè asserunt de eo, quod *primum queri debeat*; Etenim *Theologia edicit; Primum querite Regnum Dei, & ista omnia adjicientur vobis*; Philosophia autem simile quiddam jubet; *Primum querite Bona Animi, cætera aut aderunt, aut non oberunt*. Quamvis autem hoc *Fundamentum*, humanitùs jactum, interdùm locetur super *Arenas*; quemadmodùm videre est in M. Bruto, qui in eam vocem, sub Exitum suum, profupit;

*Te colui Virtus ut Rem, ast tu Nomèn inanè es.*

At idem *fundamentum*, divinitùs locatum, firmatur semper in *Petrâ*. Hic autem *Doctrinam de Ambitu Viæ, & simul Doctrinam Generalem de Negotiis*, concludimus.

### CAPUT III.

*Partitiones Doctrinæ de Imperio, sive Repub. omittuntur; Tantùm Aditus fit, ad Desiderata duo; Doctrinam de Proferendis Finibus Imperii; & Doctrinam de Justitiâ Universalî, sive de Fontibus Juris.*



Enio jam ad *Artem Imperii, sive Doctrinam de Repub. Administrandâ*; Sub quâ etiâ *Oeconomica* continetur, ut *Familia sub Civitate*. In hac Parte, sicut jam antea dixi, Silentium mihi imperavi. Neque tamen prorsus diffidere debui, quin possim de illâ fortassè non imperitè aut inutilitè differere; utpote, qui longâ *Experientiâ* edoctus, & per tot *Munerum & Honorum Gradus*, ad amplissimum *Regni Magistratum*, Favore *Majestatis tuæ* indulgentissimo, nullo *Merito* meo, evehctus fuerim; eundemque *Magistratum*, per *Annos Quatuor integros* gesserim; & quod pluris est, *Majestatis tuæ Mandatis, & Colloquiis*, per *Annos Octodecim continuos* assueverim; (Quod etiâ è *Stipite aliquo Politicum* exculpere potuisset;) Quique etiâ, iater omnes *Artes*



Artes, plurimum Temporis in Historiis, & Legibus contriverim. Quæ omnia, non Jactantiâ ad Posterios, refero, sed quia ad Literarum Dignitatem nonnihil pertinere putem, quod Homo quispiam, ad Literas, potius quam ad aliud quicquam, natus; & ad Res gerendas, nescio quo Fato, contra Genium suum abreptus, ad Civilia tamen Munera, tam honorifica & ardua, sub Rege prudentissimo, assumptus fuerit. Verùm, siquid circa *Politiciam* posthac parturiet Otium meum, erit fortasse *Proles*, aut *Abortiva*, aut *Posthuma*. Interim, ne Scientiis omnibus, jam veluti in Subsellis suis collocatis, Sedes hæc tam excelsa omninò vacet, decrevi duas tantum *Civilis Scientiæ* portiones, quæ ad *Arcana Imperii* non pertinent, sed sunt Naturæ magis communis, ut *Desiderata*, notare; Earumque, more nostro, *Exempla* proponere.

Cum *Aries Imperii*, tria *Officia Politica*, complectantur; Primò, ut *Imperium conservetur*; Secundò ut *Beatum efficiatur & Florens*; Tertiò, ut *Amplificetur*, *Finesque ejus longius proferantur*; de duobus primis *Officiis*, maximâ ex parte, egregiè à nonnullis tractatum est; de Tertio siletur. Illud itaque inter *Desiderata* reponemus; & More nostro, *Exemplum* ejus proponemus. Eam *Doctrinæ* Partem, *Consulem Paludatum*, sive *Doctrinam de Proferendis Imperii Finibus*, nominantes.

### *Exemplum Tractatus Summarii de proferendis Finibus Imperii.*

DICTUM Themistoëlis, sibi ipsi applicatum, incivile certè fuit, & inflatum; si de aliis, atque in genere, prolatum fuisset, prudentem sanè Observationem, & pergravem Censuram, complecti videretur. Rogatus in Convivio, ut Cytharam pulsaret, respondit, *Fidibus senescire*; ceterum posse *Oppidum parvum in magnam Civitatem evehere*. Ista certè Verba, ad Sensum Politicum translata, Facultates duas, multum inter se discrepantes, in iis, qui Rerum Gubernacula tractant, optimè describunt, & distinguunt. Etenim, si Regum Consiliarios, Senatores, aliosque ad Negotia publica admotos, qui usquam fuerunt, attentè intueamur; reperientur profectò (licet rarissimè) nonnulli, qui *Regnum* aut *Civitatem* è parvis ampla efficere possint, *Fidicines* tamen sint valde imperiti: E contra autem, Alii quamplurimi, in *Cytharâ*, aut *Lyrâ*, (hoc est *Aulicis Tricis*), miri Artifices, qui tantum abest, ut *Reipub. amplificare* possint, ut potius à Naturâ comparati videantur, ad *Statum Reipub. Beatum & Florentem*, labefactandum, & evertendum. Sanè Artes illæ degeneres, & præstigiæ, quibus sæpenumerò Consiliarii, atque Rerum Potentes, & Gratiâ apud Principes suos, & Famam in Vulgus, reportant, hæud aliud Nomen merentur, quam *Peritiæ* cujusdam *Fidiculariæ*; utpote cum sint Res magis gratæ in Præsens, & Artificibus ipsis Ornamento, quam ad *Rerumpub. quarum sunt Ministri*, Opes & Amplitudinem, utiles aut accommodæ. Occurrent proculdubio & alii Consiliarii, atque *Reipub. Gubernatores*, minimè spernendi, qui sint *Negotiis pares*, possintque Res commodè administrare, easq; à manifestis præcipitiis & Incommodis conservare; à Virtute tamen illâ *Rerumpub. Eretrice & Amplificatrice*, longo intervallo absunt.



Verum, qualescunque demum fuerint Operarii, conjiciamus Oculos in Opus ipsum; Qualis nimirum censei debeat vera *Regnorum & Rerum pub. Magnitudo*, & quibus *Artibus* obtineri possit: Dignum profecto Argumentum, quod Principes perpetuo in Manibus habeant, & diligentè meditentur; Quò nec Vires suas in majus aestimantes, Incæptis se vanis & nimis arduis implicant; Nec rursus easdem plus æquo despicientes, ad Consilia pusillanima & meticulosa, se demittant.

*Magnitudo Imperiorum*, quoad Molem & Territorium, Mensuræ subjicitur; quoad Redditus, Calculis. Numerus Civium, & Capita, Censu; Urbium & Oppidorum Multitudo & Amplitudo, Tabulis excipi possint. Attramen non reperitur inter Civilia, Res errori magis obnoxia, quam verum & intrinsecum, excipere Valorem, circa *Vires & Copias Imperii* alicujus. Assimilatur *Regnum Cælorum*, non Glandi, aut Nuci alicui grandiori, sed *Grano Sinapis*, quod inter Grana est minimum; quod tamen habeat interim, intra se, Proprietatem quandam, & Spiritum innatum, quò se & citius attollat, & latiùs diffundat: Eodem modo, invenire est Regna & Status, Ambitu quidem & Regionum Tractu, valdè ampla; quæ tamen ad *Fines ulterius proferendos*, aut latiùs imperandum, sunt minùs apta; Alia contra, Dimensione satis exigua, quæ tamen Bases, in quibus maximæ Monarchiæ inædificentur, esse possint.

I. Urbes munitæ, plena Armamentaria, Equorum Propagines generosæ, Currus armati, Elephantum, Machinæ atque Tormenta Bellica omnigena, & similia; sunt certè ista universa nihil aliud, quam Ovis induta Pelle Leoninâ; Nisi Gens ipsa, Stirpe suâ, & Ingenio sit fortis, & Militaris. Imò, nec Numerus ipse Copiarum multum juvat, ubi Milites imbelles sunt & ignavi. Rectè enim Virgilius; *Lupus numerum Pecorum non curat*. Exercitus Persarum in Campis Arbelæ, Oculis Macedonum, tanquam vastum Hominum Pelagus, subjiciebatur; adeò ut Duces Alexandri, nonnihil ipso Spectaculo perculsi, Regem interpellarent, atque ut Noctù prælium committeret, ei Auctores erant: Quibus ille, *Nolo* (inquit) *suffurari Victoriæ*. Ea autem etiã Opinione fuit facilior. Tigranes Armenius, castrametatus in quodam Colle, cum Exercitu Quadringentorum Millium, cum spectaret Aciem Romanorum, quæ quatuordecim Millia non excessit, contra se tendentem, in Disterio illo sibi complacuit; *Ecce* (inquit) *Hominum, pro Legatione, nimio plus quam oportet, pro pugna, longè minùs*. Eisdem tamen, priusquam occubisset Sol, satis multos, ad illum infinitâ strage profligandum, expertus est. Innumera sunt Exempla, quam sit Multitudinis cum Fortitudine congressus impar. Primò igitur pro re certissimâ & exploratissimâ decernatur, & statuatur, quod Caput omnium, quæ ad Magnitudinem Regni aut Status spectent, sit, ut *Populus* ipse sit *Stirpe & Ingenio bellicosus*. Atque illud magis tritum quam verum, quod *Nervi Belli sint Pecuniæ*; si desint Nervi Lacertorum in Gente molli & effœminatâ. Rectè enim Croeso ostentati Aurum respondit Solon; *At si quis (ô Rex) venerit, qui melius quàm tu Ferrum gesserit, illi profecto, totum hoc cederet Aurum*. Quare, quicumq; is tandè sit Princeps aut Status, cujus Subditi

Nativi



Nativi & Indigenæ, non sint Animosi & Militares, Potentiam suam admodum sobriè æstimet: Atque econtra, Principes, qui dominantur in Gentes Animosas & Martias, nōrint illi satis Vires suas, si sibi alias non defint. Quod attinet ad *Copias Mercenarias* (quod solet adhiberi Remedium cum *Copia Nativæ* defint) plena sunt omnia Exemplis; quibus liquidò patet, quod quicumque *Status* illis innitetur, poterit fortasse Pennas, ad tempus breve, Nido majores extendere, sed defluent illæ paulò post.

2. *Benedictio Judæ, & Issacharis*, in unum nunquam convenient: Nimirum, ut eadem Tribus aut Gens, sit simul, & *Leonis Catulus, & Asinus procumbens inter Sarcinas*. Neque unquam fiet, ut *Populus* Tributis oppressus, fortis existat & Bellicosus. Verum est, Collationes publico consensu factas, minus Animos Subditorum dejicere, & deprimere, quam quæ ex Imperio mero indicuntur. Id quod liquidò videre est, in *Tributis Germaniæ Inferioris*, quas *Excisas* vocant; Atque aliquâ ex parte, in iis, quæ *Subsidia* nominantur apud *Anglos*. Etenim notandum est, Sermonem jam institui, de Animis Hominum, non de Opibus. *Tributa* autem, quæ ex consensu conferuntur, & quæ ex Imperio imponuntur, etsi eadem Res sint, quoad Opes exhauriendas, variè tamen omninò Animos Subditorum afficiunt. Statuatur igitur & hoc, *Populum* Tributis gravatum, idoneum ad Imperandum, non esse.

3 Aspirantibus ad *Magnitudinem* Regnis & Statibus, porsus cavendum, ne *Nobiles & Patricii*, atque (quos vocamus) *Generosi*, majorem in modum multiplicentur. Hoc enim eò Rem deducit, ut *Plebs* Regni sit humilis & abjecta; & nihil aliud ferè quam *Nobilium* *Marticipia & Operarii*. Simile quiddam fieri videmus in *Sylvis cæduis*; in quibus, si major, quam pars est, *Caudicum*, sive *Arborum* majorum relinquatur Numerus, non renascetur *Sylva* sincera, & pura; sed major Pars in *Vepres & Dumos* degenerabit: Eodem modo, in *Nationibus*, ubi numerosior justo est *Nobilitas*, erit *Plebs* vilis & ignava; atque eò demum res redibit, ut nec *Centesimum* quodque *Caput*, sit, ad *Galcam* portandam, idoneum: Præsertim si *Peditatum* spectes; qui *Exercitus* plerumque est *Robur præcipuum*; Unde succedet magna *Populatio*, *Vires* exiguæ. Nusquam *Gentium*, hoc quod dico, luculentius comprobatum est, quam *Exemplis Angliæ & Galliæ*; Quam *Angliæ*, quamvis *Territorio, & Numero Incolarum*, longè inferior, potiores tamen *Partes* ferè semper in *Bellis* obtinuit; Hanc ipsam ob *Causam*, quod apud *Anglos*, *Coloni, & inferioris Ordinis* *Homines*, *Militiæ* habiles sint, *Rustici Galliæ* non item. Quâ in re, mirabili quâdam & profundâ *Prudentiâ* excogitatum est, ab *Henrico Septimo Angliæ Rege* (Id quod in *Vitæ ejus Historiâ* fuissus tractavimus,) ut *Prædia* minora, atque *Domus* *Agricultationis* instituerentur, quæ habeant certum, eumque *medioerem* *Agri* *Modum* annexum, qui *distrahi* non possit; eo fine, ut ad *Vitum* liberaliorem sufficiat; Utque *Agricultura* ab iis exerceretur, qui *Domini* fuerint *Fundi*, aut saltè *Usufructuarii*, non *Conductitii* aut *Mercenarii*. Nam ita demum *Characterem* illum,



quo Antiquam Italiam insignivit Virgilius, merebitur Regio aliqua;  
 ——— *Terra potens Armis, atque ubere Glebae.*

Neque prætereunda est illa Pars Populi (quæ Angliæ ferè est peculi-  
 aris; nec alibi (quod scio) in usu, nisi fortè apud Polonos,) *Famuli*  
 scilicet *Nobilium*: Hujus enim Generis, etiàm Inferiores, quoad Pe-  
 ditatum, Agricolis ipsis minimè cedunt. Quare certissimum est, quod  
 Magnificentiâ, & Splendor ille Hospitalis, atque Famulitiâ, & veluti  
 Satellitiâ ampla, quæ in more sunt apud Nobiles & Generosos in An-  
 gliâ, ad Potentiâ Militarem apprimè conducant; ubi contrâ, Nobili-  
 um obscura, & magis privata, & in se reducta Vitæ ratio, Copias Mi-  
 litares minuit.

4. Danda est omninò opera, ut *Arbor* ista *Monarchiæ*, qualis fuit  
 Nebuchadnezzaris, *Truncum* habeat satis *amplum & robustum*, ad *Ramos*  
 suos & *Fronde*s sustentandos: Hoc est, ut Numerus *Indigenarum*, ad *Sub-*  
*ditos extraneos* cõhibendos, satis superque sufficiat. Illi igitur *Scam*, ad  
*Imperii Magnitudinem* benè comparati sunt, qui *Ius Civitatis*, facile &  
 libentè largiuntur. Vana siquidem fuerit Opinio, posse Manipulum  
 Hominum, utcunque Animis & Consilio excellent, Regiones nimio  
 plus amplas & Spatiosas, Imperii Jugo cohibere & frænare. Id ad  
 tempus fortassè facere possint, sed Diurnitatem hæc Res non assequi-  
 tur. *Spartani* parci fuerunt, & difficiles in cooptandis novis Civibus.  
 Unde, donec intra parvos Limites dominati sunt, Res eorum firmæ  
 fuerunt, & stabiles: At postquàm Limites suos coepissent proferre, &  
 latiùs dominari, quam ut Stirps Spartanorum, Turbam Exterorum,  
 Imperio commodè coercere posset, Potentiâ eorum subito corruit.  
 Nulla unquàm Respub. Sinus suos, ad novos Cives recipiendos, tam  
 profusè laxavit, quam *Respub. Romana*. Itaque par erat, Instituto tam  
 prudenti, Fortuna; cùm in Imperium toto Orbe amplissimum succe-  
 verint. Moris apud eos erat, *Ius Civitatis* promptè elargiri; Idque in  
 supremo gradu: Hoc est, non solum *Ius Commerci*, *Ius Connubii*, *Ius*  
*Hæreditatis*; verùm etiàm *Ius Suffragii*, & *Ius Petitionis*, sive *Honorum*:  
 Hocque rursùs, non singulis tantùm Personis, sed totis Familiis, imò  
 Civitatibus, & nonnunquàm integris Nationibus communicarunt.  
 Huc adde Consuetudinem *deducendi Colonias*, quibus Romanæ Stirpes  
 in Solum exterum transplantabantur. Quæ duo Instituta, si simul  
 componas, dices profectò, non Romanos se diffudisse super Univer-  
 sum Orbem; sed contrâ, Orbem universum se diffudisse super Roma-  
 nos: Quæ securissima *proferendi Imperii* est Ratio. Subit mirari sæpius  
*Imperium Hispanorum*; quod tam paucis Indigenis, tot Regna & Pro-  
 vincias amplexari & frænare possit. At certè, Hispaniæ ipsæ, pro Ar-  
 boris stemmate satis grandi haberi debent; cùm longè ampliorem con-  
 tineant Regionum Tractum, quam Romæ, aut Spartæ, sub initiis  
 suis, contigerat. Porro, quanquàm *Ius Civitatis*, satis parcè sole-  
 leant Hispani impertire, quod proximum tamen est, faciunt; Quip-  
 pe, qui cujuscunque Nationis Homines, ad Militiam suam ordina-  
 riam, promiscuè admittant. Quinetiàm, summum Belli Imperium,  
 haud rarò, ad Duces Natione non Hispanos deferunt. Attamen & illam  
 ipsâ, videntur, non ita pridem, *Indigenarum* Paucitatè sensisse, eiq; succurrere  
 cu-



cupiisse; ut ex *Pragmaticâ Sanctione*, hoc Anno Promulgatâ, cer-  
nere est.

5. Certissimum est, *Artes Mechanicas Sedemarias*, quæ non sub Dîo, sed sub Tecto exercentur; Atque *Manufacturas delicatas* (quæ Digitum potius quam Brachium requirunt) suâ naturâ Militaribus Animis esse contrarias. In universum, Populi Bellicosi feriari gaudent; & Pericula quam Labores minùs exhorrent. Atque in hoc Ingenio suo, non sunt admodum reprimendi, si Animos ipsorum in Vigore conserva- re; cordi nobis sit. Magno itaque Adjumento, *Spartæ, Athenis, Romæ*, aliisque Antiquis Rebuspub. fuit, quod habuerint non *Ingenuos*, sed *Servos* plerunque, quorum Laboribus istiusmodi Opificia expedi- ebantur. Verùm Mancipiorum usus, post Legem Christianam recep- tam, maximâ ex parte, abiit in Desuetudinem. Huic verò Rei proximum est, ut Artes istæ, Alienigenis tantum permittantur, qui propterea alliciendi, aut saltè facillè recipiendi sunt. *Nativorum* autem *Plebs*, ex tribus Generibus Hominum constare debet; Nempe, ex *Agricolis; Fa- mulis ingenuis; & Artificibus*, quorum Opera Robur & Lacertos viriles postulant; Cujusmodi sunt *Fabri Ferrarii, Lapidarii, Lignarii, & simi- les*; Non annumerando *Militiam Descriptam*.

6. Ante omnia, ad *Imperii Magnitudinem* confert, ut Gens aliqua, *Armorum studium* profiteatur, tanquam Decus suum, & Institutum vitæ primarium; & in præcipuo Honore habitum. Quæ enim à nobis adhuc dicta sunt, ad Habilitates tantum erga Arma spectant; Quorsum au- tem Habilitas, si non Rei ipsi incumbitur, ut producat in Actum; *Romulus* (ut narrant, aut fingunt,) postquam è vivis excesserat, illud Civibus suis legavit, ut ante omnia rem Militarem colerent, unde in Caput Orbis Terrarum Urbs eorum insurgeret. *Imperii Spartani* Fa- brica universa; (non nimis prudentèr quidem, sed diligentèr tamen) ad illum Finem & Scopum, composita est & constructa, ut Cives sui Belligeratores essent. *Persarum & Macedonum*, idem erat Institutum, sed non tam constans aut diuturnum. *Britanni, Galli, Germani, Gothi, Saxones, Normanni*, & nonnulli alii etiàm ad Tempus Armis se præci- puè dediderunt. *Turcæ* idem Institutum, Lege suâ haud paululum exti- mulati, hodiè retinent, sed Magnâ cum Militiæ suæ (ut nunc est) de- clinatione. In Europâ Christianâ, Gens quæ illud adhuc retinet & profitetur, soli sunt *Hispani*. Verùm Res est, tam liquida, & manifesta, unumquemque in eo proficere maximè, in quo plurimum impendit studii, ut Verbis non indigeat. Satis sit innuisse, desperandvm omninò alicui Nationi esse, quæ non ex Professo Arma & Militiam colat, iis- que præcipuè studeat & incumbat, sibi veluti vltro obventuram, insig- nem aliquam *Imperii Magnitudinem*: Contrà autem, certissimum esse Temporis Oraculum, Nationes illas, quæ in *Armorum Professione* & Studiis diutiùs permanserint (Id quod Romani, Turcæque, potissi- mum fecere,) miros in Imperio amplificando facere Progressus. Quin & illæ, quæ Bellicâ Gloriâ, per unius tantummodò Seculi Spatium florere; inde tamen, unico illo Seculo, eam Imperii Amplitudinem assecutæ sunt, quam longo post Tempore, etiàm remissâ illâ *Armorum Disciplinâ*, retinuerunt.



7. Præcepto præcedenti affine est; Ut *Status* quis utatur ejusmodi *Legibus & Consuetudinibus*, quæ justas illi *Causas*, aut saltèm *Prætextus*, *Arma* capeffendi, tanquam in promptu ministrent. Etenim, ea est insita *Animis Hominum Justitiæ Apprehensio*, ut *Bellum* (quod tot sequuntur *Calamitates*,) nisi gravem ob *Causam*, saltèm *speciosam*, inferre abstineant. *Turcis* præstò est semper, & ad nutum, *Belli Causa*; *Propagatio* scilicet *Legis & Sectæ suæ*. *Romani*, quanquam pro magno decore *Imperatoribus* apud eos fuerit, si *Fines Imperii ipsorum protulissent*, tamen ob hanc solam *Causam*, ut *Fines proferrentur*, nunquam *Bella* susceperunt. *Aspiranti* igitur ad *Imperium Nationi*, illud in more sit; Ut *Sensum* habeat *vividum & acrem*, *Injuriæ* alicujus vel *Subditis suis Limitaneis*, vel *Mercatoribus*, vel *publicis Ministris*, illatæ; neque à primâ *provocatione* diutius torpeat, aut tardet. Itèm, *Prompta* sit & *alacris*, ad *Auxilia mittenda Sociis suis*, & *Fœderatis*: Id quod perpetuum erat apud *Romanos*: Adeò ut, si fortè in *populum Fœderatū*, cui etiàm cum aliis *Fœdus Defensivum* intercederet, *Hostilis Impressio* facta esset; atque ille à plurimis *suppetias* peteret, *Romani omnium primi* semper adessent, *Beneficii Decus*, nemini præripiendum relinquentes. Quod verò attinet ad *Bella*, antiquis *Temporibus*, propter *Statuum Conformitatem* quandam, aut *Correspondentiam tacitam*, gesta, non video in quo *Jure* illa fundata sint. Talia fuerunt *Bella*, quæ à *Romanis* suscepta erant, ad *Græciam in Libertatem vindicandam*: Talia à *Lacedæmoniis & Atheniensibus*, ad constituendas, aut evertendas *Democratias*, & *Oligarchias*: Talia quandoque illata sunt a *Rebuspub.* aut *Principibus*, sub prætextu, *Subditos alienos protegendis*, & à *Tyrannide liberandi*. Ad rem præsentem sufficiat, ut illud decernatur; Non esse expectandam, *Statui* alicui, *Imperii Amplitudinem*, nisi ad quavis *Occasionem justam* se *Armandi*, protinùs expergiscatur.

8. Nullum omninò *Corpus*, sive sit illud *Naturale*, sive *Politicum*, absque *Exercitatione*, *Sanitatem* suam tueri queat. Regno autem, aut *Reipub.* justum atque honorificum *Bellum* loco salubris *Exercitationis* est. *Bellum Civile* profectò instar *Caloris Febrilis* est; At *Bellum Externum* instar *Caloris ex Motu*, qui *Valetudini* inprimis conducit. Ex *Pace* enim deside atque torpente, & emolliuntur *Animi*, & corumpuntur *Mores*. Sed utcunque *Res* se habeat quatenùs ad alicujus *Status Felicitatem*, *Magnitudinis* proculdubiò interest, ut quasi semper in *Armis* sit. Atque *Exercitus Veteranus*, perpetuò tanquam sub *Vexillis* habitus, etsi *Res* sit, magni proculdubiò *Sumptus* & *Impensæ*; Attamen ejusmodi est, ut *Statui* alicui, quasi *Arbitrium Rerum* inter *Vicinos*, aut saltèm plurimùm *Existimationis* ad omnia conferat. Id quod insignitèr cernere est in *Hispanis*, qui jam per *Annos Centum & Viginti*, *Exercitum Veteranum*, ad aliquas *Partes*, licet non semper ad easdem, aluerunt.

9. *Maris Dominium*, *Monarchiæ* quædam *Epitome* est. *Cicero*, de *Pompeii* contra *Cæsarem* Apparatu, scribens ad *Atticum*; *Consilium* (inquit) *Pompeii*, planè *Themistocleum* est; putat enim, qui *Mari* potitur, eum *Rerum potiri*. Atque *Cæsarem Pompeius*, proculdubiò delassasset, & attrivisset, nisi inani *fiduciâ inflatus*, ab illo *Incepto* destitisset.



*Prelia Navalia*, quanti fuerint Momenti, ex multis Exemplis patet. *Pugna ad Actium* Orbis Imperium determinavit. *Pugna ad Insulas Curso-lares*, *Circulum in Naribus Turcæ* posuit. Multoties certè evenit, ut Victo-riæ Navales, Finem Summæ Belli attulerint; Sed hoc factum est, cum Aleæ hujusmodi Præliorum, totius Belli Fortuna commissa est. Illud minimè dubium, quod qui *Maris* potitur Dominio, in magnâ Liber-tate agit, & tantum, quantum velit, de Bello sumere potest: Ubi con-trà, qui Terrestribus Copiis est superior, nihilominus plurimis Angustis conflictatur. At hodiè, atque apud nos Europæos, si un-quàm, aut uspiam, *Potentia Navalis* (quæ quidem huic Regno Britan-niæ in Dotem cessit,) summi, ad Rerum Fastigia, Momenti est; tum quia pleraque Europæ Regna Mediterranea simpliciter non sunt, sed maximâ ex Parte *Mari* cineta; tum etiâ, quia Utriusque Indiæ Theauri & Opes, *Imperio Maris*, veluti Accessorium quiddam, existunt.

10. *Bella Moderna*, veluti in *Tenebris gesta*, censerî possunt, præ Gloriâ & Decore vario, quæ in Homines Militares, priscis tempori-bus, à Rebus Bellicis, resilire solebant. Habemus hodiè, fortassè ad Animos faciendos, *Ordines* quosdam Honorificos Militiæ; qui ta-men jam facti sunt & Armis & Togæ communes: Etiam in *Scutis Genilitiis*, *Stemmata* nonnulla habemus: Insuper, *Hospitia* quædam Publica Militibus Emeritis & Mutilatis destinata, & hujusmodi. Ve-rim, apud Veteres, in Locis, ubi Victoriæ partæ sunt, extracta Tro-phæa; *Laudationes Funebres*; & *Monumenta Magnifica Occumbentium in Bello*; *Coronæ Civica, Militares*, singulis concessæ; Nomen ipsum *Imperatoris*, quod postea Reges maximi à Belli Ducibus mutuati sunt; Redeuntium Ducum, Bellis prosperè confectis, *celebres triumphi*; *Do-nativa*, atque *Largitiones ingentes* in Milites, sub Exercituum dimissio-nem: Hæc (inquam) tot & tanta fuerunt, & tam insigni Splendore co-nuscantia, ut Pectoribus Mortalium, etiâ maximè conglaciatis, Ig-niculos subdere, eaque ad Bellum inflammare potuerint. Ante omnia verò, *Mos ille Triumphandi*, apud *Romanos*, non Res erat ex Pompâ, aut Spectaculum quoddam inane, sed inter prudentissima planè Nobi-lissimâque Instituta numerandus: Utpote, qui in se hæc tria haberet; Ducum Decus & Gloriam; *Ærarii ex Spoliis Locupletationem*; & *Donativa Militum*. Verum *Honor Triumphi*, fortassè *Monarchiis* non com-petit, præterquam in Personis Regis ipsius, aut *Filiorum Regis*; Quod etiâ, temporibus Imperatorum, Romæ obtinuit; Qui Honorem ipsum Triumphi, sibi & Filiis suis, de Bellis, quæ præsentibus ipsi con-fecerant, tanquam peculiarem reservârunt: *Vestimenta* autem solum-modò, & *Insignia Triumphalia*, aliis Ducibus indulserunt.

Verum, ut Sermones hos claudamus; Nemo est (ut testatur Sacra Scriptura,) qui sollicitè cogitando, potest apponere ad Staturam suam, *Cu-bium unum*; In pusillo scilicet *Corporis Humani Modulo*: Cæterum, in magnâ *Regnorum & Rerumpub.* Fabricâ, Imperium amplificare & *Fines proferre*, Reges penes & Dominantes est. Nam prudenter in-troducendo Leges, Instituta, & Consuetudines, quales jam propo-suimus, & alias his similes, Posteris, & Seculis futuris, *Magnitudinis Sementem*



Sementem fecerint. Verùm ista Consilia apud Principes raro tractantur, sed Res Fortunæ plerunque committitur.

Atque hæc habuimus, quæ de *Proferendis Imperii Finibus*, in præfentiâ occurrunt. Verùm quorsùm ista Commentatio; cum *Monarchia Romana*, futura sit inter Mundanas (ut creditur) ultima? Nisi quod nobis Instituto nostro fidis, neque uspiam de Viâ declinantibus (quandoquidem *Amplificatio Imperii*, fuerit inter *Officia tria Politices*, tertium,) illud omninò prætermittere, non licuerit. Restat jam *Desideratum* alterum, ex iis, quæ posuimus, duobus, Nimirum, de *Iustitiâ Universali*, sive de *Fontibus Juris*.

Qui de *Legibus* scripserunt, omnes vel tanquàm Philosophi, vel tanquàm Jurisconsulti, Argumentum illud tractaverunt. Atque Philosophi proponunt multa, dictu pulchra, sed ab usu remota. Jurisconsulti autem, suæ quisque Patriæ *Legum*, vel etiàm Romanarum, aut Pontificiarum, *Placitis obnoxii & addicti*, *Judicio sincero* non utuntur; sed tanquàm è *Vinculis sermocinantur*. Certè *Cognitio* ista ad *Viros Civiles* propriè spectat; qui optimè norunt, quid ferat *Societas humana*, quid *Salus Populi*, quid *Æquitas Naturalis*, quid *Gentium Mores*, quid *Rerumpub. Formæ diversæ*: Ideoque possint de *Legibus*, ex *Principiis & Præceptis*, tam *Æquitatis Naturalis*, quam *Politices*, decernere. Quamobrè id nunc agatur, ut *Fontes Iustitiæ*, & *Utilitatis Publicæ*, petantur; & in singulis *Juris Partibus*, *Character* quidam & *Idealasti* exhibeatur; ad quam *Particularium Regnum*, & *Rerumpub. Leges*, probare, atque inde *Emendationem* moliri quisque, cui hoc cordi erit & curæ, possit. Hujus igitur rei, more nostro, *Exemplum in uno Titulo* proponemus.

Exemplum *Tractatus* de *Iustitiâ Universali*, sive de *Fontibus Juris*, in uno Titulo, per *Aphorismos*.

## PROOEMIUM.

### APHORISMUS I.

**I**n *Societate Civili*, aut *Lex*, aut *Vis* valet. Est autem & *Vis* quædam *Legem simulans*; & *Lex* nonnulla magis vim sapiens, quam *Æquitatem Juris*. *Triplex* est igitur *Injustitiæ Fons*; *Vis mera*; *Illaqueatio* malitiosa *prætextu Legis*; & *Acerbitas ipsius Legis*.

### APHORISMUS 2.

*Firmamentum Juris Privati* tale est. *Qui Injuriam* facit, *Re, Utilitatem*, aut *Voluptatem*, capit, *Exemplo, Periculum*. *Ceteri Utilitatis* aut *Voluptatis illius*, *participes non sunt*, sed *Exemplum* ad se pertinere putant. Itaque facile *coeunt in Consensum*, ut *caveatur sibi per Leges*; ne *Injurie* per *vices* ad *singulos redeant*. *Quod si ex Ratione Temporum*, & *Communione Culpe*, id *eveniat*, ut *pluribus & Potentioribus*, per *Legem aliquam*, *Periculum* creetur, *quam caveatur*, *Factio solvit Legem*; *Quod & sæpè fit*.



## APHORISMUS 3.

At Jus Privatum, sub Tutelâ Juris Publici, latet. Lex enim caret Civibus, Magistratus Legibus. Magistratum autem Auctoritas pendet ex Majestate Imperii, & Fabricâ Politicâ, & Legibus Fundamentalibus. Quare, si ex illâ parte Sanitas fuerit, & recta constitutio, Leges erunt in bono Usu; sin minus, parum in iis Præsidiū erit.

## APHORISMUS 4.

Nequetamen Jus Publicum, ad hoc tantum spectat, ut addatur tanquam Custos Juri Privato, ne illud violetur; atque ut cesset Injurie; Sed extenditur etiam ad Religionem, & Arma, & Disciplinam, & Ornamenta, & Opes, denique ad omnia circa Bene Esse Civitatis.

## APHORISMUS 5.

Finis enim & Scopus, quem Leges inveni, atque ad quem, Inssiones & Sanctiones suas, dirigere debent, non alius est, quam ut Cives feliciter degant. Id fiet, si Pietate & Religione rectè instituti; Moribus honesti; Armis adversus Hostes Externos tuti; Legum auxilio adversus Seditiones, & privatas Injurias muniti; Imperio & Magistratibus obsequemes; Copiis & Opibus locupletes & florentes fuerint. Harum autem Rerum Instrumenta & Nervi sunt Leges.

## APHORISMUS 6.

Atque hunc Finem Optima Leges assequuntur, Plurimæ verò ipsarum aberrant. Leges enim, mirum in modum, & maximo intervallo, inter se differunt; Vt Alia excellent; Alia mediocriter se habeant; Alia prorsus vitiosæ sint. Discabimus igitur pro Iudicii nostri Modulo, quasdam tanquam Legum Leges; Ex quibus Informatio peti possit, quid in singulis Legibus, bene aut perperam positum aut constitutum sit.

## APHORISMUS 7.

Antequam verò ad Corpus ipsum Legum Particularium deveniamus; perstringemus paucis, Virtutes & Dignitates Legum in genere. Lex bona censerit possit, quæ sit Intimatione certa, Præcepto justa; Executione commoda; Cum Formâ Politicâ congrua; & Generans Virtutem in Subditis.

## TITULUS I.

## De Prima Dignitate Legum, ut sint certæ.

## APHORISMUS 8.

Legis tantum interest ut certa sit, ut absque hoc nec Justa esse possit. Si enim incertam Vocem det Tuba, quis se parabit ad Bellum? Similiter si incertam vocem det Lex, quis se parabit ad Parenandum? Vt moneat iuriur oportet, priusquam feriat. Etiam illud rectè positum est; Optimam esse Legem, quæ minimum relinquit Arbitrio Judicis: Id quod Certitudo ejus præstat.

## APHORISMUS 9.

Duplex Legum Incertitudo: Altera, ubi Lex nulla præscribitur; Altera;



*Aliera, ubi ambigua & obscura. Itaque de Casibus omissis à Lege, primò dicendum est; ut in his etiã inveniatur aliqua Norma Certitudinis.*

## De Casibus omissis à Lege.

## APHORISMUS IO.

**A**ngustia Prudentiæ Humanæ, Casus omnes, quos Tempus reperit, non potest capere. Non rarò itaque se ostendunt Casus Omissi & Novi. In hujusmodi Casibus, triplex adhibetur Remedium, sive Supplementum; vel per Processum ad Similia; vel per usum Exemplorum, licet in Legem non coaluerint; vel per Jurisdictiones, quæ statuunt ex Arbitrio boni Viri, & secundum Discretionem sanam; sive illæ Curix fuerint Prætorix, sive Censorix.

## De Processu ad Similia, &amp; Extensionibus Legum.

## APHORISMUS II.

**I**n Casibus omissis, deducenda est Norma Legis à similibus; sed cavè, & cum Iudicio. Circa quod servanda sunt Regulæ sequentes. Ratio prolificæ, Consuetudo sterilis esto, nec generet casus. Itaque quod contra Rationem Juris receptum est, vel etiã ubi Ratio ejus est obscura, non trahendum est ad Consequentiam.

## APHORISMUS 12.

Bonum publicum insigne, rapit ad se Casus omissos. Quamobrem, quando Lex aliqua, Reipub. Commoda notabiliter & majorem in modum intuetur, & procurat, Interpretatio ejus Extensiva esto, & Amplians.

## APHORISMUS 13.

Durum est torquere Leges, ad hoc ut torqueant Homines. Non placet igitur extendi Leges pœnales, multò minùs Capitales, ad Delicta nova. Quod si Crimen vetus fuerit, & Legibus notum; sed Prosecutio ejus incidat in Casum novum, à Legibus non provisum; omninò recedatur à placitis Juris, potius quam delicta maneam impunita.

## APHORISMUS 14.

In Statutis, quæ Jus Commune (præsertim circa ea, quæ frequenter incidunt, & diù coaluerunt) planè abrogant, non placet procedi per Similitudinem ad Casus Omissos. Quando enim Respub. totâ Lege diù caruerit; idque in Casibus expressis; parum periculi est, si Casus Omissi expectent Remedium à Statuto Novo.

## APHORISMUS 15.

Statuta, quæ manifestò Temporis Leges fuere, atque ex Occasionibus Reipub. tunc invalescentibus nata, mutatâ ratione Temporum, satis habent, si se in propriis Casibus sustinere possint: Præposterum autem esset, si ad Casus Omissos, ullo modo traherentur.



## APHORISMUS 16.

Consequentiæ non est Consequentiæ: sed fieri debet Extensio intra Casus proximos. Alioqui labetur paulatim ad Dissimilia; Et magis valebunt Acumina Ingeniorum, quam Auctoritates Legum.

## APHORISMUS 17.

In Legibus & Statutis brevioris Stili, Extensio facienda est liberius. At in illis, quæ sunt Enumerativa Casuum Particularium, cautiùs. Nam ut Exceptio firmat vim Legis, in Casibus non Exceptis; ita Enumeratio infirmat eam, in Casibus non Enumeratis.

## APHORISMUS 18.

Statutum Explanatorium claudit Rivos Statuti prioris; nec recipitur postea Extensio in alterutro Statuto. Neque enim facienda est Super-Extensio à Iudice; ubi semel cœpit fieri Extensio à Lege.

## APHORISMUS 19.

Solennitas Verborum, & Actorum, non recipit Extensionem ad Similia. Perdit enim Naturam Solennis, quod transit à More ad Arbitrium. Et Introductio noxorum, corrumpit Majestatem veterum.

## APHORISMUS 20.

Proclivis est Extensio Legis ad Casus Post-natos; qui in Rerum Naturâ non fuerunt tempore Legis late. Vbi enim Casus exprimi non poterat, quia tunc nullus erat, Casus Omissus habetur pro Expresso, si similis fuerit Ratio.

Atque de Extensionibus Legum, in Casibus Omissis, hæc dicta sunt: Nunc de usu Exemplorum dicendum.

## De Exemplis, &amp; usu eorum:

## APHORISMUS 21.

DE Exemplis jam dicendum est, ex quibus Jus hauriendum sit, ubi Lex deficit. Atque de Consuetudine, quæ Legis Species est; deque Exemplis, quæ per frequentem usum, in Consuetudinem transierunt, tanquam Legem tacitam; suo loco dicemus. Nunc autem de Exemplis loquimur, quæ raro & sparsim interveniunt, nec in Legis vim coaluerunt; quando, & quâ cautione, Norma Juris ab ipsis petenda sit, cum Lex deficiat.

## APHORISMUS 22.

Exempla à Temporibus Bonis & Moderatis petenda sunt; non Tyrannicis, aut Factiosis, aut Dissolutis. Hujusmodi Exempla Temporis Partus spurii sunt; & magis nocent, quam docent.

## APHORISMUS 23.

In Exemplis, Recentiora habenda sunt pro Tutioribus. Quod enim paulo ante factum est, unde nullum sit secutum Incommodum, quid ni iterum repetatur? Sed tamen minus habent Auctoritatis Recentia. Et si forte Res in melius restitui opus sit, Recentia Exempla magis Seculum suum sapiunt, quam rectam Rationem.

## APHORISMUS 24.

At Vetustiora Exempla, cautè, & cum Delectu recipienda: Decursus siquidem Aetatis multa mutat; ut quod tempore videatur antiquum, id per-turbatione;



turbatione, & Inconformitate ad Præsentia, sit planè novum. Medii itaque Temporis Exempla sunt optimi, vel etiã talis Temporis, quod cum Tempore currente plurimum conveniat; quod aliquando præstat Tempus Remotius, magis quam in Proximo.

## APHORISMUS 25.

Intra Fines Exempli, vel citra potius, se cohibeto, nec illis ullo modo excedito. Vbi enim non adest Norma Legis, omnia quasi pro Suspectis habenda sunt. Itaque ut in Obscuris, minimum sequitor.

## APHORISMUS 26.

Cavendum a' Exemplorum Fragmentis & Compendiis: atque integrum Exemplum, & universus ejus Processus introspectendus. Si enim incivile sit, nisi tota Lege perspecta, de Parte ejus judicare, multò magis hoc valere debet in Exemplis; Quæ ancipitis sunt usûs, nisi valdè quadrent.

## APHORISMUS 27.

In Exemplis plurimum interest, per quas Manus transferint, & transacta sint. Si enim apud Scribas tantum, & Ministros Justitiæ, ex Cursu Curiz, absque Notitiã manifestã Superiorum, obtinuerint; Aut etiã apud Errorum Magistrum Populum; conculcanda sunt, & parvi facienda. Sin apud Senatores, aut Iudices, aut Curias Principales, ita sub oculis posita fuerint, ut necesse fuerit illa, Approbatione Iudicum, saltem tacitã, munita fuisse, plus Dignationis habent.

## APHORISMUS 28.

Exemplis, quæ publicata fuerint, utcumque minus fuerint in usu, cum tamen Sermionibus, & Disceptationibus Hominum, agitata & ventilata extiterint, plus Auctoritatis tribuendum. Quæ verò in Scriniis & Archivis manserunt, tanquã sepulta, & palàm in Oblivionem transferunt, minus. Exempla enim, sicut Aquæ, in Profluente sanissima.

## APHORISMUS 29.

Exempla, quæ ad Leges spectant, non placet ab Historicis peti; sed ab Actis publicis, & Traditionibus diligentioribus. Versatur enim Infelicitas quedam inter Historicos vel optimos, ut Legibus, & Actis Judicialibus, non satis immorentur; Aut si fortè Diligentiam quandam adhibuerint, tamen ab Authenticis longè variant.

## APHORISMUS 30.

Exemplum, quod Ætas Contemporanea, aut Proxima respuit, cum Casus subinde recurreret, non facilè admittendum est. Neque enim tantum pro illo facit, quod Homines illud quandòque usurparunt; quam contra, quod Experti reliquerunt.

## APHORISMUS 31.

Exempla in Consilium adhibentur, non utique jubent, aut imperant. Igitur ita regantur, ut Auctoritas præteriti Temporis flectatur ad Usum præsentis.

Atque de Informatione ab exemplis, ubi Lex deficit, hæc dicta sint: Jam dicendum de Curis Prætoriis, & Censoriis.



## De Curiis Prætoriiis &amp; Censoriis.

## APHORISMUS 32.

Curiæ sunt & Jurisdictiones, quæ statuantur ex Arbitrio boni viri, & Discretionem sanam, ubi Legis Norma deficit. Lex enim, (ut antea dictum est) non sufficit Casibus; sed ad ea, quæ plerumque accidunt, aptatur. Sapienssima autem Res Tempus, (ut ab Antiquis dictum est) & novorum Casuum quotidie Auctor, & Inventor.

## APHORISMUS 33.

Interveniunt autem novi Casus, & in Criminalibus, qui Pœnâ indigent; & in Civilibus, qui Auxilio. Curiæ, quæ ad priora illa respiciunt, Censorias; quæ ad Posteriora, Prætorias appellamus.

## APHORISMUS 34.

Habent Curiæ Censoriæ Jurisdictionem & Potestatem, non tantum nova Delicta puniendi, sed etiam Pœnas à Legibus constitutas, pro Delictis veteribus augendi; si Casus fuerint odiosi, & Enormes, modò non sint Capitales. Enorme enim, tanquam Novum est.

## APHORISMUS 35.

Habeant similiter Curiæ Prætoriæ Potestatem, tam Subveniendi contra Rigorem Legis, quam Supplendi Defectum Legis. Si enim porrigi debet Remedium ei, quem Lex præterit; multò magis ei, quem vulneravit.

## APHORISMUS 36.

Curiæ istæ Censoriæ, & Prætoriæ omnino intra Casus enormes & extraordinarios se continent, & nec Jurisdictiones ordinarias invadunt. Ne forte tendat res ad Supplantationem Legis, magis quam ad Supplementum.

## APHORISMUS 37.

Jurisdictiones istæ, in Supremis tantum Curiis resident, nec ad Inferiores communicantur. Parum enim abest, à Potestate Leges Condendi, Potestas eas Supplendi, aut Extendendi, aut Revertendi.

## APHORISMUS 38.

At Curiæ illæ uni Viri ne committantur, sed ex Pluribus constant. Nec Decreta exeant cum Silentio; sed Judices Sententiæ suæ Rationes adducant, idque palam, ac que astantur Corona. ut quod ipsi Potestate sit liberum, Famam tamen & Existimationem sit circumscriptum.

## APHORISMUS 39.

Rubricæ Sanguinis ne sunt; Nec de Capitalibus, in quibuscunque Curiis, nisi ex Lege nota & certa, pronuntiato. Indixit enim Mortem Deus ipse prius; postea infligit. Nec Vita exiipienda, nisi si, qui se pro sua Vita peccare prius nosset.

## APHORISMUS 40.

In Curiis Censoriis Calculum tertium datur; ut Iudicibus non imponatur Necessitas, aut Absolvendi, aut Condemnandi; sed etiam ut non Liquere pronuntiare possint. Etiam Censoria non tantum Pœna, sed & Nota esto: Scilicet, quæ non infligat Supplicium, sed aut in Admonitionem desinat, aut Reos Ignominia levi, & tanquam Rubore castiget.



## APHORISMUS 41.

In Curiis Censoriis, omnium magnorum Criminum, & Scelerum, Actus Inchoati, & Medii, puniuntur; licet non sequatur Effectus Consummatus: Isque sit earum Curiarum Usus vel maximus: Cum & Severitatis intersit, Initia Scelerum puniri; & Clementiæ, Perpetrationem eorum (puniendo Actus medios) intercipi.

## APHORISMUS 42.

Cavendum imprimis, ne in Curiis Prætoriiis, præbeatur Auxilium in Casibus, quos Lex, non tam omisit, quam pro Levibus contempsit, aut pro Odiosis Remedio indignos judicavit.

## APHORISMUS 43.

Maximè omnium interest Certitudinis Legum (de quâ nunc agimus,) ne Curia Prætoria intumescant & exundent in tantum, ut Prætextu Rigoris Legum mitigandi, etiâ Robur, & Nervos iis incidant, aut laxent; omnia trahendo ad Arbitrium.

## APHORISMUS 44.

Decernendi contra Statutum expressum, sub ullo Æquitatis Prætextu, Curiis Prætoriiis Ius ne esto. Hoc enim si fieret, Judex prorsus transiret in Legislatorem, atque omnia ex Arbitrio penderent.

## APHORISMUS 45.

Apud nonnullos receptum est, ut Jurisdictio, quæ decernit secundum Æquum & Bonum; atque illa altera, quæ procedit secundum Jus strictum, iisdem Curiis deputentur: apud Alios autem, ut diversis. Omnino placet Curiarum Separatio. Neque enim servabitur Distinctio Casuum, si fiat Commixtio Jurisdictionum: Sed Arbitrium Legem tandem trahet.

## APHORISMUS 46.

Non sine Causâ in Usum venerat apud Romanos, Album Prætoris, in quo præscripsit, & publicavit, quomodo ipse Ius dicturus esset. Quo Exemplo Judices in Curiis Prætoriiis, Regulas sibi certas, (quantum fieri potest) proponere, easque publicè affigere debent. Etenim Optima est Lex, quæ minimum relinquit Arbitrio Iudicis; Optimus Iudex, qui minimum sibi.

Verùm de Curiis istis fusiùs tractabimus, cum ad locum de Judiciis veniemus; Obiter tantùm jam locuti de iis, quatenus, expediant, & suppleant Omisâ à Lege.

## De Retrospectione Legum.

## APHORISMUS 47.

Est & aliud Genus Supplementi Casuum Omissorum, cum Lex Legem supervenit, atque simul Casus Omissos trahit. Id fit in Legibus, sive Statutis, quæ retrospectiunt, ut vulgò loquuntur. Cujus Generis Leges, rarò, & magnâ cum Cautione, sunt adhibendæ. Neque enim placet Janus in Legibus.

## APHORISMUS 48.

Qui Verba, aut Sententiam Legis, Captione, & Fraude eludit, & circumscribit, dignus est, qui etiâ à Lege sequente innodetur. Igitur in Casibus Fraudis, & Evasionis dolosæ, justum est, ut Leges retrospectant,



ant, atque altera alteris in subsidiis sint; ut qui Dolos meditatur, & Eversionem Legum Præsentium, saltim à Futuris metuat.

## APHORISMUS 49.

Leges, quæ Actorum & Instrumentorum veras Intentiones, contra Formularum aut Solemnitatum Defectus, roborant & confirmant, rectissime Præterita complectuntur. Legis enim, quæ retrospicit, Vitium vel præcipuum est, quod Perturbet. At hujusmodi Leges confirmatoriæ, ad Pacem & Stabilitatem eorum, quæ transacta sunt, spectant. Cavendum tamen est, ne convellantur Res judicatæ.

## APHORISMUS 50.

Diligenter attendendum, ne eæ Leges tantum ad Præterita respicere possint, quæ Antea cæta infirmant: Sed & eæ, quæ futura prohibent & restringunt, cum Præteritis necessario connexa. Veluti, si quæ Lex Artificibus aliquibus interdicit, ne Mercimonia sua in Posterum Vendant: Hæc sonat in Posterum, sed operatur in Præteritum: Neque enim illis aliâ Ratione victum quærere jam integrum est.

## APHORISMUS 51.

Lex Declaratoria omnis, licet non habeat Verba de Præterito, tamen ad Præterita, ipsâ vi Declarationis, omnino trahitur. Non nimirum incipit Interpretatio cum declaratur, sed efficitur tanquam Contemporanea ipsi Legi. Itaque Leges Declaratorias ne ordinato, nisi in Casibus, ubi Leges cum Iustitiâ retrospicere possint.

Hic verò eam Partem absolvimus, quæ tractat de Incertitudine Legum ubi invenitur Lex nulla. Jam dicendum est de alterâ illâ Parte, ubi scilicet Lex extat aliqua, sed perplexa, & obscura.

## De Obscuritate Legum.

## APHORISMUS 52.

Obscuritas Legum, à quatuor Rebus, Originem ducit; vel ab Accumulatione Legum nimia, præsertim admixtis Obsolete: Vel à Descriptione earum ambigua, aut minus perspicua, & dilucida: vel à Modis Eucleandi Juris neglectis, aut non bene institutis: vel denique, à Contradictione & Vacillatione Judiciorum.

## De Accumulatione Legum nimia.

## APHORISMUS 53.

Dicit Propheta; Pluet super eos Laqueos. Non sunt autem peiores Laquei, quam Laquei Legum, præsertim Pœnaliū; Si numero immensa, & Temporis Decursu inutilis, non Lucernam pedibus præbeant, sed Retia potiùs objiciant.

## APHORISMUS 54.

Duplex in usum venit Statuti novi condendi Ratio: Altera Statuta priora circa idem Subjectum confirmat & roborat; dein nonnulla addit aut mutat: Altera abrogat & delet cuncta, quæ antè ordinata sunt, & de Integro Legem novam & uniformem substituit. Placet posterior Ratio. Nam ex priorè Ratione, Ordinationes deveniunt complicatæ & perplexæ, & quod instat



agiur sanè, sed Corpus Legum interim redditur vitiosum. In posteriore autem, major certè est adhibenda Diligentia, dum de Lege ipsa deliberatur; Et antea scilicet evolvenda, & pensanda, antequam Lex feratur: Sed optimè procedit per hoc Legum Concordia in futurum.

## APHORISMUS 55.

Erat in more apud Athenienses, ut contraria Legum Capita, (quæ Anti-Nomias vocant) quotannis à sex Viris examinarentur, & quæ reconciliari non poterant, proponerentur populo, ut de illis certum aliquid statueretur. Ad quorum exemplum, ii, qui Potestatem in singulis Politiis Legum condendarum habent, per Triennium, aut Quinquennium, aut prout videbitur, Anti-Nomias retractant. Eæ autem à viris, ad hoc delegatis, prius inspiciantur, & præparentur, & demùm Comitibus exhibeantur; ut quod placuerit, per Suffragia stabiliantur, & figantur.

## APHORISMUS 56.

Neque verò contraria Legum Capita reconciliandi, & omnia (ut loquimur) Salvandi, per Distinctiones subtiles, & quæsitæ, nimis sedula aut anxiosa Cura esto. Ingemii enim hæc tela est: Atque utcumque Modestiam quandam et Reverentiam præ se ferat, inter noxia tamen censenda est; utpote quæ reddat Corpus universum Legum varium, et malè consutum. Melius est prorsus, ut succumbant Deteriora, et Meliora stent sola.

## APHORISMUS 57.

Obsoletæ Leges, et quæ abierunt in Desuetudinem, non minus quam Anti-Nomiæ, proponantur à Delegatis ex officio tollendæ. Cum enim Statutum expressum regularitèr desuetudine non abrogetur, sit ut ex Contemptu Legum Obsoletarum, fiat nonnulla Auctoritatis Iactura etiam in reliquis: Et sequitur Tormenti illud genus Mezentii, ut Leges vivæ in complexu Mortuarum perimantur. Atque omninò cavendum est à Gangrænâ in Legibus.

## APHORISMUS 58.

Quin & in Legibus & Statutis obsoletis, nec novitèr promulgatis, Curiis Prætoribus interim contra eas discernendi Ius esto. Licet enim non malè dictum sit, Neminem oportere Legibus esse Sipientiorem, tamen intelligatur hoc de Legibus, cum evigilent, non cum dormitent. Contra Recentiora verò Statuta (quæ Iuri publico nocere deprehenduntur) non utique Prætoribus, sed Regibus, & Sanctoribus Consiliis, & Supremis Potestatibus auxilium præbendi Ius esto: Earum Executionem per Edicta aut Acta suspendendo, donec redeant Comitibus, aut huiusmodi Cæteris, qui potestatem habeant eas abrogandi; Ne Salus Populi interim periclitetur.

## De novis Digestis Legum.

## APHORISMUS 59.

Quod si Leges aliæ super alias Accumulatæ, in tam vasta excreverint Volumina, aut tantâ confusione laboraverim, ut eas de integro retractare, & in Corpus sanum, & habile redigere, ex Vsu sit; Id ante omnia agito; atque Opus ejusmodi Opus Heroicum esto: Atque Auctores talis Operis, inter Legislatores, & Instauratores, ritè & meritò numerantur.



## APHORISMUS 60.

Hujusmodi Legum Expurgatio, & Digestum novum, quinque rebus absolvitur. Primo, omittantur Obscure, quæ Justinianus Antiquas Fabulas vocat. Deinde ex Antiquis recipiantur probatissimæ, aboleantur contrariæ. Tertio Homoiologia, sive Leges quæ idem sonant, atque nil aliud sunt, quam Iterationes ejusdem rei, expungantur; atque una quæpiam ex iis, quæ maxime est perfecta, retineatur vice omnium. Quarto, si quæ Legum nihil determinant, sed Quæstiones tantum proponant, easque relinquunt indecisas, similiter facessant. Postremo, quæ verbosæ inveniuntur, & nimis Prolixæ, contrahantur magis in arctum.

## APHORISMUS 61.

Omninò verò ex usu fuerit, in novo Digesto Legum, Leges pro Jure Communi receptas, quæ tanquam immemorales sunt in Origine sua; atque ex alterâ parte, Statuta de Tempore in Tempus superaddita; seorsum digerere & componere. Cum in plurimis rebus, non eadem sit, in Jure dicendo, Juris Communis, & Statutorum Interpretatio, & Administratio. Id quod fecit Trebonianus in Digesto, & Codice.

## APHORISMUS 62.

Verùm, in hujusmodi Legum Regeneratione, atque Structurâ novâ, veterum Legum, atque Librorum Legis Verba prorsus & Textum retineto. Licet per Centones, & Portiones exiguas eas excerpere necesse fuerit: Ea deinde ordine contextito. Etsi enim fortasse commodius, atque etiam, si ad rectam Rationem respiciamus, melius hoc transigi posset per Textum novum, quam per hujusmodi Consarcinationem; tamen in Legibus, non tam stilus, & Descriptio, quam Auctoritas, & hujus Patronus Antiquitas spectanda est. Aliàs videri possit hujusmodi Opus Scholasticum potius quiddam, & Methodus, quam Corpus Legum Imperantium.

## APHORISMUS 63.

Consultum fuerit in novo Digesto Legum, Vetera Volumina non prorsus deleri, & in Oblivionem cedere, sed in Bibliothecis saltem manere; licet Usus eorum vulgaris & promiscuus prohibeatur. Etenim in Causis gravioribus, non abs re fuerit, Legum Præteritarum Mutationes, & Series, consulere, & inspicere; ac certè solenne est Antiquitatem Præsentibus aspergere. Novum autem hujusmodi Corpus Legum, ab iis, qui in Politiis singulis habent Potestatem Legislativam, prorsus confirmandum est; ne fortè prætextu Veteres Leges digerendi, Leges novæ imponantur occulò.

## APHORISMUS 64.

Optandum esset, ut hujusmodi Legum Instauratio, illis Temporibus suscipiatur, quæ Anterioribus, quorum Acta & Opera retradant, Literis & Rerum Cognitione præstiterint. Quod secus in Opere Justiniani evenit. Infelix Res namque est, cum ex Iudicio & Delectu Etatis minus Prudentis & eruditæ, Antiquorum Opera mutilentur, & recomponantur. Veruntamen sæpè Necessarium est, quod non Optimum.

Atque de Legum Obscuritate, quæ à nimia, & confusâ earum Accumulatione fit, hæc dicta sint. Jam de Descriptione earum, ambigua & obscura, dicendum.



De Descriptione Legum perplexâ,  
& Obscurâ.

## APHORISMUS 65.

**D**escriptio Legum obscura oritur, Aut ex Loquacitate & Verbo-  
sitate earum; Aut rursus ex Brevitate nimia; Aut ex Prologo  
Legis, cum ipso Corpore Legis, pugnante.

## APHORISMUS 66.

De Obscuritate verò Legum, quæ ex earum Descriptione pravâ oritur,  
jam dicendum est. Loquacitas, quæ in perscribendo Leges in usum venit, &  
Prolixitas, non placet. Neque enim, quod vult & capiat, nullo modo assequi-  
tur, sed contrarium potius. Cum enim Casus singulos particulares, verbis  
appositis & propriis, persequi & exprimere contendat, majorem inde sperans  
certitudinem; E contra Quæstiones multiplices parit de Verbis; ut difficilius  
procedat Interpretatio secundum Sententiam Legis, (quæ sanior est &  
verior) propter Strepitum Verborum.

## APHORISMUS 67.

Neque propterea nimis Concisa & Affectata Brevitas, Majestatis gra-  
tiâ, & tanquam magis Imperatoria, probanda est; præsertim his Seculis, ne  
fortè sit Lex instar Regulæ Lesbicæ. Mediocritas ergo affectanda est; &  
Verborum exquirenda generalitas, benè terminata; quæ licet Casus com-  
prehensos non sedulo persequatur, at tamen non comprehensos satis per-  
spicue excludat.

## APHORISMUS 68.

In Legibus tamen, atque Edictis Ordinariis & Politicis, in quibus, ut  
plurimum, nemo Iuriconsultum adhibet, sed suo Sensui confidit, Omnia su-  
fius explicari debent, & ad captum vulgi, tanquam digito monstrari.

## APHORISMUS 69.

Neque nobis Prologi Legum, qui inepti olim habiti sunt, & Leges intro-  
ducunt Disputantes, non Jubentes, utique placerent, si præscos Mores ferre  
possemus. Sed Prologi isti Legum plerunque (ut nunc sunt Tempora) ne-  
cessariò adhibentur, non tam ad Explicationem Legis, quam instar Suasi-  
onis, ad perferendam Legem in Comitibus; & rursus ad satisfaciendum  
Populo. Quantum fieri potest tamen Prologi evitentur, & Lex incipiat à  
Jussione.

## APHORISMUS 70.

Intentio & Sententia Legis, licet ex Præfationibus, & Præambulis  
(ut loquuntur) non malè quandòque eliciatur; At tamen Latitudo aut Ex-  
tensio ejus, ex illis minimè peti debet. Sæpè enim Præambulum arripit non-  
nulla ex maximè plausibilibus, & Speciosis ad Exemplum, cum Lex tamen  
multò plura complectatur: Aut contrà, Lex restringit, & limitat complura,  
cujus Limitationis rationem, in Præambulo inseri, non fuerit Opus. Quare  
Dimensio & Latitudo Legis ex Corpore Legis petenda. Nam Præam-  
bulum, sæpè aut ultra aut citrà cadit.

## APHORISMUS 71.

Est verò Genus perscribendi Leges valdè vitiosum. Cum scilicet Casus,



ad quem Lex collimat, fuse exprimitur in Præambulo: Deinde ex Vi Verbi (Talis) aut hujusmodi, Relativi, Corpus Legis retrò vertitur in Præambulum, unde Præambulum inseritur, & incorporatur ipsi Legi: Quod & obscurum est, & minus tutum, quia non eadem adhiberi consuevit Diligentia, in ponderandis & examinandis Verbis Præambuli, quæ adhibetur in Corpore ipsius Legis.

Hanc partem de Incertitudine Legum, quæ ex malâ Descriptione ipsarum Ortum habet, fusiùs tractabimus, quando de Interpretatione Legum postea agemus. Atque de Descriptione Legum Obscurâ hæc dicta sint; Jam de Modis enucleandi Juris dicendum.

### De Modis Enucleandi Juris, & tollendi Ambigua.

#### APHORISMUS 72.

Modi Enucleandi Juris, & Tollendi Dubia, quinque sunt. Hoc enim fit, Aut per Percriptiones Judiciorum; Aut per Scriptores Authenticos; Aut per Libros Auxiliarios; Aut per Prælectiones; Aut per Responsa, sive Consulta Prudentum. Hæc omnia, si bene instituantur, præstò erunt magna Legum Obscuritati Subsidia.

### De percriptione Judiciorum.

#### APHORISMUS 73.

Ante omnia, Judicia reddita in Curis Supremis & Principalibus, atque Causis Gravioribus, præsertim dubiis, quæque aliquid habent Difficultatis, aut Novitatis, diligenter, & cum fide excipiunt. Judicia enim Anchoræ Legum sunt, ut Leges Reipub.

#### APHORISMUS 74.

Modus hujusmodi Judicia excipiendi, & in Scripta referendi, talis esto. Casus præcisè, Judicia ipsa exactè perscribito; Rationes Judiciorum, quæ adduxerunt Iudices, adjicito; Casuum, ad Exemplum adductorum, Auctoritatem, cum Casibus Principalibus, ne commisceto; De Advocatorum Perorationibus, nisi quidpiam in iis fuerit admodum eximium, sileo.

#### APHORISMUS 75.

Personæ, quæ hujusmodi Judicia excipiant, ex Advocatis maxime doctis suto, & Honorarium liberale ex Publico excipiunt. Iudices ipsi ab hujusmodi Percriptionibus abstineto; ne fortè Opinionibus propriis additi, & Auctoritate propriâ freti, Limites Referendarii transcendant.

#### APHORISMUS 76.

Judicia illa, in Ordine, & Serie Temporis, digerito; non per Methodum & Titulos. Sunt enim Scripta ejusmodi, tanquam Historiæ, aut Narrationes Legum. Neque solum Acta ipsa, sed & Tempora ipsorum, Judici Prudenti, Lucem præbent.

De



## De Scriptoribus Authenticis.

## APHORISMUS 77.

**E**X Legibus ipsis, quæ Jus commune constituunt; Deinde, ex Constitutionibus sive Statutis; Tertio loco, ex Judiciis Perscriptis, Corpus Juris tantummodo constituitur. Præter illa, alia Authentica, aut nulla sunt, aut parca recipiuntur.

## APHORISMUS 78.

Nihil tam interest Certitudinis Legum, (de quâ nunc tractamus) quam ut Scripta Authentica, intra Fines moderatos, coerceantur, & facessat Multitudo enormis, Auctorum, & Doctorum in Jure; unde laceratur Sententia Legum, Iudex fit attonitus, Processus Immortales, atque Advocatus ipse, cum tot Libros perlegere, & vincere non possit, Compendia sectatur. Glossa fortasse aliqua bona; & ex Scriptoribus Classicis Pauci, vel potius Scriptorum paucorum paucula Portiones, recipi possint pro Authenticis. Reliquorum nihilominus maneat usus nonnullus in Bibliothecis, ut eorum Tractatus inspiciant Judices, aut Advocati, cum opus fuerit: Sed in Causis agendis, in Foro citare eos non permittitur, nec in Auctoritatem transeunt.

## De Libris Auxiliaribus.

## APHORISMUS 79.

**A**T Scientiam Juris, & Practicam, Auxiliaribus Libris ne nudant, sed potius instruant. In Sex in genere sunt: Institutiones. De Verborum significatione. De Regulis Juris. Antiquitates Legum. Summæ. Agendi Formulæ.

## APHORISMUS 80.

Preparandi sunt Juvenes, & Novitii, ad Scientiam, & Ardua Juris, alius & commodius haurienda, & imbibenda, per Institutiones. Institutiones illis, ordine claro, & perspicuo composito. In illis ipsis, universum Jus Privatum percurrere; non alia omitendo, in aliis plus satis immorando, sed ex singulis quædam breviter delibando, ut ad Corpus Legum per legendum accessuro, nil se ostendas prorsus novum, sed levi aliqua notione præceptum. Jus Publicum in Institutionibus ne attingito, verum illud ex Fontibus ipsis hauriatur.

## APHORISMUS 81.

Commentarium de Vocabulis Juris conficere. In Explicatione ipsorum, & Sensu reddendo, ne curiosè nimis aut laboriosè versator. Neque enim hoc agitur, ut Diffinitiones Verborum querantur exacte, sed Explicationes tantum, quæ legendis Juris Libris viam aperiant faciliorem. Tractatum autem istum, per Literas Alphabeti ne degerito: Id Indici alicui relinquo: sed collocentur simul Verba, quæ circa eandem rem versantur; ut Alcerum Aleri sit juramento ad intelligendum.

## APHORISMUS 82.

Ad Certitudinem Legum facit, (si quid aliud) Tractatus bonus & diligens, de Diversis Regulis Juris. Is dignus est, qui maximis Ingeniis, & Pruden-



Prudentissimis Iure consultis, committatur. Neque enim placent, quæ in hoc genere extant. Colligendæ autem sũnt Regulæ, non tantum notæ, & vulgatæ, sed & aliæ magis subtiles & reconditæ, quæ ex Legum, & Rerum Judicatarum Harmoniâ extrahi possint; quales in Rubricis optimis quandoque inveniuntur: suntque Dictamina Generalia Rationis, quæ per Materias Legis diversas percurrunt, & sunt tanquam Saburra Juris.

## APHORISMUS 83.

At singula Juris Scita, aut Placita, non intelligantur pro Regulis, ut fieri solet satis imperitè. Hoc enim si reciperetur, Quot Leges, tot Regulæ. Lex enim nil aliud, quam Regula Imperans. Verum eas pro Regulis habeto, quæ in Formâ ipsa Iustitiæ hærent: unde, ut plurimum, per Jura Civilia diversarum Rerumpub. eadem Regulæ ferè reperiuntur; nisi fortè propter Relationem ad Formas Politicarum varientur.

## APHORISMUS 84.

Post Regulam, brevi & solido verborum complexu enuntiata, adjiciantur Exempla, & Decisiones Casuum, maxime luculentæ ad Explicationem; Distinctiones, & Exceptiones ad Limitationem; Cognata ad Ampliationem ejusdem Regulæ.

## APHORISMUS 85.

Rectè jubetur; ut non ex Regulis Jus sumatur; sed ex Jure quod est, Regula fiat. Neque enim ex Verbis Regulæ petenda est Probatio, ac si esset Textus Legis. Regula enim Legem (ut Aeus Nautica Polos) indicat, non statuit.

## APHORISMUS 86.

Præter Corpus ipsum Juris, juvabit etiam Antiquitates Legum invisere; quibus licet evanuerit Auctoritas, manet tamen Reverentia: Pro Antiquitatibus autem Legum habeantur Scripta circa Leges & Judicia; sive illa fuerint edita, sive non, quæ ipsum Corpus Legum tempore præcesserunt. Earum siquidem Iactura faciendâ non est. Itaque ex iis, utilissima quæque excerpto (multa enim inveniuntur inaniâ & frivola) eoque in unum Volumen religio: Ne Antiquæ Fabulæ, ut loquitur Trebonianus, cum Legibus ipsis misceantur.

## APHORISMUS 87.

Practicæ verò plurimum interest, ut Ius universum digeratur ordine, in Locos & Titulos; Ad quos subitò (prout dabitur Occasio) recurrere quis possit, veluti in promptuarium paratum ad præsentem Usus. Hujusmodi Libri Summarum, & ordinant Sparsa, & abbreviant Fusa & Prolixa in Lege. Cavendum autem est, ne Summæ istæ, reddant Homines promptos ad Practicam, Cessatores in Scientiâ ipsâ. Earum enim Officium est tale, ut ex iis recolatur Ius, non perdiscatur. Summæ autem omninò, magnâ Diligentia, Fide, & Iudicio, sunt conficiendæ, ne furtum faciant Legibus.

## APHORISMUS 88.

Formulas Agendi diversas, in uno quoque genere colligito. Nam & Practicæ hoc interest; & certè pandunt illæ Oracula & Occulta Legum. Sunt enim non pauca, quæ latent in Legibus: At in Formulis Agendi, melius & fustius perspiciuntur; instar Pugni, & Palmæ.



## De Responsis &amp; Consultis.

## APHORISMUS 89.

**D**ubitaciones Particulares, quæ de tempore in tempus emergunt, dirimendi & solvendi, aliqua Ratio iniri debet. Durum enim est, ut ii, qui ab Errore cavere cupiant, Duce[m] Viæ non inveniant; Verùm ut Actus ipsi periclitentur, neque sit aliquis ante Rem peractam Juris prænoscenti Modus.

## APHORISMUS 90.

Responsa Prudentum, quæ petentibus dantur de Jure, sive ab Advocatis, sive à Doctoribus, tantâ valere Auctoritate, ut ab eorum Sententiâ, Judici resedere non sit licitum, non placet. Jura à Juratis Judicibus sumuntur.

## APHORISMUS 91.

Tentari Judicia, per Causas & Personas fictas, ut eo modo experiamur Homines, qualis futura sit Legis Norma, non placet. Dedecorat enim Majestatem Legum, & pro Prævaricatione quæpiam, censenda est. Judicia autem aliquid habere ex Scenâ deforme est.

## APHORISMUS 92.

Judicium igitur solummodò, tam Judicia, quam Responsa, & Consulta, sunt. Illa de Litibus Pendentibus; Hæc de Arduis Juris Quæstionibus in Thesi. Ea Consulta, sive in Privatis Rebus, sive in Publicis, à Judicibus ipsis ne poscitur; (Id enim si fiat, Judex transeat in Advocatum;) sed à Principe, aut Statu. Ab illis, ad Judices demandentur. Judices verò, tali Auctoritate freti, Disceptationes Advocatorum, vel ab his, quorum interest, adhibitorum, vel à Judicibus ipsis, si opus sit, assignatorum, & Argumenta ex utràque parte audiant; & re deliberatâ Jus expediunt, & declarant. Consulta hujusmodi inter Judicia referuntur & eduntur, & parâ Auctoritate sumuntur.

## De Prælectionibus.

## APHORISMUS 93.

**P**rælectiones de Jure, atque Exercitationes eorum, qui Juris Studiis incumbunt, & Operam dant, ita instituuntur, & ordinantur, ut omnia tendant ad Quæstiones, & Controversias de Jure, sedandas potius, quam excitandas. Ludus enim (ut nunc sit) ferè apud omnes instituitur, & aperitur, ad Altercationes, & Quæstiones de Jure multiplicandas, tanquam ostentandi Ingenii causâ. Atque hoc vetus est Malum. Etenim, etiam apud Antiquos gloria fuit, tanquam per Sectas & Factiones, Quæstiones complures de Jure, magis fovere, quam extinguere. Id ne fiat, provideto.

## De Vacillatione Judiciorum.

## APHORISMUS 94.

**V**acillant Judicia, vel propter Immaturam & præfestinam Sententiam; vel propter Emulationem Curiarum; vel propter Malam & Imperitam percriptionem Judiciorum; vel propter Viam præbitam ad Rescissionem eorum nimis facilem & expeditam. Itaq; providendum est, ut Judicia emanent, Maturâ deliberatione prius habitâ; Atque ut Curie se invicem reverentur; Atque ut Judicia perscribantur fidelitèr & prudentèr;



prudenter; utque Via ad rescindenda Judicia, sit Arcta, Confragosa, & tanquam Muricibus strata.

## APHORISMUS 95.

Si Judicium redditum fuerit, de Casu aliquo, in aliquâ Curia Principali; & similis Casus intervenerit, in aliâ Curia; ne procedito ad Judicium, antequam fiat Consultatio, in Collegio aliquo Judicum majore. Judicia enim reddita, si forte rescindi necesse sit, saltem sepeliuntur cum Honore.

## APHORISMUS 96.

Ut Curia de Jurisdictione digladietur, & conflitentur, humanum quiddam est; eoque magis, quod per ineptam quandam Sententiam (quod Boni & Strenui sit Judicis ampliare Jurisdictionem Curia) alatur planè ista Intemperies, & Calcar addatur, ubi Fræno opus est. Ut vero, ex hac Animo- rum Contentione, Curia, Judicia utrobique reddita (quæ nil ad Jurisdictionem pertinent) libenter rescindant, Intolerabile Malum; & à Regibus, aut Senatu, aut Politiâ planè vindicandum. Pessimi enim Exempli Res est, ut Curia, quæ Pacem subditis præstant, inter se Duella exerceant.

## APHORISMUS 97.

Non facilis esto, aut proclivis, ad Judicia rescindenda, Aditus, per Appellationes, aut Impetitiones de Errore, aut Revisus, & similia. Receptum apud nonnullos est, ut Lis trahatur, ad Forum superius, tanquam Res integra; Judicio inde dato seposito, & planè suspeso. Apud alios vero, ut Judicium ipsum maneat in suo vigore, sed Executio ejus tantum cesset: Neutrûm placet; nisi Curia, in quibus Judicium redditum sit, fuerint humiles, & inferioris Ordinis; Sed potius, ut & Judicium stet, & procedat ejus Executio, modo Cautio detur a Defendente, de Damnis & Expensis, si Judicium fuerit rescissum.

Atque hic Titulus, de Certitudine Legum, ad Exemplum Digesti reliqui (quod meditatur) sufficiet. Jam vero Doctrinam Civilem (quatenus eam nobis tractare visum est) conclusimus; Atque unâ cum eâ Philosophiam Humanam; Sicut etiâ cum Philosophiâ Humanâ, Philosophiam in genere. Tandem igitur paululum respirantes, atque ad ea, quæ prætervecti sumus, Oculos retroflectentes; Hunc Tractatum nostrum, non absimilem esse censemus, Sonis illis & Præludiis, quæ prætentant Musici, dum Fides ad Modulationem concinnant: Quæ ipsa quidem Auribus ingratum quiddam & asperum exhibent; At in Causâ sunt, ut quæ sequuntur omnia, sint suaviora: Sic nimirum nos in Animum induximus, ut in Cytharâ Musarum concinnandâ, & ad Harmoniam veram redigendâ, operam navaremus, quo ab Aliis postea pulsantur Chordæ, meliore Digito, aut Plectro. Sanè, cum nobis ante Oculos proponamus, Temporum horum Statum, in quibus Literæ jam tertio, ad Mortales videntur rediisse; Et unâ diligentèr intueamur, quam variis jam nos inviserint instructæ Præfidiis, & Auxiliis; Qualia sunt, Ingeniorum nostri temporis complurium Acumen & Sublimitas; Eximia illa Monumenta Scriptorum Veterum, quæ veluti tot Faces nobis prælucent; Ars Typographica, Libros cujuscunque Fortunæ Hominibus, largâ manu suppeditans; Oceani Sinus laxati,



laxati, & Orbis ex omni Parte peragratus, unde Experimenta plurima Priscis ignota comparuerunt, & ingens accessit Naturali Historiæ Cumulus; Otium, quo Ingenia optima, in Regnis & Provinciis Europæ ubique abundant, cum Negotiis minus his in locis implicentur Homines, quam aut Græci, propter Populares Status, aut propter Ditionum Amplitudinem, Romani solebant; Pax, quâ fruitur hoc tempore Britannia, Hispania, Italia, etiâ nunc Gallia, & aliæ Regiones non pauca; Consumptio & Exinanitio omnium, quæ videntur excogitari aut dici posse, circa Controversias Religionis, quæ tot Ingenia jam diu diverterunt, à cæterarum Artium Studiis; Summa & excellens Majestatis tuæ Eruditio, cui (tanquam Phœnici Volucres,) aggregant se undique Ingenia; Proprietas denique illa inseparabilis, quæ *Tempus* ipsum sequitur, ut Veritatem indies parturiat; Hæc (inquam) cum cogitamus, non possumus non in eam Spem Animum erigere, ut existimemus, Tertiam hanc *Literarum Periodum*, duas illas priores, apud *Græcos & Romanos*, longo intervallo superaturam: Modò saltè Homines, & Vires suas, atque Defectus etiâ Virium suarum, probè & prudentè nosse velint; Atque aliâ ab aliis Inventionis Lampada, non Contradictionis Torres accipiant; Atque Inquisitionem Veritatis, pro Incepto Nobili, non pro Delectamento aut Ornamento putent; Atque Opes ac Magnificentiam impendant, in Res Solidas & eximias, non in Pervulgaras, & obvias. Ad Labores meos quod attinet, si cui libeat in eorum Reprehensione, aut sibi, aut aliis placere, veterem certè, & ultimæ Patientiæ Petitionem exhibebunt illi; *Verbera, sed audi*. Reprehendant Homines, quantum libuerit, modò attendant & perpendant, quæ dicuntur. Appellatio sanè legitima fuerit (licet Res forrassè minùs eâ indigeat) si à primis Cogitationibus Hominum ad Secundas provocetur, & ab *Ævo* præsentis ad Posterum. Veniamus

annad eam Scientiam, quâ caruerunt duæ illæ priscæ Temporum Periodi, (neque enim tanta illis Felicitas concessa est) *Sacram dico & divinitus Inspiratam Theologiam;*  
**Cunctorum Laborum, ac Peregrinationum  
 Humanarum Sabbatum, ac Portum  
 Nobilissimum.**

**FRAN**





FRANCISCI BACONI  
 BARONIS

DE

VERULAMIO,  
 VICE-COMITIS  
 SANCTI ALBANI,

DE

*Dignitate & Augmentis Scientiarum*  
 LIBER NONUS.

---

AD REGEM SUUM.

---

CAPUT I.

*Partitiones Theologiæ Inspiratæ omittuntur; Tantum Aditus fit ad Desiderata tria; Doctrinam de Legitimo Usu Rationis Humanæ in Divinis; Doctrinam de Gradibus Unitatis in Civitate Dei; & Emanationes Scripturarum.*



Am verò (Rex optime) cum Carina parva, qualis nostra esse potuit, universum Ambitum, tam veteris, quam novi Orbis, Scientiarum, circumnavigaverit, (quam secundis ventis, & Cursu, Posterorum sit judicium;) quid superest, nisi ut Vota, tandem perfuncti, persolvamus? At restat adhuc *Theologia Sacra, sive Inspirata*: Veruntamen si eam

tractare pergamus, exeundum nobis foret è *Naviculâ Rationis Humanæ*, & transeundum in *Ecclesiæ Navem*; Quæ sola *Acu Nauticâ Divinâ* pollet;

Ecce

pollet;



pollet, ad Cursum rectè dirigendum. Neque enim sufficient amplius *Stella Philosophiæ*, quæ hætenus præcipuè nobis affulserunt. Itaque par fõret, Silentium quoque in hæc re colere. Quamobrem *Partitiones Legitimas* circa eam omitemus; Pauca tamen, pro tenuitate nostrâ, etiã in hanc conferemus, loco Votorum. Id eò magis facimus, quia in Corpore Theologiæ, nullam prorsus Regionem, aut Tractum, planè Desertum, aut Incultum invenimus: Tanta fuit Hominum Diligentia, in seminandis, aut Tritico, aut Zizaniis.

Tres igitur proponemus, *Theologiæ Appendices*, quæ non de *Materia*, per *Theologiam*, *Informata*, aut *Informanda*, sed tantummodò de *Modo Informationis*, tractent. Neque tamen, circa eos *Tractatus*, (ut in reliquis consuevimus,) vel *Exempla* subjungemus, vel *Præcepta* dabimus. Id Theologis relinquemus. Sunt enim illa (ut diximus) instar Votorum tantum.

1. *Prærogativa Dei* totum Hominem complectitur; nec minùs ad *Rationem*, quam ad *Voluntatem Humanam*, extenditur: Ut Homo scilicet, in Universum se abneget, & accedat Deo. Quare, sicut *Legi Divinæ* obedire tenemur, licet reluctetur *Voluntas*; ita & *Verbo Dei* fidem habere, licet reluctetur *Ratio*. Etenim, si ea duntaxat credamus, quæ sunt *Rationi* nostræ consentanea, *Rebus* assentimur, non *Auctori*: Quod etiã, suspectæ *Fidei* Testibus, præstare solemus. At *Fides* illa, quæ *Abrahamo* imputabatur ad *Iustitiam*; de hujusmodi Re extitit, quam *Irrisui* habebat *Sarah*: Quæ in hæc parte Imago quædam erat *Rationis Naturalis*. Quantò igitur, *Mysterium* aliquod *Divinum*, fuerit magis absonum, & incredibile, tantò plus in *Credendo* exhibetur Honoris Deo, & fit *Victoria Fidei* nobilior. Etiã & Peccatores, quò magis conscientia suã gravantur, & nihilominùs *Fidem* de salute suã, in *Dei* *Misericordiã*, collocant, eò Deum majore afficiunt Honore: Omnis autem *Desperatio* Deo pro *Contumeliã* est. Quinetiã, si attentè rem perpendamus, dignius quiddam est *Credere*, quam *Scire*; qualiter nunc *Scimus*. In *Scientiã* enim, *Mens* humana patitur à *Sensu*, qui à *Rebus Materiatis* resilit; In *Fide* autem, *Anima* patitur ab *Animã*; quæ est *Agens* dignius. Aliter se Res habet in *Statu Gloriæ*: Tunc siquidem cessabit *Fides*, atque *Cognoscemus*, sicut & *Cogniti sumus*.

Concludamus igitur *Theologiam Sacram*, ex *Verbo*, & *Oraculis Dei*, non ex *Lumine Nature*, aut *Rationis Dictamine*, hauriri debere. Scriptum est enim; *Cæli enarrant Gloriam Dei*: At nusquam Scriptum invenitur; *Cæli enarrant Voluntatem Dei*. De illâ pronunciat, *Ad Legem, & Testimonia, si non fecerint secundum Verbum istud, &c.* Neque hoc tenet tantum, in *Grandibus* illis *Mysteriis*, De *Deitate*, *Creatione*, *Redemptione*; Verum pertinet etiã ad *Interpretationem* perfectiorem *Legis Moralis*; *Diligite Inimicos Vestros; Benefacite his qui Oderunt Vos &c. Ut sitis Filii Patris Vestri, qui in cælis est, qui pluit super Iustos & Injustos.* Quæ certè *Verba* *Plausum* illum merentur, *Nec vox Haminem sonat*. Siquidem *Vox* est, quæ *Lumen Nature* superat. Quinetiã videmus *Poetas Ethnicos*, præsertim cum *Patheticè* loquantur, *expostulare* non rarò cum *Legibus*, & *Doctrinis Moralibus* (quæ tamen *Legibus Divinis* multò sunt indulgentiores & solutiores;) ac si *Nature Libertati* cum *Malignitate* quãdam repugnent;



— Et quod Natura remittit

Invida jura negant. —

Ita Dendamis Indus, ad Alexandri Nuntios; *Se inaudisse quidem aliquid, de nomine Pythagoræ, & aliorum Sapientum à Græcia; Et credere illos fuisse Viros magnos; Vitio tamen illo laborasse, quod scilicet nimia in Reverentiâ & Veneratione habuissent, rem quampiam phantasticam, quam Legem & Morem vocitabant.* Quare, nec illud dubitandum, magnam Partem Legis Moralís, sublimiorem esse, quam quò Lumen Naturæ ascendere possit. Veruntamen, quod dicitur, Habere Homines, etiam ex Lumine & Lege Naturæ, Notiones nonnullas, *Virtutis, Virtutis, Injustiæ, Injurie; Boni, Mali;* id verissimum est. Notandum tamen, Lumen Naturæ, duplici Significatione accipi. Primò, quatenus oritur ex Sensu, Inductione, Ratione, Argumentis, secundum *Leges Cæli ac Terræ:* Secundò, quatenus Animæ Humanæ interno affulget instinctu, secundum *Legem Conscientiæ;* quæ Scintilla quædam est, & tanquam Reliquiæ, Pristinæ & Primitivæ Puritatis. In quo posteriore Sensu, præcipue particeps est Anima, Lucis nonnullius, ad Perfectionem intuentiam & discernendam *Legis Moralís;* Quæ tamen Lux, non prorsus clara sit, sed ejusmodi, ut potius Vitia quadamtenus redarguat, quam de Officiis plenè informet. Quare, *Religio, sive Mysteria spectes, sive Mores, pendet ex Revelatione Divinâ.*

Attamen usus *Rationis Humanæ* in Spiritualibus, multiplex sanè existit, ac latè admodum patet. Neque enim sine Causâ est, quod Apostolus Religionem appellaverit, *Rationalem Cultum Dei.* Recordetur quis Cæremonias & Typos veteris Legis; *Fuerunt illæ Rationales, & Significativæ, longè discrepantes à Cæremoniis Idolatriæ & Magiæ;* quæ tanquam Surdæ & Mutæ erant, nihil Docentes plerunque, imò ne innuentes quidem. Præcipue *Christiana Fides,* ut in omnibus, sic in hoc ipso eminent; quod Auream servet Mediocritatem, circa Usus *Rationis, & Disputationis* (quæ *Rationis* proles est) inter Leges Ethnicorum, & Mahometi, quæ Extrema sectantur. Religio siquidem Ethnicorum Fidei aut Confessionis constantis nihil habebat; Contra in Religione Mahometi, omnis Disputatio interdicta est: Ita ut Altera, Erroris vagi & multiplicis; Altera, vafre cujusdam & cautæ Imposturæ, Faciem præ se ferat; Cum sancta *Fides Christiana, Rationis* usum, & *Disputationem* (sed secundum debitos Fines,) & recipiat, & rejiciat.

*Humanæ Rationis* Usus, in Rebus ad Religionem spectantibus, duplex est; Alter, in *Explicatione Mysterii;* Alter, in *Illationibus,* quæ inde deducuntur. Quòd ad *Mysteriorum Explicationem* attinet, videmus non dedignari Deum, ad Infirmitatem Captus nostri se demittere. *Mysteria* sua ita explicando, ut à nobis optime ea possint percipi; Atque *Revelationes* suas, in *Rationis* nostræ Syllepses & Notiones veluti in oculando; Atque *Inspirationes,* ad Intellectum nostrum aperiendum sic accommodando, quemadmodum Figura Clavis aptatur Figuræ Seræ. Quâ tamen in Parte, nobis ipsis deesse minimè debemus: Cum enim Deus ipse, operâ *Rationis* nostræ, in *Illuminationibus* suis utatur, etiam nos eandem in omnes Partes versare debemus, quò magis capaces simus, ad *Mysteria* recipienda & imbibenda: Modo Animus ad



Amplitudinem *Mysteriorum*, pro Modulo suo, dilatetur; non *Mysteria* ad Angustias Animi constringantur.

Quantum verò ad *Illationes*, nosse debemus; Relinqui nobis Usum *Rationis*, & *Ratiotinationis* (quoad *Mysteria*) secundarium quendam & Respectivum, non Primitivum & Absolutum. Postquam enim *Articuli*, & *Principia Religionis*, jam in Sedibus suis fuerint locata, ita ut à *Rationis* Examine penitus eximantur, tum demùm conceditur ab illis *Illationes* derivare, ac deducere, secundùm Analogiam ipsorum. In *Rebus* quidem *Naturalibus* hoc non tenet. Nam & ipsa *Principia* Examine subjiciuntur; Per *Inductionem* (inquam,) licet minimè per *Syllogismum*: Atque eadem illa nullam habent cum *Ratione* Repugnantiam, ut ab eodem Fonte, tum Primæ Propositiones, tum Mediæ, deducantur. Aliter fit in *Religione*; Ubi & primæ Propositiones Authypostatæ sunt, atque per se subsistentes; Et rursus, non reguntur ab illâ *Ratione*, quæ Propositiones consequentes deducit. Neque tamen hoc fit in *Religione* solâ, sed etiâ in aliis *Scientiis*, tam Gravioribus, quam Levioribus; ubi scilicet Propositiones Primariæ *Placita* sint, non *Posita*: Siquidem & in illis *Rationis* Usus absolutus esse non potest. Videmus enim in *Ludis*, puta *Schæcorum*, aut Similibus, primas *Ludi* Normas, & *Leges*, merè positivas esse, & ad *Placitum*; quas recipi, non in *Disputationem* vocari, prorsus oporteat: Ut verò vincas, & peritè *Lusum* instituas, id *Artificiosum* est & rationale: Eodem modo fit & in *Legibus Humanis*: in quibus hæud paucæ sunt *Maximæ* (ut loquuntur) hoc est, *Placita mera Juris*, quæ *Auctoritate* magis quam *Ratione* nituntur; Neque in *Disceptationem* veniunt. Quid verò sit justissimû, non absolutè, sed relativè; (hoc est, ex Analogiâ illarum *Maximarum*,) id demùm Rationale est, & latum *Disputationi* Campum præbet. Talis igitur est, *Secundaria* illa *Ratio*, quæ in *Theologiâ Sacrà*, locum habet; quæ scilicet fundata est super *Placita Dei*.

Sicut verò, *Rationis Humanæ* in *Divinis*, usus est duplex; ita & in eodem *Vsu*, duplex *Excessus*. Alter, cum in *Modum Mysterii*, curiosus; quam par est, *inquiritur*; Alter, cum *Illationibus*, equa tribuitur *Auctoritas*, ac *Principiis* ipsis. Nam & *Nicodemi Discipulus* videri possit, qui pertinaciùs quærat; Quomodo posset *Homo nasci cum sit Senex*? Et *Discipulus Pauli* neutiquàm censi possit, qui non quandoque in *Doctrinis* suis inserat; *Ego, non Dominus*: Aut illud, *Secundum Consilium Meum*. Siquidem *Illationibus* plerisque *Stilus* iste conveniet. Itaque nobis *Res salubris* videtur, & imprimis utilis, si *Tractatus* instituat Sobrius & Diligens, qui de *Vsu Rationis Humanæ* in *Theologicis* utilitè præcipiat, tanquam *Divina* quædam *Dialectica*. Utpote, quæ futura sit, instar *Opiatæ* cujusdam *Medicinæ*; quæ non modò *Speculationum*, quibus *Schola* interdùm laborat, *Inania* consopiat; Verùm etiâ *Controversiarum Furores*, quæ in *Ecclesiâ* *Tumultus* eient; nonnihil mitiget. Ejusmodi *Tractatum*, inter *Desiderata* ponimus; & *Sophronem*, sive de *Legitimo usu Rationis Humanæ* in *Divinis* nominamus.

2. Interest admodùm *Pacis Ecclesiæ*, ut *Fædus Christianorum*, à *Servatore* præscriptum, in duobus illis *Capitibus*, quæ nonnihil videntur discrepantia,



discrepantia, benè & clarè explicetur : Quorum Alterum sic diffinit ; *Qui non est nobiscum, est contra nos* : Alterum autem sic ; *Qui contra nos non est, nobiscum est*. Ex his liquidò patet, Esse nonnullos Articulos, in quibus, qui dissentit, extra *Fœdus* statuendus sit : Alios verò, in quibus dissentire liceat, salvo *Fœdere*. Vincula enim *Communione Christianæ* ponuntur, *Vna Fides, Vnum Baptisma, &c.* Non *Vnus Ritus, Vna Opinio*. Videmus quoque *Tunicam Salvatoris, Inconfutilem* extitisse ; *Vestem autem Ecclesiæ, Versicolore*. *Paleæ* in *Aristâ* separandæ sunt a *Framento* ; At *Zizania* in *Agro*, non protinùs evellenda. *Moses*, cum certantem reperisset *Ægyptium* cum *Israelitâ*, non dixit, *Cur certatis ?* Sed *Gladio evaginato Ægyptium interfecit* : At cum *Israelitas* duos certantes vidisset, quamvis fieri non potuit, ut utrique *Causa* justa contingeret, ita tamen eos alloquitur ; *Fratres estis, cur certatis ?* His itaque perpensis, Magni videatur *Res, & Momenti, & Usûs* esse, ut diffiniatur, qualia sint illa, & quantæ *Latitudinis*, quæ, ab *Ecclesiæ Corpore, Homines* penitus divellant, & à *Communione Fidelium* eliminant. Quod si quis putet, hoc jam pridem factum esse, videat ille etiã atque etiã, quam sincerè & moderatè. Illud interim verisimile est, eum qui *Pacis* mentionem fecerit, reportaturum *Responsum* illud *Jehu*, ad *Nuntium*, (*Nunquid pax est Iehu ?*) *Quid tibi & Paci ? transi, & sequere me* : Cum non *Pax*, sed *Partes*, plerisque *Cordi* sint. Nobis nihilominùs visum est, *Tractatum de Gradibus Unitatis in Civitate Dei*, ut salubrem & utilem, inter *Desiderata* reponere.

3 Cum *Scripturarum Sacrarum, circa Theologiam informandam* tantæ sint *Partes*, de earum *Interpretatione* in primis videndum. Neque nunc de *Auctoritate eus Interpretandi* loquimur, quæ in *Consensu Ecclesiæ* firmatur ; sed de *Modo Interpretandi*. Is duplex est ; *Methodicus, & Solutus*. Etenim *Latices isti Divini, qui Aquis illis, ex Puteis Jacobi, in infinitum præstant, similibus ferè hauriuntur, & exhibentur Modis, quibus Aquæ Naturales ex Puteis solent* : Hæ siquidè, aut sub *primum* *Hauftum*, in *Cisternas* recipiuntur, unde per *Tubos complures, ad Usûm commodè* diduci possunt ; Aut statim in *Vasa* infunduntur, subinde, prout opus est, utendæ. Atque *Modus* ille prior, *Methodicus, Theologiam* nobis tandem peperit *Scholasticam* ; per quam *Doctrina Theologica, in Artem, tanquam in Cisternam, collecta est, atque inde Axiomatum & Positionum Rivuli, in omnes Partes, sunt distributi*. At in *Interpretandi Modo Soluto* duo interveniunt *Excessus* : Alter, *eiusmodi præsupponit in Scripturis Perfectionem*, ut etiã omnis *Philosophia* ex earum *Fontibus* peti debeat ; ac si *Philosophia* alia quævis, *Res profana* esset & *Ethnica*. Hæc *Intemperies* in *Scholâ Paracelsi* præcipuè, nec non apud alios invaluit : *Initia autem ejus à Rabbinis & Cabalisticis defluerunt*. Verùm istiusmodi *Homines, non id assequuntur quod volunt ; Neque enim Honorem, ut putant, Scripturis deferunt ; sed easdem potius deprimunt & polluunt*. *Cœlum enim Materiatur, & Terram, qui in Verbo Dei quæsierit (de quo dictum est ; Cœlum & Terra pertransibunt, Verbum autem meum non pertransibit)* is sanè, *Transitoria inter Æterna ; temerè persequitur*. Quem admodum enim *Theologiam in Philosophiâ* quærere, perinde est, ac si



## De Augmentis Scientiarum

*Vivos quæras inter Mortuos*; Ità econtrà *Philosophiam* in *Theologia* quæ-  
rere, non aliud est, quam *Mortuos quærare inter Vivos*. Alter autem *In-*  
*terpretandi Modus*, (quem pro *Excessu* statuimus,) videtur primo intuitu  
Sobrius & Castus; sed tamen & *Scripturas* ipsas dedecorat, & plurimo  
*Ecclesiam* afficit detrimento. Is est (ut verbo dicamus) quando *Scrip-*  
*turæ divinitus inspiratæ*, eodem, quo *Scripta Humana*, explicantur modo.  
Meminisse autem oportet, *Deo* *Scripturarum* *Auctori*, duo illa  
patere, quæ *Humana* *Ingenia* fugiunt; *Secreta* nimirum *Cordis*, & *Suc-*  
*cessionis* *Temporis*. Quamobrèm, cum *Scripturarum* *Dictamina* talia sint,  
ut ad *Cor* scribantur, & *omnium* *Seculorum* *Vicissitudines* complectantur;  
cum æternâ & certâ *Præscientiâ* omnium *Hæresium*, *Contradictio-*  
*num*, & *Status* *Ecclesiæ* *varii* & *mutabilis*, tum in *Communi*, tum in  
*Electis* *singulis*; *Interpretandæ* non sunt solummodò, secundû *Latitu-*  
*dinem* & *obvium* *Sensum* *Loci*; Aut respiciendo ad *Occasionem* ex  
quâ *Verba* erant prolata; Aut præcisè ex *Contextu* *Verborum* *Præce-*  
*dentium* & *Sequentium*; Aut contemplando *Scopum* *Dicti* *Princi-*  
*palem*; Sed sic, ut intelligamus complecti eas, non solum totalitèr,  
aut collectivè, sed distributivè, etiàm in *Clausulis* & *Vocabulis* *fin-*  
*gulis*, innumeros *Doctrinæ* *Rivulos* & *Venas*, ad *Ecclesiæ* *singulas*  
*Partes*, & *Animas* *Fidelium*, irrigandas. Egregiè enim observatum  
est, quod *Responsa* *Salvatoris* *nostri*, ad *Quæstiones* non paucas, ex iis  
quæ proponebantur non videntur ad rem, sed quasi impertinentia: Cu-  
jus rei *Causa* duplex est; Altera, quod cum *Cogitationes* eorum qui in-  
terrogabant, non ex *Verbis*, ut nos *Homines* solemus, sed *immediatè*, &  
*ex sese* cognovisset, ad *Cogitationes* eorum, non ad *Verba* respondit; Al-  
tera quod non ad *eos* solum locutus est, qui *tunc* *aderant*, sed ad *Nos* eti-  
àm *qui* *vivimus*, & ad *Omnes* *Ævi* *ac* *Loci* *Homines*, quibus *Evangelium*  
fuerit *Prædicandum*. Quod etiàm in aliis *Scripturæ* *Locis* obtinet.

His itaque *Prælibatis*, veniamus ad *Tractatum* eum, quem *Desi-*  
*derari* statuimus. Inveniuntur profectò inter *Scripta* *Theologica*, *Libri*  
*Controversiarum* nimio plures; *Theologiæ* *eius*, quam diximus *Positivam*,  
*Massa* *ingens*; *Loci* *Communes*; *Tractatus* *speciales*; *Casus* *Conscientiæ*;  
*Conciones* & *Homiliæ*; Denique prolixi plurimi in *Libros* *Scriptura-*  
*rum* *Commentarii*: Quod *Desideramus* autem est hujusmodi: *Collectio*  
*scilicet* *succincta*, *sana*, & cum *Judicio*, *Annotationum*, & *Observationum*,  
super *Textus* *Scripturæ* *Particulares*; neutiquàm in *Locos* *Communes*  
excurrendo, aut *Controversias* *persequendo*, aut in *Artis* *Methodum*  
eas redigendo; sed quæ planè *Sparse* sint, & *Nativæ*. Res certè, in  
*Concionibus* *doctioribus*, se quandoque ostendens, quæ ut plurimum  
non perennant; sed quæ in *Libros* adhuc non coaluit, qui ad *Posterios*  
transeant. Certè, quemadmodum *Vina*, quæ sub primam *Calcatio-*  
*nem* *mollitèr* *defluunt*, sunt *suaviora*, quam quæ à *Torculari* *expri-*  
*muntur*; quoniàm hæc ex *Acino* & *Cute* *uvæ* aliquid sapiant; Simi-  
*tèr* *salubres* *admodum*, ac *suaves* sunt *Doctrinæ*, quæ, ex *Scripturis* *leni-*  
*tèr* *expressis*, emanant; nec ad *Controversias*, aut *Locos* *Communes*, trahun-  
tur. Hujusmodi *Tractatum* *Emanationes* *Scripturarum* nominabimus.

Jam itaque mihi videor confecisse Globum exiguum *Orbis* *Intel-*  
*lectualis*,



*lectualis*, quam potui, fidelissimè; Unà cum Designatione & Descriptione earum Partium, quas Industriâ & Laboribus Hominum, aut non constantè occupatas, aut non satis excultas, invenio. Quo in Opere, sicubi à Sententiâ Veterum recesserim, intelligatur hoc factum esse, Animo *Proficiendi in Melius*, non *Innovandi*, aut *Migrandi in aliud*. Neque enim mihi metipsi, aut Argumento, quod in Manibus habeo, constare potui, nisi planè decretum mihi fuisset, *Aliorum Inventis*, quantum in me fuerit, addere; Cùm tamen non mentis optaverim, etiàm *Inventa mea*, ab Aliis, in posterum superari. Quam autem in hac Re æquus fuerim, vel ex hoc apparet; quod Opiniones meas proposuerim ubique nudas, & inermes, neque alienæ Libertati, per Confutationes pugnaces, præjudicare contenderim. Nam in iis, quæ rectè à me posita sunt, subest Spes, id futurum, ut si in primâ Lectione emergat Scrupulus, aut Objectio; At in Lectione iteratâ, Responsum se ultrò sit exhibiturum: In iis verò, in quibus mihi errare contigit, certus sum, nullam à me illatam esse vim Veritati, per Argumenta contentiosa; Quorum ea ferè est Natura, ut Erroribus Auctoritatem concilient, rectè Inventis derogent. Siquidem ex Dubitatione Error Honorem acquirit; Veritas patitur Repulsam. Interim, in Mentem mihi venit Responsum illud Themistoclis, qui, cùm ex Oppido parvo Legatus quidam, magna nonnulla perorasset, Hominem perstrinxit; *Amice, verba tua Civitatem desiderant*. Certè objici mihi rectissimè posse existimo, quod Verba mea *Seculum* desiderent. *Seculum* fortè *integrum*, ad Probandum; *Complura* autem *Secula*, ad Perficiendum. Attamen, quoniam etiàm Res quæque maximæ Initiis suis debentur, mihi satis fuerit sevisse *Posteris*, & *Deo Immortali*: Cujus Numen supplex precor, per *Filium* suum, & *Servatorem* nostrum, ut has, & hisce similes, *Intellectus Humani victimas*, *Religione*, tanquàm *Salis*, respersas, & *Gloriæ suæ immolatas*, propitius accipere dignetur.

FINIS.









NOVVS ORBIS  
SCIENTIARUM

SIVE  
DESIDERATA.

LIB. 2.

**E**rrores Naturæ, *sive Historia Præter-Genera-  
tionum.*

Vincula Naturæ, *sive Historia Mechanica.*

Historia Inductiva, *sive Historia Naturalis in  
Ordine ad condendam Philosophiam.*

Oculus Polyphemi, *sive Historia Literarum.*

Historia ad Prophetias.

Philosophia secundum Parabolas Antiquas.

LIB. 3.

**P**hilosophia Prima, *sive de Axiomatibus Scientiarum  
Communibus.*

Astronomia Viva.

Astrologia Sana.

Continuatio Problematum Naturalium.

Placita Antiquorum Philosophorum.

Partes Metaphysicæ de Formis Rerum.

Magia Naturalis, *sive Deductio Formarum ad Opera.*

Inventarium Opum Humanarum.

Catalogus Polychrestorum.

LIB.



## L I B. 4.

**T**riumphus Hominis, sive de Summitatibus Naturae  
Humanae.

Physiognomia Corporis in Motu.

Narrationes Medicinales.

Anatomia Comparata.

De Curatione Morborum habitatorum pro Insanabilibus.

De Euthanasia exteriore.

De Medicinis Authenticis.

Imitatio Thermarum Naturalium.

Filum Medicinale.

De prolongando Curriculo Vitae.

De Substantia Animae Sensibilis.

De Nixibus Spiritus in Motu Voluntario.

De Differentia Perceptionis & Sensus.

Radix Perspectivae, sive De Forma Lucis.

## L I B. 5.

**E**xperientia Literata, sive Venatio Panis.

Organum Novum.

Topica Particulares.

Blenchi Idolorum.

De Analogia Demonstrationum.

## L I B. 6.

**D**e Notis Rerum.

Grammatica Philosophans.

Traditio Lampadis, sive Methodus ad Filios.

De Prudentia Sermonis Privati.

Colores Boni & Mali Apparentis, tam Simplicis, quam Comparati.

Antitheta Rerum.

Formulae Minores Orationum.



## LIB. 7.

**S**atyra Seria, *sive de Interioribus Rerum.*  
Georgica Animi, *sive de Culturâ Morum.*

## LIB. 8.

**A**Manuensis Vitæ, *sive de Occasionibus Sparsis.*  
Faber Fortunæ, *sive de Ambitu Vitæ.*  
Consul Paludatus, *sive de proferendis Imperii Finibus.*  
Idea Iustitiæ Universalis, *sive de Fontibus Iuris.*

## LIB. 9.

**S**ophron, *sive de Legitimo Usu Rationis Humane in  
Divinis.*  
Irenæus, *sive de Gradibus Unitatis in Civitate Dei.*  
Utres Cœlestes, *sive Emanationes Scripturarum.*









FRANCISCI  
BACONI,

BARONIS DE VERVLAMIO,  
Vice-Comitis SANCTI ALBANI,

HISTORIA NATVRALIS  
ET EXPERIMENTALIS  
ad Condendam Philosophiam :

Sive,

PHÆNOMENA VNIVERSI:  
Quæ est Instaurationis Magnæ  
PARS TERTIA.



LONDINI,

Excusum, typis *Edwardi Griffini* ; Prostant ad  
Insignia Regia in Cœmeterio *D. Pauli*,  
apud *Richardum Whitakerum*, 1638.



FRANCISCI  
BACONI

BARONIS DE VERULAMIO  
Vice-Comitis Sancti Albani

HISTORIA NATURALIS  
ET EXPERIMENTALIS  
ad Condendam Philosophiam:

---

PHILOSOPHIAE NATURALIS ET EXPERIMENTALIS  
IMPRIMATUR SECUNDA VICE.

Januar. 17.  
1637.

Guil. Bray.



LONDINI  
Excusum, typis Edwardi Gifford; Prostantibus  
Insignia Regia in Commercio D. Pauli  
apud Richardum Widdowes, 1637.





ILLVSTRISSIMO,  
 ET  
 EXCELLENTISSIMO  
 PRINCIPI  
**CAROLO,**  
 Serenissimi Regis  
 IACOBI Filio,  
 & Hæredi.

Illustrissime, & Excellentissime  
 Princeps,

**P**rimicias Historiæ nostræ Naturalis  
 Celsitudini tuæ humillimè offero. Rem  
 mole perpusillam, veluti Granum Si-  
 napis: Sed tamen pignus eorum, quæ  
 Deo volente sequentur. Obstrinximus e-  
 nim nos ipsos tanquam voto, singulis nos mensibus, ad  
 quos Dei bonitas (cujus agitur Gloria tanquam in  
 Dddd 2 Cantico



Cantico novo ) vitam nostram pr oduxerit, unam, aut  
 plures ejus partes, prout fuerint magis aut minus ar-  
 due, aut copiosæ, confecturos, & edituros. Moti etiam  
 fortassè erunt alij, nostro exemplo, ad similem indu-  
 striam, præsertim postquam penitus perspexerint, quid  
 agatur. Nam in Historiâ Naturali bonâ, & bene  
 institutâ, claves sunt & Scientiarum, & Operum. De-  
 us Celsitudinem tuam diu servet incolumem.

Celsitudinis tuæ Servus humilis & devotus

FR. S<sup>t</sup>. ALBAN.

Serenissimi Regis

JACOBI Filio,  
 & Heredi.

Illustrissimæ & Excellentissimæ  
 Principis

**P**ro Celsitudine tua humillime offero. Rem  
 mole peripulillam, veluti CANTUM SI-  
 naps: Sed tamen digna coram, que  
 Deo volente sperantur. Obstruimus e-  
 nim nos ipsos tandem voto, sagitta nos mensuris, ad  
 nos Per portat (cuius agitur gloria tandem in  
 CANTICO





TITVLI HISTORIARVM  
& Inquisitionum in primos  
sex menses destinatarum.

- H**istoria Ventorum.  
 Historia Densi & Rari, nec-  
 non Coitionis, Expansionis  
 Materiae per spatia.  
 Historia Gravis & Levis.  
 Historia Sympathiae, & Antipathiae Re-  
 rum.  
 Historia Sulphuris, Mercurij, & Salis.  
 Historia Vitae & Mortis.





TITVLVS HISTORICVS

& Inductionum in primos

sex menses gestationum

Historia Ventorum

Historia Tenui & Rari, nec

non Coitionis, Expansionis

Materiae per spatia

Historia Grauis & Leuis

Historia Sympathiae & Antipathiae Re-

rum

Historia sulphuris, Mercurij & Salis

Historia Vires & Mortis

D 44 s





# HISTORIA NATURALIS

ET

## EXPERIMENTALIS

Ad condendam Philosophiam:

SIVE

Phænomena Univerſi:

Quæ est Instaurationis  
Magnæ Pars Tertia.

**M**onendi utique sunt Homines, & per Fortunas suas rogandi, atque obsecrandi, ut animos submittant, & scientias in Mundo Majore querant, quinetiam de Philosophiâ vel cogitationem abjiciant, vel modicos saltem, & tenues fructus ex illâ sperent, usquedum Historia Naturalis, & Experimentalis, diligens & probata, comparata sit, & confecta. Quid enim sibi volunt ista Cerebella Hominum, & potentes Nuga? Fuerunt apud antiquos, placita Philosophorum valde numerosa, Pythagoræ, Philolai, Xenophanis, Heracliti, Empedoclis, Parmenidis, Anaxagoræ, Leucippi, Democriti, Platonis, Aristotelis;



lis, Theophrasti, Zenonis, aliorum. Hi omnes Mundorum argumenta, tanquam Fabularum, pro arbitrio confinxerunt, easque Fabulas suas recitarunt, publicarunt; alias magis concinnas certè, & probabiles, alias duriores. At nostris seculis, propter instituta Scholarum, & Collegiorum, cobibentur ingenia magis, neque propterea omninò cessatum est; Patricius, Telesius, Brunus, Severinus Danus, Gilbertus Anglicus, Campanella, scenam tentarunt, & novas Fabulas egerunt, nec plausu celebres, nec argumento elegantes. Num hæc miramur? Quasi verò non possint infinita oriri huiusmodi placita, & Sectæ, omnibus seculis? Neque enim est, aut erit, huiuscerei finis aliquis, aut modus. Alius aliud arripit, alius alia placent, nihil est luminis sicci, & aperti; quisq; ex Phantasia suæ cellulis, tanquam ex specu Platonis Philosophatur, Ingenia sublimiora, acutiùs, fœliciùs; tardiora, minore successu, sed equà pertinaciâ. Quin non ita pridem, ex quorundam Virorum doctorum, & prout nunc sunt res, excellentium disciplinâ, scientiæ (credo propter Varietatis, & Licentiæ tœdia) intra certos, & descriptos Auctores coercentur, atque ita cobibita, senioribus imponuntur, adolescentibus instillantur; ut jam (quod cavillatus est Cicero in Cæsaris annum) Stella Lyræ ex edicto oriatur, & Auctoritas pro Veritate, non Veritas pro Auctoritate sit. Quod genus Institutionis, & Disciplinæ, ad usum præsentem egregiè valet, sed idem meliorum indicit exilium. Nimirum primorum Parentum Peccatum, & limum, & imitamur. Illi Dei similes esse voluerunt, Posteriores eorum adhuc magis. Etenim Mundos creamus, Naturæ præimus, & dominamur, omnia ita se habere volumus, prout nostræ Fatuitati consentaneum fore videtur, non prout Divinæ Sapientiæ, nec qualia inveniuntur in rebus ipsis, nec scio an Res, aut Ingenia magis torqueamus; sed planè Sigilla Imaginis nostræ, Creaturis, & Operibus Dei imprimimus, non Creatoris Sigilla cum curâ inspicimus, & agnoscimus. Itaque non immeritò iterum de Imperio in Creaturas decidimus, & cum post lapsum Hominis, nihilominus dominatio nonnulla in Creaturas reluctantes relicta fuerit, ut per veras & solidas artes, subigi & flecti possint, id ipsum ex insolentiâ nostrâ, & quia Dei similes esse volumus, & propriæ Rationis dictamina sequi, maximâ ex parte amittimus. Quamobrem, si qua est erga Creatorem humilitas, si qua Operum ejus Reverentia & Magnificatio, si qua Charitas in Homines, & erga necessitates, & ærumnas humanas relevandas



levandas Studium, si quis Amor Veritatis in Naturalibus, & Odium  
 Tenebrarum, & Intellectus purificandi Desiderium; orandi sunt  
 Homines iterum atque iterum, ut missis paulisper, aut saltem sepo-  
 sitis Philosophiis istis volaticis, & præposteris, quæ Theses Hypo-  
 thesibus anteposuerunt, & Experientiam captivam duxerunt, at-  
 que de Operibus Dei triumpharunt; summissè, & cum veneratione  
 quâdam, ad Volumen Creaturarum evolvendum accedant; atque  
 in eo moram faciant, meditentur, & ab opinionibus abluti, & mundi,  
 castè, & integrè versentur. Hic est ille Sermo, & Lingua, qui  
 exiit in omnes fines terræ, nec confusionem Babylonicam passus est;  
 Hunc perdiscant Homines, & repuerascentes, atque iterum Infan-  
 tes facti, Abecedaria ejusdem in manibus habere dignentur. In In-  
 terpretatione autem ejus eruendâ, atque enucleandâ, nulli operæ par-  
 cant, sed strenuè procedant, persistent, immoriantur. Cum igitur  
 in Instauratione nostrâ, Historiam Naturalem, qualis sit in ordine  
 ad finem nostrum in tertiâ Operis parte collocaverimus; hanc rem  
 prævertere, & statim aggredi visum est. Et si enim haud pauca,  
 eaque ex præcipuis, supersint in Organo nostro absolvenda, tamen  
 consilium est, univèrsum Opus Instaurationis, potius promovere in  
 multis, quàm perficere in paucis, hoc perpetuò, maximo cum ardore,  
 (qualem Deus Mentibus, ut planè confidimus, addere solet) appeten-  
 tes, ut quod adhuc nunquam tentatum sit, id ne jam frustra tentetur.  
 Simul subiit animum illa cogitatio: Spargi proculdubio per Euro-  
 pam, complura Ingenia, capacia, libera, excelsa, subtilia, solida,  
 constantia. Quid si quis, tali Ingenio præditus, rationem, & usum  
 Organi nostri capiat, probet; Tamen non habet, quid agat, nec quo-  
 modo se ad Philosophiam comparet, aut accingat. Si esset res, quæ  
 lectione Librorum Philosophicorum, aut disputatione, aut meditatio-  
 ne perfici posset, sufficeret fortassè ille, quisquis sit, & abundè illud  
 præstaret. Quod si ad Historiam Naturalem, & Experimenta Ar-  
 tium, illum remittimus (id quod facimus) hæret, non est Instituti  
 ejus, non Otii, non Impense. Atqui non est postulandum nobis, ut  
 quis vetera dimittat, antequam in possessionem Meliorum inducatur.  
 Postquam autem Naturæ, & Artium Historia, fidelis & copiosa,  
 collecta, & digesta fuerit, atque veluti ante oculos Hominum posi-  
 ta, & explicata, non tenuis est spes, Ingenia, de quibus diximus,  
 grandia, (qualia & in antiquis Philosophis viguerunt, & adhuc non  
 raro reperiantur) cum tantæ antebac fuerint efficacia, ut veluti



ex Scalmo, aut Conchâ, (rarâ scilicet *Experientiâ*, & *frivolâ*)  
 Naviculas quasdam *Philosophiæ*, admirabili structurâ, quoad opi-  
 ficium, edifica verint; multò magis postquam *Sylvam*, & *Materiam*  
 nacta sint, solidiores structurâ excitatura; idque licet viâ veteri  
 pergere malint, nec viâ nostri *Organi* (quæ ut nobis videtur, aut  
 unica est, aut optima) uti. Itaque huc res redit, ut *Organum* no-  
 strum, etiamsi fuerit absolutum, absque *Historiâ Naturali*, non mul-  
 tum; *Historia Naturalis* absque *Organo*, non parùm, *Instaura-*  
*tionem Scientiarum* sit pro vectura. Quare omninò, & ante omnia,  
 in hoc incumbere, satius, & consultius, visum est. *Deus* *Universi*  
*Conditor*, *Conservator*, *Instaurator*, hoc *Opus*, & in *ascensione* ad  
*Gloriam suam*, & in *descensione* ad *Bonum humanum*, pro suâ erga  
*Homines*, *Benevolentia*, & *Misericordia*, protegat & regat, per *Fi-*  
*lium suum unicum*, *Nobilicum Deum*.

---

Norma

---



# Norma Historiæ Præsentis.



*Ut* amvis sub finem ejus partis Organi nostri, quæ edita est, præcepta de Historiâ Naturali & Experimentalis conscripserimus; visum est tamen, hujus, quam nunc aggredimur, Historiæ Normam, & Figuram, & accuratiùs describere, & succinctiùs. Titulis in Catalogo comprehensis, qui pertinent ad Concreta, Titulos, de Naturis Abstractis, (quarum ibidem, ut Historiæ Reservatæ, mentionem fecimus,) superaddimus. Hi sunt, Materiæ Schematissimi diversi, sive Formæ primæ Classis, Motus simplices, Summæ Motuum, Mensuræ Motuum, alia quedam. De his Abecedarium Novum confecimus, & sub finem hujus voluminis collocavimus.

Titulos (cùm ad omnes nullo modo sufficiamus) non ex ordine, sed ex delectu sumpimus; quorum scilicet Inquisitio, aut propter usum erat gravissima, aut propter copiam Experimentorum maxime commoda, aut propter obscuritatem rei, maxime difficilis, & nobilis, aut propter discrepantiam Titulorum inter se, latissime patens ad Exempla.

In Titulis singulis, post Aditum quendam, aut præfationem, statim Topica Paricularia, sive Articulos Inquisitionis proponimus, tum ad Lumen Inquisitionis præsentis; tum ad Provocationem future. Domini enim Questionum sumus, Rerum non item. Neque tamen Questionum Ordinem, in Historiâ ipsâ præcisè observamus, ne impedimento sit, quod pro auxilio adhibetur.

Historia & Experimenta omnino primas partes tenent, Et si  
Enume-



Enumerationem, & seriem Rerum particularium exhibeant, in Tabulas conficiuntur; aliter seorsum excipiuntur.

Cùm Historia & Experimenta sæpius nos deserant, præsertim Lucifera illa, & Instantiæ Crucis, per quas, de veri Rerum causis, Intellectui constare possit; Mandata damus de Experimentis novis, quantum prospicere animo possumus, aptis ad id, quod queritur. Hæc Mandata tanquam Historia designata sunt. Quid enim aliud nobis, primò viam ingredientibus, relinquitur?

Experimenti alicujus subtilioris Modum, quo usi sumus, explicamus, ne Error subfit, utque alios ad meliores, & magis exactos modos excogitandos, excitemus.

Monita, & Cautiones, de Rerum Fallaciis, & qui in inquirendo, & inveniando possint occurrere, Erroribus, & scrupulis, aspergimus; ut phantasmata omnia, quantum fieri potest, tanquam Exorcismo fugemus.

Observationes nostras, super Historiam & Experimenta, subteximus, ut Interpretatio Naturæ, magis sit in procinctu.

Commentationes, & tanquam Rudimenta quedam, Interpretationis de Causis, parè, & magis suggerendo, quid esse possit, quàm definiendo, quid sit, interponimus.

Canones, sed tamen Mobiles, si ve Axiomata inchoata, que nobis inquirentibus, non pronunciantibus se offerunt, præscribimus, & constituimus. Vtiles enim sunt, si non prorsus veri.

Utilitatis humanæ nunquam obliti (licet Lux ipsa dignior sit illi, que à Luce monstrantur) Vellicationes de Practicâ, attentioni & memoriæ Hominum subijcimus; cùm nobis constet, talem, & tam infelicem esse Hominum Stuporem, ut quandoq; res ante pedes positas, nisi moniti, non videant, sed prætereant.

Opera, & Res impossibiles, aut saltem adhuc non inventas, que sub singulis Titulis cadunt, proponimus; atque unà ea, que jam inventa sunt, & in Hominum potestate, atque Impossilibus illis, & non Inventis, sunt Proxima, & maxime cognata, subjungimus; ut simul & Industria humana excitetur, atque animi addantur.

Patet ex antedictis, Historiam præsentem, non tantum Tertiiæ Partis Instaurationis vices supplere, sed præparationem esse non contemnendam ad Quartam, propter Titulos ex Abecedario, & Topica, & ad Sextam, propter Observationes Majores, Commentationes, & Canones.





# Historia Ventorum.

Aditus, sive Præfatio.

**V**ENTI humana Genti alas addiderunt. Eorum enim dono, feruntur Homines, & volant; non per Aerem certè, sed per Maria; atque ingens patet janua Commercij, & fit Mundus per vius. Terræ autem (quæ Gentis Humanæ Sedes est, & Domicilium,) Scopæ sunt: Eamque, atque simul Aerem ipsum, evertunt & mudant. Atamen & Mare infamant, alioqui tranquillum, & innoxium; neque aliàs sine maleficio sunt. Motum, absque operâ humanâ, cient magnum, & vehementem; unde & ad Navigandum, & ad Molendum, veluti Operarij conducti sunt; & ad multò plura adhiberi possunt, si Humana non cesset Diligentia. Natura ipsorum inter Secreta, & Abdita reponi solet; Nec mirum, cum nec Aeris Natura, & Potestas, cognita quoquo modo sit; cui famulantur, & parasitantur Venti, ut (apud Poetas) Æolus Iunoni. Primariæ Creaturæ non sunt, nec ex Operibus sex Dierum; quemadmodum nec reliqua Meteôra quoad Actum, sed Post-nati ex Ordine Creationis.

Eeee

Topica









# TOPICA PARTICVLARIA;

Sive,

## ARTICVLI INQVIVISIONIS DE VENTIS.



Escribito Ventos, ex diligentia Nautica, & imponito nomina ipsis, sive vetera, sive nova, modo constantia.

1.  
Nomina  
Ventorum.

*Venti vel Generales sunt, vel Stati, vel Affecla, vel Liberi. Generales voco, qui semper flant; Statos, qui certis temporibus; Affeclas, qui frequentius; Liberos, qui indifferenter.*

An sint *Venti* aliqui *Generales*, atque ipsissimi *Motus Aeris*; & si sint, in qua consecutione *Motus*, & in quibus locis spirent.

2.  
*Venti generales.*

Qui *Venti Anniversarij* sint, aut redeuntes per vices, & in quibus *Regionibus*; An inveniatur *Ventus* aliquis ita precise *Status*, ut redeat regulariter ad dies certos, & horas, instar *Aestus Maris*?

3.  
*Venti Stati.*

Qui *Venti* sint *Affecla*, & familiares *Regionum*; qui *Temporum*, in iisdem *Regionibus*; qui *Verni*; qui *Aestivales*; qui *Autumnales*; qui *Brumales*; qui *Aequinoctiales*; qui *Solstitiales*; qui *Matutini*, *Meridiani*, *Vespertini*, *Nocturni*?

4.  
*Venti affecla.*

Quales sint *Venti Marini*; quales qui spirant a *Continente*? *Differentias*

5.



rentias autem *Marinorum*, & *Terrestrium* diligenter excipito, tam eorum qui in *Terrâ*, & *Mari*; quàm eorum qui à *Terrâ*, & *Mari*.

6.  
Venti Liberi.

An non spirant *Venti* ex omni *Plagâ Cœli*?

*Venti non multò plus Plagis Cœli, quàm Qualitatibus variant. Alii Vehementes, alii Lenes; alii Constantes, alii Mutabiles; alii Calidi, alii Frigidi; alii humectant magis, & solvunt, alii desiccant, & constipant; alii congregant nubes, & sunt pluviosi, vel etiam procellofi, alii dissipant, & sunt sereni.*

7.  
Qualitates Ventorum diversa.

Inquirito & narrato, qui sint *Venti* uniuscujusque speciei ex prædictis, & quomodo varient, secundùm *Regiones*, & *Loca*?

*Origines locales Ventorum triplices; Aut dejiciuntur ex alto; aut emanant à terrâ; aut conflantur in ipso Corpore Aeris.*

Secundùm has tres *Origines*, de *Ventis* inquirito. Qui scilicet ex ipsis, dejiciantur de *Mediâ* (quam vocant) *Regione Aeris*; Qui verò expirent è *Cavis Terræ*; sive illi erumpant confertim, sive efflent insensibiliter, & sparsim; & postea glomerent, ut rivuli in fluvium; Qui denique generentur passim ex tumoribus, sive expansionibus *Aeris* proximi?

8.  
Origines locales Ventorum.

*Neque Generationes Ventorum Originales tantùm; Sunt & Accidentales, ex compressionibus Aeris scilicet, & percussionibus, & repercussionibus ejus.*

9.  
Generationes Accidentales Ventorum.

De hujusmodi *Ventorum Generationibus Accidenta'ibus* inquirito. *Generationes Ventorum* propriè non sunt; etenim augent, & fortificant *Ventos* potiùs, quàm producant & excitant.

*De Communitate Ventorum hætenus. Reperiuntur autem Venti Rari, & Prodigiosi, quales sunt Præster, Turbo, Ecnephas: Hi super Terram: At sunt & subterranei, quorum alii sunt Vaporosi, & Mercuriales, ii percipiuntur in Mineris; Alii Sulphurei, illi emittuntur, naçti exitum in Terræ Motibus, aut etiam effervescent ex Montibus ardentibus.*

10.  
Venti extraordinarii & Flatus repentini.

De hujusmodi *Ventis, Raris & Prodigiosis*, atque adeò de omnibus *Ventorum Miraculis*, inquirito.

*A speciebus Ventorum transeat Inquisitio ad Confacientia ad Ventos (ita enim loqui volumus, quia vocabulum efficientis plus significat, Vocabulum Concomitantis minus quàm intelligimus) atque ad ea, quæ Ventos putantur excitare, aut sedare.*

11.  
Confacientia ad Ventos, & excitantia, & sedantia ipsos.

*Circa Astrologica de Ventis inquirito parcè, nec de accuratis Schematibus Cœli curato; tantummodò observationes manifestiores, de Ventis ingruentibus circa exortus aliquorum Astrorum, aut circa Eclipses Luminarium; aut Conjunctiones Planetarum, ne negligito; nec minùs, quatenus pendent ex viis Solis, aut Lunæ?*

12. Quid confaciant *Meteòra* diversorum generum ad *Ventos*? Quid *Terræ Motus*, quid *Imbres*, quid *Concursus Ventorum* ad invicem? *Concatenata* enim sunt ista, & alterum alterum trahit.

13. Quid confaciant ad *Ventos*, *Vaporum & Exhalationum* diversitas; & quæ ex ipsis sint magis generativa *Ventorum*; & quatenus *Natura Ventorum* sequatur hujusmodi *Materias* suas?

14. Quid confaciant ea, quæ hic in *Terrâ* sunt, aut fiunt, ad *Ventos*; Quid



Quid Montes, & solutiones Nivium in ipsis; Quid Moles glaciales, quæ in Mari innatant, & deferuntur alicubi; Quid differentia Soli, aut Terræ, (modò hoc fuerit per Tractus Majores) veluti Paludes, Arenæ, Sylvæ, Campestria; Quid ea, quæ hic apud Homines aguntur, veluti Incensiones Erica, & similium, ad culturam agrorum; Incensiones Segetum, aut villarum in Bellis; Desiccationes Paludum; Dispositiones continuæ Bombardarum; Sonitus Campanarum simul in magnis Urbibus; & similia? Festuca certè sunt res nostræ, sed tamen aliquid possunt.

De omnimodis *Excitationibus*, aut *Sedationibus Ventorum* inquireto, sed parcè de Fabulosis; aut Superstitiosis.

15.

*A Confacientibus ad Ventos, transeat Inquisitio, ad inquirendos Limites Ventorum: de Altitudine; Extensione; Duratione eorum.*

Inquireto diligenter de *Altitudine*, sive *Elevatione Ventorum*; atque si sint Fastigia Montium, ad quæ Venti non aspirent; aut si conspiciantur Nubes quandoque stare, & non movere; flantibus eodem tempore Ventis fortiter, hinc in Terrâ?

16.

Limites Ventorum.

Inquireto diligenter de *spatiis*, quæ Venti deprehensi sunt simul occupare, & ad quos terminos? Exempli gratiâ, si *Auster* flaverit tali loco, an constet, quod eodem tempore, *Aquilo* flaverit ab illinc miliaribus decem? Contrâ, in quantas angustias Venti redigi possint, ita ut fluant Venti (id quod fieri videtur in *Turbinibus* nonnullis) tanquam per Canales.

17.

Inquireto, ad quod tempus, vel maximum, vel medium, vel minimum, continuari soleant Venti, & deinde flaccescere, & tanquam expirare; qualis etiam esse soleat Ortus, & inceptio Ventorum, qualis languor & cessatio; subitò, gradatim, quoquo modo?

18.

*A Limitibus Ventorum, transeat Inquisitio ad successiones Ventorum, vel inter se, vel respectu Pluviae, & Imbrium; Cùm enim choreas ducant, ordinem Saltationis nosse jucundum fuerit.*

An sit aliqua Regula, aut observatio paulò certior, de *successionibus Ventorum* adinvicem, sive ea sit in ordine ad Motum Solis, sive aliàs; & si sit, qualis sit illa?

19.

Successiones Ventorum.

Circa *Successionem* & *Alternationem Ventorum*, & *Pluviae* inquireto; cum illud familiare, & frequens sit, ut *pluvia* sedet Ventos, Venti compescant, & dissipent *Pluviam*.

20.

An post certam *Periodum* Annorum, redintegretur *Successio Ventorum*, & si ita sit, quæ sit ea *Periodus*?

21.

*A Successionibus Ventorum, transeat Inquisitio ad Motus ipsorum.*

*Motus Ventorum*, septem *Inquisitionibus* absolvuntur; Quorum tres superioribus *Articulis* continentur, Quatuor adhuc manent intactæ. Nam de *Motu Ventorum* dispersito per *Plagas Cæli*, inquisitum est. Etiam de *Motu trium Linearum* sursum, deorsum lateraliter. Etiam de *Accidentalibus Motu Compressionum*. Restant *Motus quartus Progressivus*; quintus *Undulationis*; sextus *Conflictus*; septimus in *Organis, & Machinis humanis*.

Cùm *Progressus* sit semper à termino; de loco primi Ortus, & tanquam Fontibus alicujus Venti, quantum fieri potest, diligenter inquireto.

22.

Motus diversi Ventorum.



rito. Siquidem videntur *Venti Fame* similes. Nam licet tumultuentur, & percurrant, tamen *Caput inter nubila condunt*. Item de *Progressu* ipso. Exempla gratiâ, Si *Boreas* vehemens, qui flaverit *Eboraci*, ad talem diem, aut horam; flaverit *Londini* biduo post?

23. De *Undulatione Ventorum* Inquisitionem ne omitto; *Undulationem* vocamus eum Motum, quo *Ventus* ad parva intervalla intenditur, & remittitur, tanquam undæ *Aquarum*: quarum vices optime percipiuntur, ex auditu in ædibus: Eò autem magis notato diligenter differentias *Undulationis*, sive *Sulcationis* inter *Aerem* & *Aquam*; quia in *Aere*, & *Ventis*, deest *Motus gravitatis*, qui pars magna est *Undulationis* in *Aquis*.

24. De *Conflitu* & *Concursu* *Ventorum*, flantium ad idem tempus, diligenter inquirito; primò utrum flent simul plures *Venti Originales*, non dicimus *Reverberantes*? Et si hoc ita sit, quales *Euripos* in Motu, quales rursùs *Condensationes*, & *Alterationes* in *Corpore Aeris*, gignant?

25. An *Venti* alii eodem tempore flent superiùs, alii hîc apud nos in imo; quandoquidem observatum est à nonnullis, interdum *nubes ferri* in contrarium versionis *Pinnaculi*: Etiam *nubes ferri* forti *Aurâ*, cum hic apud nos fuerit *summa Tranquillitas*?

26. Fiat descriptio diligens admodum, & particularis *Motûs Ventorum*, in impulsu *Navium* per *vela*.

27. Fiat descriptio *Motûs Ventorum* in *velis Molendinorum*, ad *Ventum*; in *volatu Accipitrum* & *Avium*, etiam in *vulgaribus*, & *ludicris*, veluti *Signorum Explicatorum*, *Draconum volantium*, *Duellorum* ad *ventum*, &c.

A *Motibus Ventorum* transeat *Inquisitio ad vim*, & *Potestates ipsorum*.

28. Quid possint, & agant *Venti*, circa *Currentes*, & *Æstus Aquarum*, & circa *Detentiones*, *Immisiones*, & *Inundationes ipsarum*?

29. Quid circa *Plantas*, & *Insecta*, inducendo *Locustas*, *Erucas*, malos *Rores*?

30. Quid circa *Purgationem*, & *Infectionem Aeris*, & circa *Pestilentias*, *morbos*, & *affectus Animalium*?

31. Quid circa *delationem specierum* (quas vocant) *spiritualium*, ut *Sonorum*, *Radiorum*, & *similium*?

A *potestatibus Ventorum*, transeat *Inquisitio ad Prognostica Ventorum*, non solum propter usum *Predictionum*, sed quia *manu ducunt ad Causas*; *Prognostica enim*, aut *preparationes rerum monstrant*, antequam *perducantur ad Actum*; aut *Inchoationes*, antequam *perducantur ad sensum*.

32. Colligantur, cum diligentia bonâ, *Prognostica Ventorum* omni-gena (præter *Astrologica*, de quibus superiùs diximus, quatenus sint inquirenda) sive petantur ex *Meteoris*, sive ex *Aquis*, sive ex *Instinctu Animalium*, aut quovis alio modo.

Postremò *Inquisitionem claudito*, inquirendo de *Imitamentis Ventorum*, sive in *Naturalibus*, sive in *Artificialibus*.

33. Inquirito de *Imitamentis Ventorum*, in *Naturalibus*, qualia sunt *Flatibus*



*Flatus in Corporibus Animalium, Flatus in receptaculis Distillationum? &c.*

Inquirito de Auris factis, & Ventis Artificialibus, ut Follibus, Refrigeratoriis in cœnaculis, &c.

Articuli tales sint. Neque nobis dubium est, quin ad nonnullos horum, responderi non possit, secundum copiam Experientiæ, quam habemus. Verum quemadmodum in Causis Civilibus: quid causa postulet, ut interrogetur, noverit. Iure-consultus bonus; quid Testes respondere possint, non nôrit: Idem nobis circa *Historiam Naturæ* accidit. Posterius cetera viderint.

## HISTORIA.

### Nomina Ventorum.



**N**omina *Ventis*, potiùs ex ordine, & gradibus, numerata; quàm ex antiquitate propria, imponimus: hoc perspicuitatis, & memoriæ gratiâ. Sed Vocabula antiqua adjicimus quoque, propter suffragia Authorum veterum, ex quibus cum haud pauca (licet anxio quodam judicio) exceperimus, non agnoscentur ferè illa, nisi sub nominibus, quibus illi usi sunt. Partitio autem generalis ea esto: ut sint *Venti Cardinales*, qui spirant à Cardinibus Mundi; *Semicardinales* qui in dimidijs; *Mediani* qui in intermedijs: Etiam ex Intermedijs, *Mediani Majores* vocentur, qui in quadris; *Minores* reliqui. Particularis autem divisio ea est, quæ sequitur.

|  |  |
|--|--|
| <p>Cardin. <i>Boreas.</i><br/> <i>Bor. 1. ad Eurum.</i></p> <p>Med. Maj. <i>Bor. 2. ad Eur. sive Aquilo.</i><br/> <i>Bor. 3. ad Eur. sive Mesis.</i></p> <p>Semica. <i>Euroboreas.</i><br/> <i>Eurus. 1. à Borea.</i></p> <p>Med. Maj. <i>Eurus. 2. à Borea sive Cæcias.</i><br/> <i>Eurus. 3. à Borea.</i></p> <hr/> <p>Cardin. <i>Eurus, sive Subsolanus.</i><br/> <i>Eur. 1. ad Austrum.</i></p> <p>Med. Maj. <i>Eur. 2. ad Aust. sive Vulturinus.</i><br/> <i>Eur. 3. ad Aust.</i></p> | <p>Semica. <i>Euro-Aster.</i><br/> <i>Auster. 1. ab Euro.</i></p> <p>Med. Maj. <i>Aust. 2. ab Euro, sive Phœnicias.</i><br/> <i>Aust. 3. ab Euro.</i></p> <hr/> <p>Cardin. <i>Auster; sive Notus.</i><br/> <i>Aust. 1. ad Zephyrum.</i></p> <p>Med. Maj. <i>Aust. 2. ad Zeph. sive Lybonotus.</i><br/> <i>Aust. 3. ad Zephyrum.</i></p> <p>Semica. <i>Zephyro-aust. sive Lybs.</i><br/> <i>Zephyr. 1. ab Austro.</i></p> <p>Med. Maj. <i>Zeph. 2. ab Aust. sive Africus.</i><br/> <i>Zeph. 3. ab Austro.</i></p> <p style="text-align: right;">Cardin.</p> |
|--|--|



|           |  |  |
|-----------|--|--|
| Cardin.   | Zephyrus, sive Favonius.<br>Zeph. 1. ad Boream.    | Boreas. 1. à Zephyro sive<br>Thrascias.    |
| Med. Maj. | Zep. 2. ad Bor. sive Corus.<br>Zeph. 3. ad Boream. | Med. Maj. Bor. 2. à Zeph. sive<br>Circias. |
| Semica.   | Zephyro-boreas.                                    | Boreas. 3. à Zephyro.                      |

Sunt & alia Ventorum nomina, Apeliotes, Argestes, Olympias, Scyron, Hellepontus, Iapix, Ea nil moramur, Satis sit nomina Ventorum ex ordine, & distributione plagarum cœli, fixa imposuisse. In Interpretatione Authorum non multum ponimus, cum in ipsis Authoribus parum sit.

## Venti Liberi.

*Ad Artic. 6.* **N**on est plaga cœli, unde *Ventus* non spiret: Quin si plagas cœli, in tot partes dividas, quot sunt gradus in *Horizonte*, invenias *Ventos* aliquando, alicubi à singulis flantes.

2. Sunt *Regiones* totæ, in quibus non pluit, aut rarò admodum: At non sunt *Regiones*, ubi non flent *Venti*, & sæpius.

## Venti Generales.

*Ad Artic. 2.* **D**e *Ventis Generalibus* Phœnomena rara. Nil mirum, cum intra *Tropicos* præcipuè perspiciantur loca damnata apud Antiquos.

Constat navigantibus inter *Tropicos*, libero æquore, flare *Ventum* Constantem, & iugem (*Brizam* vocant *Nautæ*) ob Oriente in Occidentem. Is non ita segnis est, quin partim flatu proprio, partim regendo *Currentem* Maris, id efficiat, ut nequeant *Navigantes* versus *Peruviam*, eadem redire, quâ proficiscuntur, viâ.

2. In nostris *Maribus Europe*, percipitur cœlo sereno, & sudo, & cessantibus *Ventis* particularibus, *Aura* quædam lenis ab Oriente, solisequa.

3. Recipit observatio vulgaris, nubes sublimiores ferri plerunque ab Oriente in Occidentem, idque cum iisdem temporibus, circâ terram aut tranquillitas sit, aut *Ventus* diversus. Id si non semper faciant, poterit in causâ esse, quod *Venti* particulares quandoque flant in sublimi, qui *Ventum* istum *Generalem* obruunt.

*Monitum.*

Si quis sit talis *Ventus Generalis*, ex ordine *Motûs cœli*, is non adeo firmus est, quin *Ventis* Particularibus cedat. Manifestior autem est intra *Tropicos*, propter *Circulos*, quos conficit, majores; Etiam in sublimi, propter eandem causam, & propter *cursum liberum*. Quamobrem, si hic extra *Tropicos*,



Tropicos, & juxta terram, ( ubi mollis admodum, & segnis est ) eum deprehendere voles, Fiat Experimentum in Aere libero, & in summâ tranquillitate, & in locis altis; & in corpore valdè mobili, & tempore pomeridiano, quia per id Tempus, Ventus Orientalis, particularis, parcius flat.

Fiat diligens observatio, circa Pinnacula, & ejusmodi stabella in fastigiis <sup>Mandatam.</sup> turrium & templorum, Annon in maximis tranquillitatibus, stent perpetuò versus Occidentem?

Constat Eurum, in Europâ nostrâ, esse Ventum desiccantem & acrem, Zephyrum contra humectantem & alnum. Annon hoc fit, quia ( posito <sup>4. Phenomenon obliquum.</sup> quod Aer moveat ab Oriente in Occidentem ) necesse est, ut Eurus qui moveat in eâdem Consecutione, Aerem dissipet, & attenuet, unde fit Aer mordax, & siccus; Zephyrus autem, qui in contrariâ, Aerem in se vertat, & condenset, unde fit obtusior, & demum humidus?

Consulito Inquisitionem de Motu, & fluxu Aquarum, utrum ille moveant, ab Oriente ad Occidentem. Nam si extrema hoc motu gaudent, Cælum & Aquæ; parùm abest, quin Aer, qui intermedius est, <sup>5. Phenomenon obliquum.</sup> ex eodem participet.

Phanomena duo, proximè posita, Obliqua appellamus, quia rem designatam non rectè monstrant, sed per consequens; id quod ( cum deest copia Phanomenorum rectorum ) etiam avidè recipimus. <sup>Monitum.</sup>

Quod Briza illa, inter Tropicos inculentè spiret, res certa, Causa ambigua. Possit ea esse, quia Aer, more cæli, movetur; sed extra Tropicos, quasi imperceptibiliter, propter circulos minores; intra manifestò, propter Circulos majores, quos conficit. Possit alia esse, quia calor omnem Aerem dilatat, nec se priore loco contineri patitur. Ex dilatatione autem Aeris, necessariò fit impulsio Aeris contigui, quæ Brizam istam pariat prout progreditur Sol. Sed illa intra Tropicos, ubi Sol est ardentior, insignior est; extra, serè latet. Videtur esse Instantia Crucis, ad ambiguitatem istam tollendam, si inquiratur, utrum Briza noctù flet, annon? Rotatio enim Aeris etiam noctù manet, at calor Solis non item. <sup>Mandatam.</sup>

At certum est illam noctù non flare, sed manè, aut etiam aurorâ adultâ. Nihilominus non determinat illa Instantia quæstionem. Nam condensatio Aeris nocturna, præsertim in illis Regionibus, ubi nox & dies non magis pares sunt spitiis, quàm differentes calore & frigore, possit Motum illum naturalem Aeris ( qui lenis est ) hebetare, & confundere. <sup>6.</sup>

Si Aer participet ex Motu cæli, sequitur non tantùm, quod Eurus cum motu Aeris concurrat, Zephyrus concertet; verum etiam quod Boreas tanquam ab alto spiret, Auster tanquam ab imo, in hemisphærio nostro, ubi Polus Antarcticus sub terrâ est, Arcticus elevatur; idque etiam ab antiquis notatum est, sed titubantè & obscure; optimè autem convenit cum experientiâ modernâ, quia Briza ( quæ possit esse Motus Aeris ) non est Eurus integer, sed Euro-aquilo. <sup>7.</sup>



## Venti Stati.

Ad Artic. 3.  
Connexio.

**V**T in Inquisitione, de Ventis Generalibus, homines Scototomiam passi sunt; Ita in illâ, de Ventis Statis, vertiginem. De illâ silent, de hac sursum, & deorsum, sermones faciunt inconditos. Ignoscendum hoc magis, quod varia res est; quia Stati Venti cum locis permutantur, ut non iidem in Ægypto, Græciâ, Italiâ, spirent.

1. Esse alicubi *Statos Ventos*, etiam Nomen impositum declarat; ut & Nomen alterum *Etesiarum*, quod *Anniversarios* sonat.

2. Apud Antiquos, inter causas Inundationis Nili, ascripta est, quod eo Anni tempore, *Venti Etesie* (*Aquilones* scilicet) flarent, qui cursum fluvii in Mare inhibebant, & retrorsumolvebant.

3. Inveniuntur in Mari Currentes, qui nec naturali motui Oceani, nec decursui ex locis magis elevatis, nec Angustiis ex litoribus adversis, aut Promontoriis excurrentibus attribui possint; sed planè reguntur à *Ventis Statis*.

4. *Columbum*, qui nolunt à relatione *Nacleri Hispani*, & levius putant, ab obscuris Antiquitatis vestigiis, & auris, tam certam, & fixam, de *Indiis Occidentalibus*, opinionem concepisse, huc se convertunt, quod à *Statis Ventis*, ad litora *Lusitaniae*, conjecerit, *Continentem* esse à parte Occidentis: Res dubia, nec admodum probabilis, cum *Ventorum Itinerarium*, ad tam longos tractus vix attingat: Magnus interim honos huic Inquisitioni, si uni Axiomati, aut Observationi, ex iis, quas multas complectitur, Inventio Novi orbis debeatur.

5. Ubicunque siti sunt Montes alti & nivales, ab eâ parte, flant *Venti Stati*, ad tempus, quo nives solvuntur.

6. Arbitror & à paludibus magnis, quæ aquis cooperiuntur hyeme, spirare *Ventos Statos*, sub tempora, quibus à calore Solis ficcari cœperint; sed de hoc mihi compertum non est.

7. Ubicunque generationes vaporum fiunt in abundantia, idque certis temporibus; ibi scias *Ventos Statos* iisdem temporibus orituros.

8. Si *Venti Stati* flent alicubi, nec causa eorum reperitur in propinquo, scias *Ventos* hujusmodi *Statos* peregrinos esse, & à longe venire.

9. Notatum est, *Ventos Statos* noctu non flare, sed tertiâ, ab ortu Solis, horâ, insurgere: sunt certè hujusmodi *Venti*, veluti ex longo itinere, defessû, ut condensationem aeris nocturnam vix perfringant, at post exortum Solis excitati, paulisper procedant.

Omnes



Omnes *Stati Venti* (præterquam ex locis propinquis) imbecilli sunt, & *Ventis* subitis se submittunt.

Sunt complures *Venti Stati*, quos nos non percipimus, aut observamus, propter infirmitatem ipsorum, unde à ventis liberis obruuntur; Ideò vix notantur hyeme, cum *Venti* liberi vagantur magis; sed potiùs versus æstatem, cum *Venti* illi Erratici magis deficient.

In partibus *Europæ*, ex *Ventis Statis*, hi potissimi sunt. *Aquilones* à Solstitio: suntque exortus *Caniculae*, tum prodromi, tum sequaces: *Zephyri*, ab Æquinoctio Autumnali, *Euri* à verno: Nam de Brumali Solstitio minus curandum, propter hyemis varietates.

*Venti Ornithii*, sive *Aviarii*, qui nomen traxerunt, quòd Aves à regionibus gelidis transmarinis, regionibus apricis immittant, nihil pertinent ad *Ventos Statos*; quia illi tempore sæpiùs fallunt: Aves autem eorum Commoditatem, sive citiùs, sive tardiùs flent, expectant; etiam non rarò postquam flare paululum incœperint, & se subinde vertent, destituuntur Aves, & merguntur in pelago, aliquando in naves decidunt.

Præcisus reditus *Ventorum* ad diem & horam, instar Æstus Maris, non invenitur. Designant quandoq; Authores nonnulli diem; sed potiùs ex conjecturâ, quàm ex observatione constante.

## Venti Aëclæ.

**V**entorum Aëclarum vocabulum nostrum est, quod imponere visum est, ne aut pereat observatio circa ipsos, aut confundatur. Sensus talis est. Divide, si placet, annum in tres, quatuor, quinque partes, in aliquâ Regione. Quod si Ventus aliquis ibi flet, duas, tres, quatuor portiones ex ipsis, Ventus contrarius, unam; illum Ventum, qui frequentius flat, ejus Regionis Aëclam nominamus. Sic de temporibus.

Ad Artic. 4.  
& 5.  
Connexio.

*Auster* & *Boreas* Aëclæ Mundi sunt; Frequentius enim per universum spirant illi, cum suis Sectionibus, quàm *Eurus*, & *Zephyrus* cum suis.

Omnes *Venti Liberi* (non *Stati*) magis Aëclæ hyemis sunt, quàm Æstatis; maximè autem Autumni, & Veris.

Omnes *Venti Liberi*, potiùs Aëclæ sunt regionum extra Tropicos, atque etiam Circulos polares, quàm intra; In regionibus enim torridis, & conglaciatis, plerunque parcius spirant, in mediis frequentius.

Etiam omnes *Venti Liberi*, præsertim fortiores ex ipsis, flant sæpiùs, & intensius, Mane & Vesperis, quàm meridie, & noctu.

Venti



5. *Venti Liberi* in regionibus fistulosis & cavernosis, frequentius spirant, quàm in firmis, & solidis.
- Mandatum. Cessavit ferè humana diligentia, in observatione Ventorum Asseclarum, in regionibus particularibus, quod tamen fieri debuit, & ad multa utilis foret. Memini me à Mercatore quodam, prudenti viro, qui ad Terram Piscationis, coloniam duxerat, ibique hyemàrat, causam quæsiuisse, cur Regio illa tam impensè frigida haberetur, cum Clima satis benignum esset. Respondit, rem esse famà aliquanto minorem, causam autem duplicem. Unam, quod moles glaciales, à Currenti Maris Scythici, juxta ea litora debeberentur. Alteram (quam longe potiore duxit) quod longè pluribus Anni partibus spiraret apud eos Zephyrus, quàm Eurvs; quod etiam facit apud nos; (inquit) sed apud illos à Continenti, & gelidus; apud nos à Mari, & tepidus. Quod si (addidit) tam frequentè & diù spiraret in Anglià Eurvs, quàm apud eos Zephyrus, longè forent intentiora frigora apud nos, & paria illis, quæ ibi sunt.
6. Zephyri sunt Asseclæ horarum pomeridianarum: Declinante enim Sole frequentius spirant Venti ab Occidente, ab Oriente rarius.
7. Auster Noctis Assecla est; nam noctu, & sæpiùs oritur, & flat vehementius. Boreas autem interdù.
8. Asseclarum verò Maris, & Continentis, multæ & magnæ sunt differentia. Ea præcipuè, quæ Columbo ansam præbuit inveniendi Novi Orbis: Quod Venti marini Stati non sunt, terrestres autem maximè. Cùm enim abundet vaporibus Mare, qui ubique ferè indifferentè adfunt, ubique etiam generantur Venti, & magnâ inconstantia huc illuc feruntur, cùm certas origines, & fontes non habeant. At terra, ad Materiam Ventorum, valdè inæqualitèr se habet; cùm alia loca ad Ventos pariendos, & augendos magis efficacia sint; alia magis destituta. Itaque flant ferè à parte fomitum suorum, & inde directionem fortiuntur.
9. Non satis constat sibi Acosta. Ait ad Peruviam, & maritima Maris Australis, ferè per totum Annum, spirare Austros. Idem alibi ait, ad eas oras spirare potissimum Ventos Marinos. At Auster illis terrestris est, ut & Boreas, & Eurvs, tantùmque Zephyrus est illis marinus. Surmendum, quod certius ponit, hoc est, Austrum esse Ventum Asseclam, & familiarem earum regionum; nisi fortè ex nomine Maris Australis, vel phantasia, vel modum loquendi corripit, intelligens Zephyrum per Austrum, quòd à Mari Australi spiret. At Mare, quod vocant, Australe, propriè Australe non est, sed tanquam Oceanus secundus Occidentalis; quando simili, cum Atlantico, situ exporrigatur.
10. Marini Venti sunt proculdubiò terrestribus humidiores, sed tamen puriores, quique faciliùs, & æqualiùs, cum Aere puro incorporantur. Terrestres enim malè coagmentati, & fumei. Neque opponat quispian, eos debere esse, propter sulfuginem Maris, crassiores. Natura enim terrestris lalis, non surgit in vaporibus.
11. Tepidi, vel gelidi sunt venti marini, pro ratione qualitatum duarum prædictarum, humiditatis, & puritatis. Humiditate enim frigora mitigant, (Siccitas siquidem utrumque, & calorem, & frigus, intendit:)